

# ДНЕВНИКЪТЪ

(отомографски)

на

## XIV-то обикновено Народно събрание.

Трета редовна сесия.

LXI заседание, четвъртъкъ, 20 януарий 1911 г.

(Открито отъ подпрѣдседателя г. Н. Гимиджийски, въ 2 ч. 50 м. слѣдъ пладне)

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** (Звъни)  
Засѣданието се отваря.

Моля г. секретаря да провери отсъствающитѣ г. г. народни прѣдставители.

**Секретаръ В. Александровъ:** (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Никола Андрѣевъ, Георги Арабаджиевъ, Цанко Бакаловъ, Константинъ Батоловъ, Димитъръ Бончевъ, Константинъ Велиновъ, Недѣлко Вельовъ, Василъ Вълчевъ, д-ръ Александъръ Гиргиновъ, Йонко Гунчевъ, Георги Данаиловъ, д-ръ Стоянъ Даневъ, Петъръ Димитровъ, Георги Динковъ, Димитъръ Драгиевъ, д-ръ Иванъ Дрънковъ, д-ръ Лука Дѣяновъ, Ангелъ Дюлгеровъ, Владимиръ Дяковичъ, Александъръ Екимовъ, Мустафа Исмаиловъ, д-ръ Георги Калинковъ, Александъръ Каназирски, Иванъ Колевъ, Христо Конкилевъ, Димитъръ Константиновъ, Георги Коприпаровъ, Атанасъ Краевъ, Рашко Маджаровъ, Димитъръ Манойловъ, Василъ Мантовъ, Илия Марковски, Василъ Милевъ, Минко Михайловъ, Иванъ Неврокопски, Маринъ Ничовъ, Георги Палашевъ, Илия Паликрушевъ, Дончо Палазовъ, Стефанъ Паприковъ, Паскалъ Паскалевъ, Недко Пеневъ, Петъръ Петровъ, Петъръ Пешевъ, д-ръ Стефанъ Поповъ, Никола Поповъ, Стефанъ Родевъ, Петъръ Рѣковъ, Иванъ Саллабашевъ, Иванъ Самарджиевъ, Никола Станчевъ, Димитъръ Стефановъ, Стефанъ Стефановъ, Иванъ Стопковъ, Тахиръ Тахировъ, Теодоръ Теодоровъ, Христо Тоневъ, Драганъ Чакъровъ и Рангелъ Яневъ)

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Отсъствуватъ 59 души народни прѣдставители. Има налице нужното число, за да се състои засѣданието законно.

Прѣди да пристѣпимъ къмъ дневния редъ, съобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че прѣдседателството е разрѣшило отпущъ на слѣднитѣ г. г. народни прѣдставители: на русенския Тахиръ Тахировъ — 4 дена, на тутраканския Илия Паликрушевъ — 2 дена, на варненския Димитъръ Драгиевъ — 2 дена и на никополския Иванъ Колевъ — 3 дена.

Освѣнъ това, хасковскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Никола Андрѣевъ и трѣнскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Ангелъ Русевъ сж поискали: първиятъ 6 дена, а вториятъ 3 дена отпущъ. Понеже до-

сега сж се ползували отъ онзи отпущъ, който прѣдседателството по правилника има право да разрѣшава, затова ще трѣбва да се произнесе Народното събрание за отпущитѣ, които тѣ сега искатъ.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да се даде на хасковския народенъ прѣдставителъ г. Никола Андрѣевъ 6 дена отпущъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да се даде на трѣнския народенъ прѣдставителъ г. Ангелъ Русевъ 3 дена отпущъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Съобщавамъ на г. г. народнитѣ прѣдставители, че сж постипили слѣдующитѣ законопроекти:

Отъ Министерството на вътрѣшнитѣ работи законопроектъ за емиграцията. Тоя законопроектъ ще бжде раздаденъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и, по рѣшение на Събранието, ще бжде поставенъ своеврѣменно на дневенъ редъ.

Отъ сжщото министерство е постипилъ законопроектъ за допълнение и измѣнение закона за градскитѣ общини. Тоя законопроектъ ще бжде раздаденъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и, по рѣшение на Събранието, ще бжде своеврѣменно поставенъ на дневенъ редъ.

Отъ сжщото министерство е постипилъ законопроектъ за допълнение и измѣнение закона за селскитѣ общини. Тоя законопроектъ тоже ще бжде раздаденъ на г. г. народнитѣ прѣдставители и, по рѣшение на Народното събрание, поставенъ своеврѣменно на дневенъ редъ.

Постигило е запитване отъ народния прѣдставителъ г. Кръстьо Мирски къмъ г. г. министритѣ на правосъдието и на търговията и земледѣлието за прѣдложение на законъ. Къмъ това си запитване той прилага и проекта на прѣдложението си на законъ. (Чете)

### „Законопроектъ

за презумтивната гражданска отговорност на господаритѣ при злополука.

„Членъ единственъ. Да се прибави къмъ чл. 58 на закона за задълженията и договоритѣ или пъкъ да се издаде като самостоятелна наредба подъ

название законъ за прѣзумтивната отговорност на работодателитѣ слѣдното:

„Работодателитѣ въ всѣка експлоатация, въ която се правятъ или употребяватъ избухвотелни вещества, или пъкъ въ която се работи съ парна или друга сила, освѣтъ човѣшка или на животно, както и въ прѣдприятия за прѣвозъ по сухо и по море (електрически трамваи, желѣзници, параходи и пр.), а сѣщо и въ мини, карнери и постройка на желѣзници, шосета, пристанища и здания, отговарятъ граждански за станала на работниците въ такива експлоатации или прѣдприятия злополука, било управлявани — експлоатацията или прѣдприятието — отъ самитѣ работодатели, или отъ тѣхни прѣдставители (директори, надзиратели, ръководители и пр.).

„Искъ, прѣдвиденъ за обезщетение отъ такава злополука, се отхвърля само тогазъ, когато бѣде доказано отъ отвѣтника-работодателъ, че злополуката е причинена по вина на самия пострададѣл работникъ.

„Въ случай на отрицателенъ отговоръ, моля Народното събрание да гласува слѣдната резолюция:

„Народното събрание намира за нужно да се изработи още въ настоящата сесия законъ за презумтивната отговорност на господаритѣ и минава на дневенъ редъ“.

Това запитване ще се съобщи на надлежнитѣ г. г. министри и тѣ ще отговорятъ въ деня, опрѣдѣленъ за отговоръ на разнитѣ запитвания.

Постѣпило е къмъ г. министра на търговията и земледѣлието питане отъ севлиевския народенъ прѣдставителъ г. Тодоръ Панчевъ. Понеже г. министърътъ отсъствува сега, ще остане да се съобщи въ едно отъ слѣдующитѣ засѣдания, когато г. министърътъ на търговията и земледѣлието присѣствува въ засѣданието.

Пристѣпваме къмъ дневния редъ — второ четене законопроекта за признаване права на индустриална концесия на проектираната отъ Д. Бацуровъ фабрика за захаръ въ Пловдивъ.

Моля докладчика на тоя законопроектъ, г. Беровъ, да го докладва.

**Докладчикъ П. Беровъ:** (Чете)

### „З а к о н ъ

за признаване права на индустриална концесия на проектираната отъ Д. Бацуровъ фабрика за захаръ въ Пловдивъ.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ заглавието, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ П. Беровъ:** Въ чл. 1 измѣнение по сѣщество пѣма, но той е прѣредактиранъ. Членътъ ще се чете така: (Чете)

„Признаватъ се права на индустриална концесия на проектираната отъ Д. Бацуровъ фабрика за захаръ въ слѣдния запазенъ районъ: Пловдивски окръгъ, безъ Татарпазарджишката околия, Старозагорски окръгъ, безъ Старозагорската, Казанлъшката и Новозагорската околии.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Георги Шиваровъ.

**Г. Шиваровъ:** Моля г. министра на финанситѣ, като бившъ министъръ на търговията и земледѣлието, да отговори на слѣдующето. Миналата година Народното събрание даде концесия на нѣкой си жителъ отъ Бургазъ.

**Министъръ А. Ляпчевъ:** Д-ръ Тотевъ.

**Г. Шиваровъ:** Да, на г. д-ръ Тотевъ. Въ този районъ спадаха, мисля, Старозагорската, Казанлъшката и Новозагорската околии. Съобрази ли се концесионерътъ, съгласно закона, да внесе слѣдующата се частъ и да бѣде концесията въ сила или не?

**Министъръ А. Ляпчевъ:** Азъ не мога да зная, да-ли е внесълъ слѣдующата се частъ, но съмъ убѣденъ, че, ако той не я е внесълъ, концесията му е отнета. Съмнѣние не може да има.

**Г. Шиваровъ:** Защото, г. г. народни прѣдставители, когато е дума да се дава концесия на нѣкой си жителъ отъ Пловдивъ, азъ намирамъ за нужно, къмъ този районъ да спадне и Казанлъшката околия. Тая околия е най-пригодна, за да може да се произвежда цѣвкло и съобщенията ѝ сѣ достатъчно улеснителни и още повече ще станатъ улеснителни, слѣдъ като се построи подбалканската линия. Ако, обаче, концесията, дадена миналата година на г. д-ръ Тотевъ, е рѣшила, тогава моето прѣдложение става безпрѣдметно. Прочее, азъ правя прѣдложение, ако концесията на г. д-ръ Тотевъ не е отнета, да се присѣдини и Казанлъшката околия къмъ този районъ.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Диньо Рашевъ.

**Д. Рашевъ:** Г. г. народни прѣдставители! При даването на концесии трѣбва да гледаме, колкото е възможно, да се даватъ по-малко права на концесионеритѣ, да не ангажиратъ цѣли райони, защото врѣмената текатъ, капиталитѣ се развиватъ и слѣдъ врѣме ще дойдатъ и отъ други окръжи хора, които сѣщо ще поискатъ да иматъ концесии и, освѣтъ туй, ще се появятъ и други капиталисти, които съвсѣмъ на частни начала, безъ никакви привилегии, ще искатъ да построятъ захарни фабрики. Въ такъвъ случай, когато тѣзи околии сѣ заети, тогава тѣзи капиталисти не ще иматъ възможностъ да направятъ такива фабрики. Та, ето защо, при даването на такива привилегии, трѣбва да гледаме тѣ да бѣдатъ, по възможностъ, по-малки и да заематъ единъ по-малкъ районъ. Засега на тая концесия се дава доста голѣмъ районъ; дава ѝ се, напр., освѣтъ Пловдивската околия, още и околитѣ, които влизатъ въ Пловдивския окръгъ, съ изключение на една околия, а сѣщо и околитѣ отъ Старозагорския окръгъ, съ изключение на нѣкои и други околии. Мисля, че отиваме много надалечъ, като даваме извънредно голѣми права, които прѣминаватъ по пространство и въ други окръжи. Ето защо, поради тия съображения, азъ настоявамъ да се изключи Старозагорскиятъ окръгъ, защото вѣрвамъ, че слѣдъ врѣме ще се явятъ и тамошни капиталисти, които съвсѣмъ на свободни начала, безъ никакви привилегии, ще поискатъ да построятъ една такава захарна фабрика, която ще бѣде въ полза на мѣстното население. Ето защо, повторно казвамъ, да се изключи Старозагорскиятъ окръгъ, да остане само Пловдивскиятъ окръгъ съ споменатитѣ околии въ законопроекта. Мисля, че съ туй сумата по числото на декари се допълня, защото, доколкото съмъ схваналъ, необходимо е да има 20 хиляди декари пространство за посѣване на цѣвкло, а пъкъ мисля, че поменатитѣ въ законопроекта околии отъ Пловдивския окръгъ ще могатъ да попълнятъ туй пространство отъ 20 хиляди декара земя.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. докладчикътъ.

**Докладчикъ П. Беровъ:** Районътъ, г-да, който се иска въ случая, не е много голѣмъ. Не е голѣмъ именно затуй, защото прѣди всичко концесията се дава до 1925 г., значи всичко за 14 години. Той е единъ много късъ срокъ.

Второ нѣщо. Захарното цѣкло тамъ е свършено нова култура. Наистина, пространството на тѣзи 7—8 околии възлиза на 400—500 хиляди декара, а за фабриката сѫ нужни около 30—40 хиляди декара, но работата е, че тѣзи 30—40 хиляди декара не могат да се намѣрятъ въ една околия, именно затуй, защото населението у насъ не е толкозъ възприемчиво. Като се направи една фабрика, непрѣмѣнно агитаторитѣ на тая фабрика ще трѣгнатъ да търсятъ желающа да сѣятъ захарно цѣкло, но тѣ се намиратъ въ всѣка околия по малко и едва-ли въ тия 7—8 околии, които се даватъ на тая концесия, фабриката ще успѣе за 3—4 години да ангажира нужното число декари. Вънъ отъ това, ние не знаемъ, каква ще бѣде реколтата на захарното цѣкло тамъ. Възможно е тя да бѣде ниска и тогава тѣзи 25—30 хиляди декара не ще бѣдатъ достатѣчни, а може да има нужда отъ 50—60 хиляди декара и ще има, слѣдователно, нужда отъ повече земледѣлци, които да сѣятъ цѣкло.

Та по тѣзи съображения е направено това, а най-важното е, че срокътъ е кжсъ — 14 години. Едва ще се засили тая фабрика и може да дойде друга, защото ще изтече срокътъ на концесията.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 1, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ П. Беровъ:** (Чете)

„Чл. 2. Въ срокъ отъ 6 мѣсеца слѣдъ съобщаване рѣшението на Народното събрание, концесионерътъ е длъженъ да внесе въ Българската народна банка прѣдвидѣния въ чл. 32 отъ закона за насърчение на мѣстната индустрия залогъ. Въ противенъ случай той губи даденитѣ му концесионни права.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 2, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ П. Беровъ:** (Чете)

„Чл. 3. Концесионерътъ е длъженъ да се съобразява съ всички постановления на закона за насърчение на мѣстната индустрия, досѣжно индустриалнитѣ концесии.“

Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, които приематъ чл. 3, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

По дневния редъ слѣдва по-нататѣкъ второ четене законопроекта за измѣнение и допълнение закона за благоустройството на населенитѣ мѣста въ княжеството.

Има думата докладчикътъ г. Стоименъ Сарафовъ да го докладва.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Г. г. народни прѣдставители! Комисията по Министерството на общественитѣ сгради, пѣтиката и съобщенията въ нѣколко заседания разгледа прѣдставения отъ сящото министерство законопроектъ за измѣнение и допълнение на закона за благоустройството на населенитѣ мѣста и, като счете, че отпечатването само на измѣненията не може да ви даде достатѣчна яснотъ въ законопроекта, напечатъ го изцѣло, както членовѣтѣ, които не сѫ се измѣнили, така и тѣзи, които се измѣняватъ, съ желание да се освѣтли, колкото се може по-подробно, народното прѣдставителство върху всѣко едно нововъведение или измѣнение, прѣзъ врѣме на дебатитѣ.

Сега, най-напрѣдъ ще прочета заглавието на законопроекта. (Чете)

### „З а к о н ъ

за измѣняване и допълване на закона за благоустройството на населенитѣ мѣста въ Царство България.

Думитѣ „Княжество България“ въ заглавието на закона и думата „Княжеството“ изъ текста на тоя законъ се замѣняватъ съ думитѣ „Царство България“ и „царството“.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Кръстьо Мирски.

**Н. Мирски:** Трѣбва да е печатна грѣшка, дѣто е казано „за измѣняване и допълване“; трѣбва да се каже „за измѣнение и допълнение“.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Ако погледнете въ доклада на комисията, ще видите, че е казано „за измѣнение и допълнение“, а законопроектътъ бѣше внесенъ тѣй отъ самото министерство.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Какъ става заглавието?

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Законъ за измѣнение и допълнение на закона за благоустройството на населенитѣ мѣста въ Царство България“.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ заглавието, както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 1. Въ края на алинея втора отъ чл. 1 се прибавя: „прѣдградия, курорти и желѣзнопѣтни станции“.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, които приематъ чл. 1, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 2. Въ срѣдата на пунктъ ж отъ чл. 2 се прибавя думата „естетически“ тѣй: „... и съ мѣстнитѣ икономически и естетически условия...“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Александъръ Стамболийски.

**А. Стамболийски:** Г. г. народни прѣдставители! Буква ж къмъ чл. 2 отъ стария законъ казва така: (Чете) „Построяването на къщи, дюкяни, работилници, училища, болници, бани, обществени домове, салхани, църкви, театри, музеи, фабрики и пр., съгласно съ: техниката, хигиената, правилата противъ пожаръ и съ мѣстнитѣ икономически условия“ и т. н.; тукъ се прибавя една дума „естетически“. Върху тази дума мисля, че комисията се спрѣ; мнозина искаха да се изхвърли, но, не зная по какви съображения, тя не е възприела това мнѣние. Азъ ще ви моля да се изхвърли тази дума. Защо? Защото ще създадемъ още единъ поводъ за глобяване на хора, за отхвърляне на планове и т. н. Знаете, че една латинска поговорка казва: „Върху вкусовѣтѣ не може да се спори“. Единъ инженеръ, само заради туй, защото не харесва фасада на извѣстна постройка, ще развали цѣлия планъ. И безъ това, когато се казва „съгласно съ техниката“, г. г. инженеритѣ ще се съгласятъ, че естетиката влиза вътрѣ. Сѣ трѣбва да бѣде

нѣщо хубаво, когато се изработи планътъ, има се прѣдъ видъ туй нѣщо и затова нѣма нужда изрично да се споменава „естетически“, защото нѣма никакво точно опредѣление на това понятие. Освѣнъ това, може да има споръ; може единъ инженеръ, когато одобрява плана, само заради това, защото нѣщо е липсвало по неговия вкусъ, да отхвърли цѣлия планъ и да създаде главоболне на хората. Нека си остане и занепрѣдъ така, както е било; вне виждате, че сградитѣ, които досега сѫ построявани, иматъ естетика; тѣ не сѫ безъ естетика.

**С. Савовъ:** Това е равностойно да имашъ яка, а да нѣмашъ връзка.

**А. Стамболийски:** Техниката, г. Савовъ, прѣдполага и естетика. — Та, казвамъ, по-добрѣ ще бѣде г. докладчикътъ да се съгласи да махнемъ тая дума; въ нищо нѣма да пострада нашето строителство, както не е пострадало досега. Съ това само ще създадемъ поводъ да се глобяватъ и разкарватъ хората.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради.

**Министъръ М. Такевъ:** За да се отнеме възможността да се приказва върху такива дребни работи, ще кажа, че този членъ не е нищо друго, освѣнъ копие на чл. 80 буква в отъ сега съществующия законъ, където е казано, че при всичкитѣ тѣзи работи трѣбва да се иматъ прѣдъ видъ „изискванията на съобщенията, безопасността отъ пожаръ, хигиената и здравината, естетиката“ и пр. Значи, сега съществующиятъ законъ съдържа думата „естетика“. А за да бѣде тѣ хармония и първиятъ членъ, ние турихме и тамъ думата „естетика“. Както виждате, има го и въ сега съществующия законъ и нищо ново не се внесе. Ето защо, моля да си остане така, както е.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Киро Маричковъ.

**К. Маричковъ:** При тѣзи обяснения на г. министра нѣма какво по-нататътъ да се говори. Ако ли г. Стамболийски мисли, че техника и естетика е едно и сѣщо нѣщо, още по-малко има съ какво да му се отговори.

**А. Стамболийски:** Едното се съдържа въ другото.

**К. Маричковъ:** Трѣбва да се приеме тѣй, както е прието отъ комисията.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Кръстьо Мирски.

**К. Мирски:** Отказвамъ се.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. докладчикътъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Г. г. народни прѣдставители! Едно малко обяснение е необходимо въ случая. Г. министърътъ на общественитѣ сгради ви съобщилъ, че въ стария законъ е съществувала думата „естетика“; но, за да не се разбира криво, тѣй както г. Стамболийски искаше да тълкува, азъ ще дамъ едно малко пояснение.

Не може да се строи здание, безъ да бѣде съставителътъ на зданието задълженъ да пази естетиката; това е нераздѣлна частъ отъ изкуството да се строи. Трѣбва, обаче, да се разбере отъ всички у насъ, че когато се говори за естетика, не значи, че се засѣга само естетиката на зданието; то визира нѣщо по-важно, нѣщо по-обширно отъ онова, което засѣга само едно частно здание. Тукъ се касае за

естетическо застрояване на важни центрове. Какво означава естетическо застрояване? Ще ви приведа единъ примѣръ, който ще ви послужи за пояснение на въпроса. Тукъ прѣдъ Народното събрание има паметникъ на Александра II, а задъ паметника има здания застроени и недостроени. Общиятъ изгледъ на площада, който прѣдставлява единъ кръгъ, е въ зависимостъ не само отъ постройката на отдѣлни красиви здания, които има да се направятъ и които могатъ да прѣтърпятъ разни естетически желаниа, но и отъ желанието, щото общиятъ видъ на цѣлия този площадъ, въ който се намира паметникътъ, да бѣде изцѣло естетически скроенъ. Какво означава естетически скроенъ? Напр., налага се на стопанитѣ да строятъ здания 15—20 м. високи, а не, както е сега, едно здание направено 7 м. високо, друго — 15—18 м., въ слѣдствие на което площадътъ получава единъ изгледъ много лошъ. По закона за благоустройството, това не бива да се допуска, и ето защо законътъ си запазва правото въ подобни случаи да иска отъ гражданитѣ да пазятъ една опредѣлена височина на всички здания, която обаче височина нѣма и не бива да нахвърнява интереситѣ на самитѣ стопани, а, напротивъ, естетиката да хармонира и съ тѣхнитѣ нужди — това именно трѣбва да се прокара въ закона. Ако тази дума „естетически“ не съществува въ закона, тогава може да се яви единъ единственъ стопанитѣ и въ единъ случай, като горниятъ, да каже: „Деветъ души се подчиняватъ, азъ не се подчинявамъ, понеже законътъ не позволява“. Ето какво се урежда съ думата „естетически“. Подъ думата „естетически“ не се разбира, че се позволява на единъ инженеръ или архитектъ, каквито и да сѫ тѣ, да не одобри плана, само защото не е по неговия вкусъ; това законитѣ не позволяватъ. Дѣйствително, естетиката е личенъ вкусъ и всѣки може да я тълкува, както я разбира; но никой инженеръ или архитектъ не може да прилага насила своитѣ естетически изисквания, ако тѣ не почиватъ на съображения отъ общественъ характеръ. Има типове, има стилове, има уредена и установена въ архитектурата класическа норма на естетиката; тя е задължителна за всѣкого едно, тя трѣбва да се пази и никой не може да излиза отъ нейнитѣ рамки.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ измѣненията, които е направила комисията въ чл. 2, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Чл. 3 остава същиятъ. „Чл. 4 се измѣнява тѣй: (Чете)

„Положението на чиновницѣ-техници: инженери, архитекти, кондуктори и землемѣри се урежда съ общия законъ за чиновницѣтѣ и служащитѣ въ царството, съ настоящия законъ, съ специални закони и съ правилницѣтѣ за прилагането на сѣщия законъ.

„Всички горѣизброени техници, безразлично дали сѫ тѣ на окръжна, общинска или кооперативна служба, сѫ ползуватъ съ правата и задълженията на държавни чиновници, съгласно общия законъ за чиновницѣтѣ. Назначението и уволнението на казанитѣ техници става отъ съответнитѣ окръжни и общинскѣ съвѣти, съгласно законитѣ на тия съвѣти. Правото на пенсия на сѣщитѣ чиновници техници се поражда отъ деня на публикуванетоъ настоящия законъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ и, съгласно закона за пенсиятъ на гражданското и военното вѣдомства, състоятъ и се считатъ, като държавни чиновници и иматъ всички права на послѣднитѣ.

„Положението на частно практикующии инженери, архитекти, кондуктори и землемѣри се урежда съ настоящия законъ и съ правилника за инженерно-архитектурното тѣло въ царството, който ще се из-

даде въз основа и въ изпълнение на настоящия законъ и утвърди съ указъ.

Двата последни реда въ втората алинея отъ думитѣ „състоятъ и се считатъ“ до края на алинеята се заличаватъ, понеже сж печатна грѣшка.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Александъръ Стамболийски.

**А. Стамболийски:** Г. г. народни прѣдставители! Иминалия път азъ говорихъ да не се даватъ такива права на общинскитѣ служаци. Тукъ се споменава, че всички общински служаци — техници, инженери и пр. — иматъ право на пенсия и се считатъ като държавни чиновници. Вие трѣбва да възприемете едно отъ двѣтѣ: или всички общински чиновници да ги поставите къмъ другитѣ, или пъкъ и другитѣ да изхвърлите. Прѣди една година, ако се не лѣжа, г. министъръ Такевъ, когато бѣше министъръ на вътрѣшнитѣ работи, по поводъ на единъ параграфъ, който гласувахме, се съгласи да не се дава пенсия на общинскитѣ служаци. Сега той иде да измѣни на това, което вършеше тогавъ; сега поставя тѣзи служаци като държавнитѣ чиновници. Ако вие направите това съ тѣзи чиновници, вие ще имате справедливитѣ негодувания на всичкитѣ други общински служаци. Азъ цетохъ наскоро, че тукъ имало нѣкакво събрание на софийскитѣ общински служаци, които сж взели поводъ отъ това нѣщо и искатъ и тѣ да се считатъ като държавни чиновници. И справедливо е това тѣхно негодуване. Нашето мнѣние е, щото общинскитѣ и окръжнитѣ служаци да не се считатъ като държавни чиновници и да не се ползватъ отъ тѣзи държавни чиновнически пенсии. А другъ е въпросътъ, ако парламентътъ възприеме за въ бѣдѣше нашето гледище, щото държавнитѣ пенсионни фондове да се отдѣлятъ единъ пътъ завинаги отъ държавното съкровище, да се откъснатъ отъ държавата, тя да не се грижи за тѣхъ и тѣ да си останатъ като чисто взаимноосигурителни каси. Тогавъ всѣки, който иска, ще може да отиде да се ползува отъ тая каса, като даде установенитѣ вноски. Но сега-засега, когато и безъ туй българската бюрокрация е доста нараснала и създава страхове и на парламентъ и на държавата, не е желателно да поставите като халчица отъ тази бюрокрация и общинскитѣ и окръжни служаци. Нека тѣ си останатъ и занаяпрѣдъ такива, каквито сж били досега. Миналата година твърдѣхте, че фондоветѣ се изчерпватъ и че държавното съкровище ще бѣде принудено да изди-  
ява всѣка година известна сума, за да набавя дефицититѣ. Щомъ е така, недѣйте поставя други чиновници да изсмукватъ тѣзи фондове. Г. министърътъ на общественитѣ сгради възразяваше, че това е направено съ цѣлъ да се даде възможность на общинитѣ и окръжията да намиратъ по-лесно такъвъ технически персоналъ. Азъ мисля, че това нѣщо не ще да привлече техническия персоналъ въ общинитѣ; други срѣдства има. Истина е, че досега много общини, много окръжия чувствуваха такава нужда, защото всички, които сж свършили такива училища, отиваха на държавна служба. Но ще се съгласите, че досега ни липсваше такъвъ персоналъ, а вие виждате, че отъ година на година такъвъ персоналъ вече се набавя въ България; инженеритѣ отъ година на година ставатъ повече, български младежи свършватъ технически училища и не ще бѣде далечъ врѣмето, когато общинитѣ и безъ това нововъведение, ще се снабдятъ съ подобонъ персоналъ.

Азъ ви моля, г. г. народни прѣдставители, да не създавате стрелнование у общинскитѣ служаци, у секретаръ-бирничитѣ, у писаритѣ, а да отхвърлите това нѣщо. Ако правителството мисли да се загрижи за общинскитѣ служаци, нека излѣзе съ специаленъ законъ, нека имъ създаде отдѣлни фондове, нека имъ подпомогне, но **чрѣзъ другъ законъ; недѣйте сега за**

известна категория чиновници да създавате особенъ положения.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията.

**Министъръ М. Такевъ:** Г. г. прѣдставители! Само въ двѣ минути искамъ да отнема, ако може, възможността на ония хора, които искатъ пакъ да се спиратъ на този параграфъ. Прѣди всичко, ние трѣбва да дадемъ възможность да бѣдатъ еднакво третирани специалиститѣ въ България, по дадени отрасли на науката и на човѣшкото знание — лѣкари, инженери, архитекти, юристи, медици и пр., защото на правите ли разлика между тѣхъ за различнитѣ нужди на обществото, вие ще имате попълнени дадени мѣста и опразнени други. Заради туй старанието всѣкога е било, щото тѣзи хора, като хора съ специална подготовка и образование, да бѣдатъ третирани въ царството, били тѣ на общинска, окръжна или държавна служба, на еднакви начала, та не да имаме прѣтоварени канцеларитѣ съ тѣзи чиновници на държавна служба, а да не можемъ да намѣримъ инженери за окръжията, за общинитѣ, за селата или градоветѣ, да имаме достатъчно лѣкари въ държавната мапшиерия, та да нѣма такива въ селата или градоветѣ, а така сжщо и за останалитѣ специалности; нѣщо повече: за да не отнемемъ възможността на общинитѣ да изтъкватъ като прѣдлогъ че тѣ даватъ на своитѣ инженери по 9—10 хилядъ лева годишно, защото никой не ще да стане общински или окръженъ инженеръ, понеже нѣма онѣзи облаги, които законътъ дава на държавнитѣ инженери, и затуй министритѣ често пжти сж принудени да утвърдяватъ такива бюджети. Когато най-големата служба на инженеръ въ дирекцията е 6.000 л., ние виждаме въ Бургазъ да плащатъ 9.000 л., сжщо и въ Пловдивъ 8—9 хиляди лева — а други общини да обявяватъ, че даватъ 10 хиляди лева и да не могатъ да намѣрятъ инженеръ, когато въ централната дирекция има инженери съ 4.500 и съ 3.600 л. Сега въ Дирекцията на пжтищата има шесторазредни инженери съ 3.600 л., но тѣ не приематъ да отидатъ въ общинитѣ, ако щете, и съ 6.000 л., защото не-се ползватъ съ онѣзи права, съ които се ползватъ като държавни служители. Кои сж тѣзи права? Първо, държавниятъ служителъ има право на три мѣсеца отпускъ, ако болѣдува, и да получава заплата; ако го уволнятъ по болестъ, даватъ му за мѣсець и половина възнаграждение; ако падне да умре въ мизерия, държавата дава врѣменна помощ на неговитѣ дѣда-наслѣдници, както е въ закона. Така ли е съ служителитѣ въ общинитѣ и въ окръжията? Не. Нѣщо повече. Това, което ви казахъ прѣди малко, е право на този чиновникъ, а задължението, както казва законътъ е, че той трѣбва да отговаря на всички условия, прѣдвидѣни въ общия законъ за чиновницитѣ: да е български подданикъ, да не е осжжданъ, да не е лишенъ отъ известни права, да даде известни задължения, да е отбилъ военната си повинность и др.; много такива задължения има въ чл. чл. 20, 21 и слѣдующитѣ отъ закона за чиновницитѣ. Всички тѣзи условия, обаче, не се искатъ или не се държатъ отъ общинитѣ, когато назначаватъ чиновници. И какво се случва? Случва се слѣдующата аномалия въ една и сжща държава: единъ господинъ, инженеръ, който въ Стара-Загора бѣ стрѣлялъ на единъ гражданинъ и го бѣ наранилъ съ четири куршума въ тѣлото и бѣ му ступилъ крака, биде уволненъ отъ държавна служба и по искането на прокурорската властъ осжденъ на осемъ мѣсеченъ строгъ тъмниченъ затворъ въ окови, но се намѣри община въ България, която го зачисли на общинска служба, и азъ бѣхъ безсиленъ, като министъръ на вътрѣшнитѣ работи, да

застава тази община да уволни този инженер — това е неоспорим факт — защото общината ми казваше: „Никакви задължения нѣма за мене да пазя при назначаването на тѣзи чиновници; той е осъденъ наистина, но никой законъ не ми запрѣщава да го назнача на служба“, макаръ азъ, като министъръ на общественитѣ сгради, да съмъ го уволнилъ, защото е осъденъ за прѣстѣпление, което влѣче подиръ себе си строгъ затворъ въ окови. Ето, правата и задълженията, за които говорихъ сега изобщо, съмъ поставилъ и въ този законъ: (Чете: „Всички горѣизброени техници, безразлично дали сѫ тѣ на окръжна, общинска или кооперативна служба, се ползватъ съ правата и задълженията на държавни чиновници, съгласно общия законъ за чиновниците“). По този начинъ вие давате възможност на министъра да противопостави закона на тѣзи окръжни или общински съвѣти, които би си позволили да правятъ такива назначения.

Но азъ отидохъ по-нататъкъ и казахъ: има още единъ мотивъ, който отнема тѣзи хора отъ общинска и окръжна служба и ги кара да гледатъ да дойдатъ на държавната транежа. Това е законътъ за пенсиятъ, който обезпечава на всѣки единъ чиновникъ да прѣкарва послѣднитѣ си дни не въ мизерия, а да има единъ залъкъ хлѣбъ за себе си и за домашнитѣ си. Вѣрно е, че въ цѣла България общинскитѣ служители искатъ да имъ се даде пенсия, и вѣрно е не по-малко, че азъ бѣхъ, който суспендирахъ на първо врѣме, а послѣ прѣдложихъ да отгѣните вие, тогава набързо стѣкмени законъ за пенсиятъ на общинскитѣ служители. Но защо? Азъ ви посочихъ мотиви — защото нѣколко хиляди общински служители, които има въ България, искаха да получаватъ пенсия, като вземаха излишнитѣ на общинскитѣ бюджети и по 2% отъ стойността на сжитѣ бюджети за нѣкакъвъ фондъ, отъ който тѣ да получаватъ пенсия. Азъ казахъ тогава и вие одобрихте: какъ така, излишнитѣ на бюджета по незаемане на длѣжности и по 2% отъ общинския бюджетъ да даваме за пенсия на чиновницитѣ и служащитѣ въ общинскитѣ учрѣждения. Че на какво основание? Защо е длѣжна общината да дава на своя човѣкъ пенсия? Държава да дава пенсия, като една кооперация, като едно взаимно-застрахователно дружество, това разбирамъ; но защо ще задължавамъ азъ общината да дава пенсия на единъ човѣкъ, дошълъ отъ друго село да слугува въ тази община, като бирникъ или като секретаръ, и то отъ излишъка отъ незаети длѣжности и отъ 2% отъ стойността на бюджетитѣ? Нѣма резонъ. И затуй азъ казахъ: моля ви да отгѣните този законъ, а въ споразумѣние съ министъра на финанситѣ да се назначи една комисиия, която да изработи законъ за пенсиятъ и на общинскитѣ служители, но при начала, които да не обрѣмняватъ общинскитѣ и окръжнитѣ бюджети, а така сѣщо вие да дадете възможност и държавата тоже да не бѣде обрѣмена за работи, които тя не може да изисква или поне да плаща отъ собствения си джобъ. Ето кои бѣха моитѣ мотиви, които ме накараха да ви моля да суспендирате първо, а послѣ да отгѣните този законъ.

Въ конкретния случай какво казахме ние? Прочетете сега текста: (Чете) „Правото на пенсия на сжитѣ чиновници-техници се поражда отъ деня на публикуването настоящия законъ въ „Държавенъ вѣстникъ“. Ние нѣма да имъ зачетемъ годинитѣ, които сѫ прослужили досега, та да отиде сега държавата за два-три мѣсеца да имъ плаща пенсии и да легнатъ тѣ на бюджета. Правото на такива служители се поражда отъ деня на публикуване закона въ „Държавенъ вѣстникъ“; отъ тогава ще почнатъ да се правятъ и одрѣжитѣ. Комуто ще се правятъ одрѣжки, възъ основа на респективния законъ за пенсиятъ по гражданското и военното вѣдомства,

той ще получава пенсия. Ние — по-долу ще видете — приравнихме техницитѣ, били тѣ на държавна, общинска или кооперативна длѣжностъ, въ всѣко друго отношение, приравняваме ги и тукъ. Затѣ всички, както ще видите, работятъ подъ прѣкия надзоръ и ръководство на централната техническа властъ въ Министерството на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията. Тѣ затѣ се считатъ всички единъ видъ държавни чиновници; „единъ видъ“ казвамъ, защото ще видите до каква степенъ: общината не може да назначава инженеръ и техникъ безъ съгласието на Министерството на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията — тукъ, както виждате, отидохме малко по-далечъ и ограничихме това право, защото практиката показва, че се е злоупотрѣблявало; нито може да го уволни безъ одобрението на министъра на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията, за да не би инженери, архитекти и землемѣри да зависятъ отъ картичката на този или онзи, или отъ произвола на този или онзи кметъ или общински голѣмецъ, а да има една стабилностъ въ службата, за да знае този човѣкъ, като работи, че ще замръзне и осъмне чиновникъ, а не да бѣде влаченъ или всѣки денъ обезпокояванъ, че, ако не е свалилъ капака на този или онзи влиятеленъ човѣкъ въ селото, ще бѣде изхвърленъ на улицата. При това положение на нѣщата, при това гарантиране на тѣхното положение, при изискванията, които вие ще видите по-късно въ чл. 80, 81 и слѣдующитѣ на този законъ, ми се струва, че ще бѣде право, ако признаемъ, по тѣзи норми, които сме прѣдвидили въ закона, че се е родило правото на пенсия за тѣзи хора отъ деня на публикуването на тоя законъ.

Г. г. прѣдставители! Това толкова повече трѣбва да стане, защото всички признавате, всички искахте тукъ, па и митинги имате нагорѣ-надолу, че трѣбва да се даде пенсия на общинскитѣ служители. Намирамъ тукъ съгласенъ случай да го кажа за специалитѣтъ, защо да го не кажа? Когато ще бѣдете сезирани съ общия законъ за пенсиятъ на общинскитѣ служители, нищо не прѣчи, понеже онзи законъ ще бѣде по-новъ, да въведете онѣзи измѣнения и по отношение на техницитѣ, които народното прѣдставителство ще намѣри пакъ за необходимо да станатъ.

Ето защо азъ бихъ ви молилъ да не приказвате повече на тази тема, а да гласувате параграфа тѣй, както го прѣдлагамъ, съ всички тѣзи обяснения, които дадохъ и които, безспорно, ще служатъ; като автентично тълкувание — така е прието — за онѣзи, които ще прилагатъ този законъ, поне най-малко като ръководящо начало на онзи, който е прѣдложилъ този законъ, за онѣзи, които ще го прилагатъ, и да минемъ по-нататъкъ.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Тома Васильовъ.

**Т. Васильовъ:** Азъ съжалявамъ, че не мога да пристана на думитѣ на г. министъра на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията, да се съгласимъ на неговото прѣдложение и да не говоримъ повече. Колкото краснорѣчиви и да бѣха думитѣ на г. министъра, тѣ не можаха да ме убѣдятъ въ необходимостъта и въ голѣмата нужда да се положи въ закона за благоустройството единъ специаленъ членъ, който да обърне общинскитѣ технически служители — инженери, архитекти, землемѣри и пр. — на държавни чиновници. Миналия пътъ, когато се разглеждаше законопроектътъ още на първо четене, азъ казахъ само нѣколко, много малко, думи защото мислѣхъ, че въ комисиията г. министърътъ ще оттегли това, което е турено — мислѣхъ, че е турено повече отъ заинтересовани чиновници, инженери и архитекти, и при разяснението на въпроса ще се оттегли; сега излиза, че г. министърътъ силно настоява и коми-

сията не само е оставила това, но го е усилила, като е опрѣдѣлила, прѣдвидѣла даже деня, откога ще добиятъ тѣзи хора право на пенсия като чиновници.

Г. г. народни прѣдставители! Ако инженеритѣ, архитектитѣ, землемѣритѣ, кондукторитѣ трѣбва да бждатъ гарантирани съ държавни пенсии, мигаръ другитѣ общински служители трѣбва да бждатъ оставени настрана? Ами че ако вие съжалявате единъ инженеръ, който получава 5—6, може би и 10 хиляди лева заплатата, че утрѣ, слѣдъ като служи 15 или 20 години, като излѣзе въ оставка, не ще да има пенсия, защо да не помислите и за другитѣ общински чиновници, за секретаръ-бирничитѣ, за секретаритѣ, архиваритѣ, за безбройното множество други дребни чиновници? Ами че инженерътъ, когато излѣзе въ оставка, освѣнъ дѣто е получавалъ добра заплатата, има занаятъ въ рѣцѣтъ си, инженерскитѣ знания се пѣнятъ, той навсѣкждѣ ще намѣри мѣсто, дѣто да изкарва прѣхраната си. Защо тогава да се грижимъ само за него?

Ама г. министърътъ каза, че друго е положението на дребнитѣ чиновници, друго е на специалиститѣ: трѣбвало специалитѣ да ги приравнимъ, били тѣ на държавна или на общинска служба. Азъ не знамъ, доколко това е необходимо. Да се турятъ задължения на общинскитѣ и на окръжнитѣ инженери, разбирамъ, но да се узаконява да се считатъ държавни чиновници, да получаватъ пенсия, както другитѣ държавни чиновници, това ще каже да отдадечимъ повече врѣмето, когато ще се внесе законъ за пенсиятъ на всичкитѣ общински и окръжни служители. Азъ мисля, че, ако приемемъ прѣдложението на г. министра, таквъ законъ нѣма скоро да се внесе. Завчера постѣпи другъ единъ законопроектъ, изработенъ отъ Министерството на вътрѣшнитѣ работи, за измѣнение закона за общинитѣ, въ който е турено, че и общинскитѣ лѣкари ще се ползватъ занаяпрѣдъ съ права на държавни чиновници. Това показва, че двамата министри се стремятъ да гарантиратъ съ пенсии само добръ обезпеченитѣ въ материално отношение общински и окръжни чиновници, а другитѣ да оставятъ настрана. Г. министърътъ на общественитѣ сгради, пѣтицата и съобщенията се помъчи да докаже, че суспендирането на закона за пенсиятъ на общинскитѣ и окръжни служащи било основателно. Азъ пъкъ мисля, че не бѣше много основателно.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Това не е въпросъ на разискване сега.

**Т. Васильовъ:** Азъ напомнямъ това, защото г. министърътъ го каза и азъ трѣбва да му отговоря съ двѣ думи, понеже е свързано едно съ друго. — Законътъ за общинскитѣ пенсии задължаваше общинитѣ да даватъ 1%, а не 2% отъ бюджетнитѣ си приходи за пенсионенъ фондъ.

**С. Савовъ:** Лесно се дава. Ти много си давалъ нѣкога на общинитѣ.

**Т. Васильовъ:** Може ли това да бжде причина за суспендиране на закона? И друго едно имаше: остатѣцитѣ отъ сумитѣ, опрѣдѣлени за заплатата на чиновницитѣ отиваше тоже за усилване пенсионния фондъ. Ако това нѣщо се намѣри, че ще бжде тежко за общинитѣ, можеше да се махне, но нѣмаше защо да се суспендира законътъ. Главната сума, която служеше за основа на този фондъ, бѣха вноскитѣ на самитѣ чиновници, а не субсидията на общината. Най-сетнѣ, какво ще засегне една община, която има 10.000 л. бюджетъ, че ще даде 100 л.?

**С. Савовъ:** Единъ милионъ лева трѣбва да дадатъ общинитѣ.

**Т. Васильовъ:** Това не е тежко, защото общинитѣ ще дадатъ по-малко: коя 100, коя 200 л., коя повече, споредъ размѣра на приходитѣ си. Но най-сетнѣ, това не е важно. Ако субсидията тежеше на общинитѣ, вие можехте да я махнете и законътъ да си остане.

По тѣзи съображения, азъ бихъ молилъ народнитѣ прѣдставители да се съгласятъ, чл. 4 да се видоизмѣни така, че окръжнитѣ и общинскитѣ техники да не ставатъ държавни чиновници по отношение получаването на пенсия. Тукъ сж турени и нѣкои работи, които, ми се струва, не сж съгласни съ дѣйствителността. Казано е така: (Чете) „Всички горѣ изброени техники, безразлично, да-ли сж тѣ на окръжна, общинска или кооперативна служба, се ползватъ съ правата и задълженията на държавни чиновници, съгласно общия законъ за чиновницитѣ. Назначението и уволнението на казанитѣ техники става отъ съответнитѣ окръжни и общински съвѣти, съгласно законитѣ на тия съвѣти“. Законитѣ на тия съвѣти не възлагатъ изключително на окръжнитѣ и общинскитѣ съвѣти да назначаватъ техники; окръжнитѣ техники се назначаватъ отъ постояннитѣ комисии, а отъ общинскитѣ техники само инженеритѣ и архитектитѣ се назначаватъ отъ общинския съвѣтъ.

**С. Савовъ:** Това не е вѣрно. По рѣшението на съвѣта се назначаватъ всички чиновници.

**Т. Васильовъ:** Моля Ви се, г. Савовъ, бждете малку търпѣливъ; чини ми се, че азъ знамъ малко нѣщо по добръ отъ Васъ тая материя.

**С. Савовъ:** Знаешъ, ама криво казвашъ.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля Ви се, г. Савовъ, оставете г. Васильова да говори.

**Т. Васильовъ:** Въ закона за общинитѣ е казано така.

**С. Савовъ:** Знаемъ, какво е казано: нито единъ чиновникъ не може да се назначава безъ разрѣшението на общинския съвѣтъ.

**Т. Васильовъ:** „Назначаването и уволняването на секретаритѣ, лѣкаритѣ, архитектитѣ, юрисконсултитѣ и инженеритѣ става по рѣшението на общинския съвѣтъ, а на другитѣ чиновници — направо отъ кмета“. Така че, кондукторитѣ, землемѣритѣ и др. п не се назначаватъ отъ общинския съвѣтъ, а отъ кмета. Та, за да бжде съгласна тази работа съ дѣйствителността, трѣбваше да се каже просто: „Назначаването и уволняването на казанитѣ техники става съгласно законитѣ за окръжнитѣ и общинскитѣ съвѣти“.

Азъ нѣма да говоря повече върху това, защото гледамъ голѣмо е нетърпѣнието на мнозина да се прѣтупа това нѣщо, както и да е. Но менѣ ми се чини, че трѣбва да мислимъ за послѣдствията. Имайте прѣдъ видъ, че нѣколко хиляди общински чиновници сж се съюзили, и ако сега ние, тази камара, не обърнемъ внимание на тѣхнитѣ искания, други ще обърнатъ внимание на тѣхъ, а това ще бжде въ пасивъ на демократическата партия.

Въ смисълъ на това, което говорихъ, азъ съмъ направилъ едно прѣдложение за видоизмѣнение на чл. 4 и ще го прѣдамъ прѣдседателю.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Кръстьо Мирски.

**К. Мирски:** Въ тоя членъ думитѣ „или кооперативна“ станаха излишни, слѣдъ като комисията на друго мѣсто, въ другъ единъ членъ, нареди, щото кооперативнитѣ длъжностни лица да бждатъ лица на

окръжна служба, затова ще моля г. докладчика да прѣредактира втората алинея така: „Всички горѣ-изброени техници, безразлично, дали сж тѣ на окръжна или общинска служба, се ползуватъ...“ и т. н. надолу. И така думитѣ „или кооперативна“ да се махнатъ.

Второ, въ алинея втора, дѣто се говори за правото на пенсия, че то се поражда отъ деня на публикуване на настоящия законъ, заявявамъ, че комисията разбираше новелата на настоящия законъ, сир., това законоположение, което днесъ правимъ, а не закона за благоустройството, който е отъ 1907 г.

Относително въпроса за пенсията на общинскитѣ длѣжностни лица въ царството, тоя въпросъ днесъ не го разгледваме и той ще трѣбва единъ денъ да се разгледа и, може-би, ще бѣде най-цѣлѣсообразно да се разгледа при проекта за измѣнение на конституцията, която прѣдвижда у насъ пенсия само за назначаванитѣ отъ правителството длѣжностни лица, и поради тази причина, когато IV-то обикновено Народно събрание прави законитѣ за общинитѣ ни, говори за пенсия, но за пенсия, не съ одрѣжки отъ заплатитѣ на общинскитѣ служащи, а да се прѣдвизждатъ като редовни разходи на всѣка община, и разходитѣ за пенсия на нейнитѣ прослужили или станали инвалидни служащи. Тоя въпросъ, въобще, не трѣбва днесъ да го закачаме. Защо, обаче, наредбата трѣбва да остане тѣй, както се прѣдлага — обясни се доста обстоятелствено, особено отъ г. министра на общественитѣ сгради, пѣтицата и съобщенията. Ние не можемъ да правимъ разлика между едни длѣжностни лица и други; нѣмаме днесъ достатъчно инженери и архитекти и, може-би, още за 4—5 години ще се продължи това положение, а дотогава общинитѣ ни ще бѣдатъ принудени да плащатъ двойна и тройна заплатата отъ оная, която днесъ държавата плаща.

**В. Георгиевъ:** Защото законитѣ се правятъ за хатъръ.

**К. Мирски:** Не за хатъръ, а за справедливостъ и за полза на общинитѣ. Всѣки, който е помоленъ да стане общински инженеръ или архитектъ, казва: „Не ме осигуряватъ съ пенсия, както държавата ме осигурява, и затуй ще отида тамъ, дѣто има ваканции за 40 инженери днесъ“. Затуй плащаме днесъ двойно на нашитѣ общински инженери. Сега и на кооперативнитѣ техници даваме двойна и тройна заплатата отъ оная, която имъ дава държавата.

Това имамъ да кажа по този въпросъ.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Стоименъ Савовъ.

**С. Савовъ:** Г. г. народни прѣдставители! Измѣнението на чл. 4 се разисква много въ комисията. Г. министърътъ на общественитѣ сгради, пѣтицата и съобщенията изложи най-обстоятелствено мотивитѣ, които сж прѣдизвикали да се помѣсти това измѣнение. Г. Тома Васильовъ, който, благодарение че отъ една година полицията го избра, та стана народенъ прѣдставителъ, а който 30 години подъ редъ бѣше блюстителъ на общинското самоуправление въ държавата, който бѣше единственъ спѣвачъ на това общинско самоуправление, който не му даваше животъ...

**Д. Мишевъ:** Г. Савовъ! Оскърбявате една избирателна околия. Полицията не е избрала г. Васильова.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, г. Савовъ.

**С. Савовъ:** Мотивътъ на комисията да се прѣдвиди, щото техницитѣ на общинска и окръжна

служба, по отношение получаване пенсия, да се приравнятъ съ всичкитѣ останали държавни служащи, е този, щото тѣзи самоуправителни тѣла да могатъ да намѣрятъ подходящи хора, персоналъ, да имъ служатъ. Г. министърътъ на общественитѣ сгради, пѣтицата и съобщенията ни обясни много хубаво, че тѣзи съвѣти, макаръ и да иматъ желание да проявятъ своя животъ на благоустройство, водоснабдяване и пр., не могатъ да се добератъ до такива техници. Защо? Защото онѣзи хора искатъ най-напрѣдъ да осигурятъ своята пенсия. И вие ще видите — справедливо забѣлѣза г. министърътъ — въ нѣкои отдѣления на Министерството на общественитѣ сгради, пѣтицата и съобщенията толкова много инженери, щото нѣма столове кждѣ да седнатъ, а въ единъ градъ или въ единъ окръженъ съвѣтъ не можете да намѣрите нито единъ инженеръ. Ето защо, мотивътъ е много сериозенъ и много справедливъ.

Колкото се отнася до втората алинея, която казва, че назначаването и уволняването на казанитѣ чиновници става, съгласно законитѣ за общинскитѣ и окръжнитѣ съвѣти, мотивътъ е този, че не бива пѣкъ тѣзи чиновници, на които плаща общината и окръгътъ, да се смѣтатъ като онѣзи секретарь-бирници, които, като ги назначи окръжниятъ управителъ, кметътъ не може да имъ заповѣдва, когато цѣль денъ отиватъ да хайтуватъ. Това е поставено за контролъ — понеже азъ съмъ община и ти плащамъ, ще те контролирамъ въ твоята работа: кога ще дойдешъ и какво ще работишъ и, съобразно съ твоята работа, азъ имамъ право да се оплача на висшето начальство — министра — да те уволни, както те и прѣдставямъ за назначение, както и министърътъ справедливо забѣлѣза, че не може да го назначи, безъ да отговаря на условията, прѣдвидени въ закона за чиновниците.

Ето защо азъ моля г. г. народнитѣ прѣдставители да не се съгласяватъ съ г. Тома Васильовъ, а да приематъ члена тѣй, както е приетъ отъ комисията — безъ измѣнение.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради, пѣтицата и съобщенията.

**Министъръ М. Такевъ:** Г. г. прѣдставители! Хубавата рѣчь на г. Савова щѣше да спечели 10 пѣти повече, ако не бѣ лансиралъ въ нейното начало една готѣма истина. Като бившъ министъръ на вътрѣшнитѣ работи, при когото станаха всичкитѣ избори за народни прѣдставители, и днесъ, като министъръ, заявявамъ, че у насъ нѣма полицейски избраници.

**С. Савовъ:** Избирателитѣ не го познаватъ.

**Д. Мишевъ:** Той е роденъ въ Тетевенъ — какво приказвашъ?! За единъ човѣкъ, който е работилъ 30 години въ тази страна и го познаватъ, срамно е да говоришъ туй.

**С. Савовъ:** Не го познаватъ.

**Д. Мишевъ:** Какъ не го познаватъ! Вие не сте ходили въ Тетевенската околия.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, г. Савовъ.

**И. Хаджиевъ:** Признава една истина.

**А. Стамболийски:** Макаръ и късно.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля Ви, г. Хаджиевъ.

**Министъръ М. Такевъ:** Толкова по-малко това може да се каже за една Тетевенска околия, която е дала редъ доказателства,...

**А. Стамболийски:** Че е народняшка. (Смѣхъ въ земеделъската група)

**Министъръ М. Такевъ:** ... при най-усилнитѣ врѣмена на българскитѣ управления, при най-усилнитѣ режими, каквито сме прѣживѣли въ продължение на нашия свободенъ политически животъ отъ 30 години, дала е, казвамъ, доказателства на голѣма политическа зрѣлостъ и на политическо възпитание. Тамъ гражданството е упражнявало своето избирателно право бодро, смѣло, енергично и безъ всѣкакъвъ огледъ или страхъ за нѣкакви лоши послѣдствия, ако гласува за този или онзи кандидатъ. Тукъ има прѣдставители избирани отъ тази околия и при другитѣ режими, и при други врѣмена, за да засвидѣтелствуватъ, че наистина Тегевенската околия е една околия, дѣто политическото възпитание стои много високо, и желателно е на всички да служи тая околия за примѣръ и назидание и, слѣдователно, никогапъ да не отиваме да оскърбяваме хората, които сж изпълнявали доблестно своя дългъ въ продължение на 30 години отъ политическия ни животъ.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Киро Маричковъ.

**К. Маричковъ:** Г. г. народни прѣдставители! Г. Тома Васильовъ ви прочете началото на третата алинея на чл. 23 отъ закона за градскитѣ общини, обаче, къмъ края на сжщата алинея е казано: (Чете) „При това, назначаването и уволняването на лѣкаря, който е началникъ на санитарната служба въ столицата, става съ одобрение отъ министра на вътрѣшнитѣ работи, а онова на началника на техническата служба — съ одобрение на министра на общественитѣ сгради“. Сега, като направихъ тази бѣлѣжка по закона за градскитѣ общини, ще подкрѣпя по-нататъкъ и г. министра, и г. Савова, може-би, но само въ това отношение, че тукъ би трѣбвало изрично да бѣде казано, че назначаванята, одобрявани отъ министра на общественитѣ сгради, дѣйствително ще ставатъ съгласно закона за окръжнитѣ и общински съвѣти.

**С. Савовъ:** То се разбира.

**Министъръ М. Такевъ:** То го има по-нататъкъ.

**К. Маричковъ:** Между прочемъ, ще изкажа мнѣнието си, което изказахъ въ комисията и което мисля, че е по-близо къмъ това, което бѣше първоначално прѣдвидѣно въ законопроекта, прѣдставенъ отъ г. министра. Тамъ се прокарва една малко по-друга идея, отколкото тази, която сега се вмѣква отъ комисията. Началната идея, както азъ я разбихахъ, бѣше слѣдната: фактъ е, че у насъ техническитѣ лица сж вече твърдѣ малко за строежа и за развитата строителна политика въ страната. При тѣзи условия, чувствува се вече нужда отъ техници за държавни и за общински служители: такива липсватъ както при държавата, така вече и при общинитѣ и окръжитѣ. Идеята бѣше — и тѣй азъ разбихахъ — че като се приеме, щото всички техници, инженери, архитекти да бѣдатъ смѣтани за държавни служители, за държавни чиновници, тѣй да се каже, тѣ ще зависятъ отъ министра и той ще може респективно да ги разпрѣдѣля тамъ, дѣто се има нужда. Ето, напр., сега г. министърътъ знае, че въ архитектурното отдѣление въ неговото министерство почти не могатъ да се намѣрятъ хора, които да вършатъ работата тѣй, както трѣбва. И азъ днесъ тѣкмо говорихъ съ началника на това отдѣление, който ми каза: „Е добръ, у мене нѣма вече да дойдатъ архитекти, защото въ Дирекцията на желѣзницитѣ единъ архитектъ, който е свършилъ отъ 3—4 години, получава повече, отколкото азъ, който съмъ служилъ 15 години и съмъ началникъ на тази служба, защото така сж

сложени у насъ работитѣ, че нѣма равенство въ заплатитѣ. Ако би могло това да се уреди, тогава ще е излишно, може-би, по-нататъкъ каквото и да било законодателство по тая материя. И моята идея бѣше, да се приеме, щото всичкитѣ техници, били тѣ при общинитѣ, били тѣ при окръжитѣ, да се смѣтатъ за държавни чиновници, а респективнитѣ общини или окръзи да имъ плащатъ. Така щото, при извѣстни случаи, при извѣстни нужди въ нѣкои общини или окръзи, да може да бѣде командированъ или изпратенъ нѣкой държавенъ служител, който да изпълнява извѣстна служба, когато има нужда. И тогава нѣма да се явява тази аномалия: на едно мѣсто — приливъ, на друго мѣсто — отливъ отъ тѣзи чиновници. Въпросътъ за пенситѣ при това — както се подига тукъ — е една съвсѣмъ второстепенна работа, по моето разбиране, и не е като-че-ли най-важниятъ той, за дѣто не отиватъ техници при общинитѣ и окръжнитѣ съвѣти; не отиватъ единствено заради това, защото тѣ не могатъ да се оставятъ и не желаятъ да се оставятъ на капризитѣ на този или онзи кметъ, на този или онзи съвѣтникъ, а на всички, които сте боравили въ общинитѣ, е извѣстно какво става. Ако единъ инженеръ или архитектъ не изпълни това, което се желае на нѣкой влиятеленъ на деня, послѣдниятъ подема противъ него такава атака, че той става невъзможенъ: трѣбва или да си отиде или позорно да бѣде изринатъ отъ тамъ, уволненъ, може-би, по нѣкакъвъ начинъ, както става изобщо. При тѣзи условия, за да нѣма този произволъ, азъ искахъ въ комисията и тукъ ще моля да се разбира, че, като се пазначатъ тия инженери и архитекти отъ общинскитѣ или окръжнитѣ съвѣти, тѣ веднага да сезирватъ и министерството — и то да знае какъдъ какви хора има и съ какви хора може да разполага, като съ свои чиновници и съ това да може този приливъ или отливъ на чиновници-техници отъ едно мѣсто на друго по възможностъ да бѣде ограниченъ и въпросътъ съ този персоналъ да бѣде урегулиранъ.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. д-ръ Ненко Наковъ.

**Д-ръ Н. Наковъ:** Г. г. народни прѣдставители! Взехъ думата само да кажа, че е врѣме да прѣстанемъ да законодателствуваме по този начинъ. Врѣме е, мисля, да се освободимъ отъ този начинъ, който е далъ, за голѣмо съжаление, много печални резултати, и е една аномалия общезвѣстна и безспорна въ законодателната дѣятелностъ на този парламентъ, а изобщо и на българската законодателна дѣятелностъ. Ние създаваме общи закони, които за сѣбятъ една и сжща материя за всички държавни служачи или каквито и да бѣдатъ въ цѣлата страна. Безспорно е, когато се твори единъ законъ, трѣбва да имаме своитѣ основания, трѣбва да има сериозно проучени мотиви, и трѣбва да се прилага съ дължимото убѣждение и вѣра, че той може да бѣде полезенъ за тая страна, като се иматъ прѣдъ видъ и материялнитѣ срѣдства на страната и всички тѣзи източници, които сж прѣдвидѣли законодателитѣ, за да може да се приложи единъ законъ и послѣдниятъ да отговаря на цѣльта, който се гони. Такъвъ е законътъ, г. г. народни прѣдставители, за пенситѣ. Тоя законъ, който прѣработихме прѣди 6—7 мѣсеца, съществува отъ много години и е прѣработванъ почти отъ всѣко Народно събрание. И ако ние прѣди 6—7 мѣсеца сме намѣрили, че е необходимо да се измѣни законътъ за пенситѣ и да се внесатъ нѣкои нови норми въ него, азъ мисля, че всичко това, което трѣбваше да засегне, го засегна. Та, ако трѣбваше законътъ да засегне и още нѣкои служачи отъ другитѣ вѣдомства трѣбваше да се направи тогава. Законътъ за пенситѣ — знаете каква е зависимостъта между началата и срѣдствата — е свързанъ

съ бюджета, съ фондове и съ редъ други източници, които сж показани въ него. Печалното положение на военния фондъ — а пъкъ положението на гражданския фондъ розово — ще бжде констатирано всѣка година, при разглеждането на бюджета; тая година въ бюджета се прѣдвидѣха единъ милионъ лева за поддръжка на военния фондъ, догодина, може-би, ще се прѣдвидятъ 1½ милиона лева. Въпрѣки това, можемъ ли сега въ другъ специаленъ законъ за благоустройството да създадемъ право на пенсия на редъ общински технически служаци, които утрѣ трѣбва да получаватъ пенсия по настоящия законъ за пенсиитѣ? Може ли законодателството да допусне такова противорѣчие съ чл. 1 отъ закона? Въ чл. 1 отъ закона за пенсиитѣ е казано изрично, кои получаватъ пенсия — той за сѣбѣ, освѣнъ другитѣ чиновници, и служациитѣ въ двореца, въ Народната и Земледѣлската банки, но за общинскитѣ техници не прѣдвижда право на пенсия. Немѣ мислите, че не трѣбва да съществува една хармония, една съобразност между този специаленъ законъ и общото законодателство, толкова повече, че това е законодателна работа на сѣщия парламентъ? Можете ли си прѣдстави каква аномалия, каква пертурбация ще внесете съ този законъ въ военния пенсионенъ фондъ, или въ гражданския и въ самия бюджетъ? Ами прѣдставете си, че г. министърътъ на общественитѣ сгради, и всички тѣзи, които поддръжатъ, че е необходимо да се даде право на пенсия на общинскитѣ техници, не сж направили една точна смѣтка, а въ послѣдствие г. министърътъ на финанситѣ изчисли, че за тая цѣль бюджетътъ ще трѣбва да се увеличи съ 150—200 хиляди лева; тѣзи, които поддръжатъ това, какво ще ми отговорятъ? Още повече, че финансовиятъ министъръ сега го нѣма, поне той да направи една декларация по това, че ще направи всичко възможно, за да намѣри необходимата сума.

Ето, г-да, защо азъ мисля, че погледнато отъ чисто формална и отъ принципална страна на въпроса, поне законодателното тѣло трѣбва да спазва принципа, прокаранъ въ закона за пенсиитѣ; то не трѣбва да го нарушава. Законодателното тѣло не трѣбва да внася една пертурбация въ редъ закони, създадени отъ единъ и сѣщия парламентъ.

Г. г. народни прѣдставители! Мотивитѣ на този законопроектъ сж сериозни и заслужаватъ внимание; никой отъ насъ не е противъ тѣхъ, и азъ съмъ по принципъ за пенсиитѣ; но когато се даватъ, да се даватъ на мѣсто, и ако въ закона за пенсиитѣ е внесено едно начало сериозно, разумно, което да гарантира материалното положение на държавнитѣ служители, имайки прѣдъ видъ тази подкрѣпка, която дава държавата, и началото за едно осигуряване, защо вне не приложите това начало за общинскитѣ служители, безразлично каквито и да бждатъ тѣ? Немѣ мислите, че положението на единъ лѣкаръ стои по-долу отъ онова на единъ инженеръ? Немѣ положението на лѣкаря не е толкова сериозно? Немѣ неговото положение не е отъ сѣщото естество? Немѣ той не е изразходвалъ и срѣдства, и сили, и умъ, и енергия, и неговата специалностъ не е ли отъ сѣщото естество, каквото е на техника? Защо да създаваме законодателство само за извѣстно съсловие? Азъ съмъ съгласенъ съ мотивитѣ на прѣдлагаемия законопроектъ, но сѣщитѣ мотиви да приложимъ и за другитѣ служаци. Вѣрно е, че инженерскитѣ сили у насъ сж малко; вѣрно е, че и лѣкаритѣ сж малко; да, това е, може-би, неправилно, но ние ще вървимъ по този пътъ и нуждитѣ ще ни наложатъ да създадемъ и за тѣхъ законъ. Ще привлѣчемъ технически или лѣкарски сили, които да служатъ на едни или на други институти, когато създадемъ стабилностъ въ общинскитѣ управления; и когато има стабилностъ, когато самоуправлението е гарантирано, ко-

гато се поставятъ хора, които иматъ пълно съзнание на своя дългъ, безспорно, ще създадатъ условия, за да може да отиде единъ лѣкаръ или единъ архитектъ да служи, независимо отъ това, че билъ на една или на друга страна. На първо мѣсто ще иде заплатата, а извѣстно е, че при общинскитѣ управления, при общинскитѣ сѣвѣти и пр. заплатитѣ не сж малки. Но не отъ това бѣгатъ. У насъ бѣгатъ отъ друго: който стане кметъ, не иска да остави нито заваренъ архитектъ, нито заваренъ лѣкаръ; иска неговиятъ гласъ да бжде рѣшающъ — тамъ е работата — и партизанствува: махва едипъ, какъвто и да бжде лѣкаръ, или инженеръ, който не взема активно участие въ политиката, за да докара Ивана или Драгана, неговъ шурей или баджанакъ, и да му увеличи заплатата. Слѣдующиятъ кметъ ще го уволни или ще намали заплатата му. Тѣй си играятъ общинскитѣ сѣвѣти съ инженеритѣ и съ лѣкаритѣ. Това е печалното.

Друго едно съображение се изтъкна — да ги приравнимъ къмъ чиновницитѣ държавни служители, защото били техници и пр. Отдѣ-накъдъ това приравнение? Законътъ за чиновницитѣ е ясенъ. Законитѣ, съществуващи у насъ, сж още по-ясни и категорични. Дефиницията на държавенъ служителъ е: лице, което служи на държавата и плащано отъ послѣдната. Ако трѣгнемъ по този пътъ на логика току-тъй да плаща общината, утрѣ ще дойдемъ до слѣдното: ако азъ съмъ банкеръ и имамъ слуга, моятъ слуга, понеже служи по банкерството, да се счита и той като чиновникъ въ Българската народна банка. (Смѣхъ) Ако трѣгнемъ, казвамъ, по този пътъ на разсѣждения, дотамъ ще дойдемъ. Тѣй ще излѣзе.

Ето защо, при всичко че има мотиви, които г. министърътъ на общественитѣ сгради е подкрѣпилъ въ комисията, когато ще прилагаме тѣзи мотиви, трѣбва да витае справедливостъ, самото законодателство да носи въ себе си справедливостъ; това законодателство трѣбва да засегне общитѣ интереси, болкитѣ и нуждитѣ на страната. Нека прѣстанемъ да законодателствуваме по този начинъ, който внася пертурбации и носи въ себе си най-голѣма несправедливостъ. Безспорно, това го чувствува и съзнава г. министърътъ и той иска да го направи, но той е членъ отъ единъ кабинетъ, и трѣбва да влѣзе въ съгласие съ своитѣ колеги, когато прави нѣщо, защото цѣлиятъ кабинетъ носи отговорностъ, а не лично единъ или другъ министъръ. Ако г. министърътъ счита сега, че това е необходимо, безспорно, той ще остане доволенъ прѣдъ себе си, че прокарва едно разумно начало — мотивъ доста сериозенъ и убѣдителенъ за него; да, но азъ мисля, че той трѣбва да отстъпи прѣдъ другитѣ по-сериозни мотиви, които се изтъкнаха. Ето защо, азъ съмъ дълбоко убѣденъ, че Народното събрание ще отхвърли прѣдложението на г. министра при пълно съзнание и разбиране на работата: въпрѣки това, че мотивитѣ сж сериозни, не сж тѣ, които ще постигнатъ цѣльта; защото ние ще създадемъ едно разпореждане, което ще противорѣчи на цѣль редъ общи закони, ще носи въ себе си много голѣма несправедливостъ и поради тѣзи причини ще спечели негодувание, а това е най-опасното за едно законодателство — още отъ първата крачка да възбуди едно доста сериозно негодувание.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Георги Шиваровъ.

**Г. Шиваровъ:** Г. г. народни прѣдставители! Настоящиятъ законопроектъ носи заглавие „Законъ за измѣнение и допълнение на закона за благоустройството на населенитѣ мѣста въ Княжество България“. Въ чл. 4 се внася още едно друго понятие — да гласуваме и законъ за пенсия. Ако г. министърътъ на общественитѣ сгради, пжтицата и

съобщенията иска да нареди този институт на техническите служачи при окръжните постоянни комисии и при общинските съвети, както другите чиновници, аз не зная какво му пречи да внесе една забълбжка към закона за чиновниците по гражданското ведомство и да иска туй от Народното събрание, въз основа на тези мотиви, които той изложи преди малко, както и г. докладчикът ги обясни, и мисля, че народното представителство ще се съгласи да обезпечи техническите служачи в тези учредения. Но в настоящия законопроект, чини ми си, свършено не е мястото да поставяме такова едно законоположение. Ако народното представителство приема да се приравняват техническите служачи при окръжните постоянни комисии и при общинските съвети, ние ще усилим апетита на общинските служачи, които, и без туй, всеки ден бомбардирват министерството да искат да се създаде и за тях закон за пенсията. Сега право ли е или криво общинските служачи да имат пенсия или не, ние не разсъждаваме по тази материя; това ще се види, когато се внесе едно законоположение. У нас, г. г. народни представители, всеки път, не само сегашното правителство, а всички правителства, гледат да обезпечат, преди всичко, служащите при общините, без, обаче, да обръщат внимание да обезпечат самото тяло. Общинските самоуправления са оставени на прищъвките на властта; от тях е отнета всяка автономност. И, вместо да обрнем внимание на туй обстоятелство, вместо да запазим това самоуправление от похищение от когото и да било, ние отиваме да осигуряваме чиновниците. Ето защо аз моля народното представителство, както и г. министър, да се откажат от тая севда, да не се приравняват служащите-техници при общинските управления с държавните служачи, а да останат като органи, служащи на общинските самоуправления, равни на чиновниците при тия управления. Върно е, че не можем да приравняваме техниците с другите служачи: за тях и от тях се искат ред познания, и нещо повече. Но ако ние обезпечим, ако осигурим самоуправлението на общините и го запазим от всякакви посегателства, бждете уверени, че тогава ще може да се намърят кандидати, които да предложат услугите си да изпълняват тая служба при общинското управление. А сега, при тази галиматия, когато имаме болшинство в управлението, когато въ общинското самоуправление се разиграват партизанства, много естествено е, че не са пенсията, които ще се облажняват г. г. техниците и архитектите да отидат да служат при общинското самоуправление, а е опасността, че всеки час, всеки ден могат да бъдат изхвърлени като смът на купичето.

**Председателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Недѣлчо Георгиевъ.

**Недѣлчо Георгиевъ:** Г. г. народни представители! Когато пристъпваме къмъ измѣненията и допълненията на този законъ, който е, може да се каже, единъ отъ най-важните закони у насъ, ние трѣбва много добръ да внимаваме, да не би, като искаме него да поправимъ, да нарушимъ и развалимъ други създадени у насъ законоположения; защото съ тази алинея въ чл. 4 ние идемъ да нарушимъ, отъ една страна, закона за пенсията на чиновниците въ България, а отъ друга страна идемъ да нарушимъ автономността на общинските учредения у насъ. Г. министърътъ на обществените сгради ни каза, че причината да не могатъ общините да намърятъ архитекти и инженери днесъ не била толкозъ заплатата — защото нѣкои общини даватъ голѣма заплата — а е повече туй, че тѣ не са обезпечени за въ бждеще съ пенсия. Е добръ, ако това бѣше върно, азъ питамъ

г. министъра на обществените сгради, пѣтищата и съобщенията: на-ли държавата дава добри заплати и обезпечаватъ своите чиновници и съ пенсии за въ бждеще — защо тогава има още вакантни мѣста, до колкото азъ съмъ се научилъ, за 40 души техници на държавна служба? Тѣ са обезпечени — защо, казвамъ, пенсията не ги привлича? Оттукъ се вижда ясно, че не е пенсията, която се явява като прѣчка да не могатъ да се намърятъ техници, нито пъкъ държавата е прѣчка, а това е, на първо мѣсто, липсата на подготвени хора, и отъ друга страна, г. г. народни представители, самата строителна политика на нашите управления е една втора прѣчка. Вие виждате, макаръ че България разполага съ малко капитали, едновременно на много мѣста започваме разни прѣдприятия, и именно по причина на много прѣдприятия нашите техници отиватъ да работятъ въ частни прѣдприятия затуй, защото тамъ тѣ иматъ по-големи облаги. Малкото сили, които имаме, ние ги разпокръсваме съ самата строителна политика.

Г. г. народни представители! Ако пенсията привлича държавните чиновници, архитекти и инженери, то нѣмаше да се намърятъ нито едно прѣдприятие съ инженери, защото частните прѣдприятия не имъ даватъ пенсия. Една отъ причините да не отиватъ въ селата, въ селските общини, както архитектите, инженерите, тъй и лѣкарите, е, преди всичко, липсата на удобства за живота, а тези хора другояче са навикнали да живѣятъ; тѣ са навикнали да живѣятъ въ градовете като въ кафезъ и имъ се иска да ги брули вътрѣтъ въ село.

Г. г. народни представители! Докато у насъ не се увеличатъ тези чиновници, докато не почне да се явява излишъкъ отъ тяхъ въ градовете, да не могатъ да намърятъ работа, дотогава ние не можемъ ги принуди да отидатъ въ селата.

Г. министърътъ ни каза, че съ прокарването на тази алинея въ чл. 4 по-нататъкъ ние уреждаме и друго нещо, именно, че архитектите и инженерите въ общините се назначаватъ отъ министъра на обществените сгради, пѣтищата и съобщенията. Е, г. г. народни представители, вие всинца ще се съгласите, че г. министърътъ на обществените сгради, който най-много е викалъ противъ нарушението автономността на общинското управление, днесъ самъ иде да ни кара да я нарушимъ. Днесъ ние идемъ да кажемъ на общините: „Ние ще ви поставимъ чиновници, а вие само ще имъ плащате; вие не можете да разполагате съ тяхъ“. Имаме единъ примѣръ, г. г. народни представители, съ закона за секретарь-бирниците; вие виждате, доколко рѣшитъ на общинските съвети са свързани; нѣкъдѣ работата дохожда до скандалъ между секретарь-бирника и общинския съветъ, и тѣ не могатъ да бждатъ уволнени безъ съгласието на окръжния управителъ. Това е сѣ едно да вържете езика на човѣка и да му кажете: ела да ядемъ сега. Ама това е срамно, то е осѣдително, да не може единъ общински съветъ да разполага съ своите служачи или чиновници. Отъ друга страна, ако ние прокараме това начало, щето общинските инженери и архитекти да се подведатъ подъ закона за пенсията на чиновниците, ами че тогазъ ние трѣбва да измѣнимъ цѣлъ единъ законъ! Вие знаете, че когато създавахме закона за застраховката на полските посѣви отъ градушка и закона за застрахуване на рогатия добитѣкъ отъ моръ, тамъ ние всички се съгласихме осигуряването да бжде на свободни начала. Когато миналата година се създаваше законътъ за пенсията на чиновниците, ние и тамъ казахме: поставете го на свободни начала, не дѣйте ограничава. Тогава и самъ г. министърътъ на финансите каза: признавамъ, че това не е добра система, защото единъ внася, а другъ яде, но нѣма какво да правимъ, тъй сме го заварили. Е, щомъ като е така, щомъ като гледаме какъ е било досега, както

е заварено, тъй да върви, тогава нѣма нужда да отиваме по-нататъкъ; оставете и тия служещи да си вървят както досега, още повече, че вие виждате, каква грѣшка сме направили миналата година съ закона за пенситѣ. Вие ни казвахте, че сме демагогствували, а фактътъ, че тази година внесохте въ бюджета една субсидия отъ 800.000 л. за военния фондъ, показва, че дѣйствително сте направили една грѣшка. Ами ако вие причислимъ и общинскитѣ архитекти и инженери къмъ гражданския пенсионен фондъ, нѣма ли 1—2 години по-рано да се изчерпи този фондъ? Това ще бѣде една грѣшка, подобна на онази, която миналата година направихме.

Ето защо азъ ще моля г. г. народнитѣ прѣдставители, па и г. министра, да се съгласятъ да се оттегли тази алинея. Нека общинското управление си остане самостоятелно. А намъ, въобще на всички интелигентни хора въ България, се налага длъжностъ да просвѣтимъ управницитѣ, както въ градоветѣ, така и въ селата, да умѣятъ да цѣнятъ достойнството на своитѣ чиновници и да даватъ възнаграждение за тѣхния трудъ.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Стефанъ Рожевъ.

**С. Рожевъ:** Г. г. народни прѣдставители! Станахъ да направя едно възражение на почтения никополски народенъ прѣдставителъ г. Недѣлчо Георгиевъ. Той мисли, че съ постановленията, вмѣкнати въ чл. 4, се носѣга върху автономията на общинитѣ.

**Недѣлчо Георгиевъ:** Да, да.

**С. Рожевъ:** Вѣроятно, г. Недѣлчо Георгиевъ не е заблѣжилъ, че въ сѣния членъ се нарежда, какво назначаването и увольняването, а, слѣдователно, и дисциплинарното прѣслѣждане на тѣзи техници зависи отъ надлежния общински съвѣтъ.

**С. Савовъ:** И отъ окръжния съвѣтъ.

**С. Рожевъ:** Да, и отъ окръжния съвѣтъ. И ако общинскитѣ съвѣти, ако окръжниятъ съвѣтъ е властенъ да назначава или увольнява и дисциплинарно да прѣслѣдва тѣзи чиновници, азъ питамъ г. Недѣлчо Георгиевъ, защо не е съгласенъ съ туй и въ що се носѣга на автономността на общинското управление? Прочее, явно е, че г. Недѣлчо Георгиевъ съвсѣмъ не е схваналъ постановленията на този членъ.

Що се отнася до това, че инженеритѣ, архитектитѣ, кондукторитѣ и землемѣритѣ се приравняватъ съ държавнитѣ чиновници, по моето разбиране, съ това ще се принесе голѣма полза на общинитѣ, защото по такъвъ начинъ ще могатъ да се привлѣкатъ къмъ общинитѣ по-добри технически сили, та ще можемъ по-лесно да постигнемъ по-добри резултати въ благоустройството.

Третото искане, което бихъ искалъ по този членъ, то е една редакционна поправка. Въ този членъ е казано: (Чете) „Положението на чиновницитѣ-техници: инженери, архитекти, кондуктори и землемѣри се урежда съ общия законъ за чиновницитѣ и служещитѣ въ царството, съ настоящия законъ, съ специални закони и съ правилницитѣ за прилагането на сѣция законъ“. Тукъ г. докладчикътъ трѣбва да схване, че нѣма съгласуване на първата алинея на този членъ и особено въ тази частъ, дѣто е казано: „съ настоящия законъ, съ специални закони и съ правилницитѣ за прилагането на настоящия законъ“. Трѣбва да стане измѣнение на думитѣ „съ специални закони“, да остане съ „настоящия законъ“ и по такъвъ начинъ ще стане съгласуване.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Да.

**С. Рожевъ:** Послѣ, втората алинея на този членъ: „Всички горѣизброени техници, безразлично да-ли сѣ тѣ на окръжна, общинска или кооперативна служба, се ползватъ съ правата и задѣлженията на държавнитѣ чиновници...“ Това казано еднѣжъ, нѣма нужда въ края на сжщата алинея да се прибавя сжщото нѣщо и съ сжщитѣ думи: „състоятъ и се считатъ като държавни чиновници и иматъ всички права на послѣднитѣ“.

**С. Савовъ:** То се отхвърли.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Азъ ги заличихъ; то е една печатна погрѣшка.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

**В. Георгиевъ:** Г. г. народни прѣдставители! Доста се говорѣ по този членъ и по него тукъ се изказаха двѣ мнѣния, отъ които едното е да се остави членътъ тъй, както е, а другото е да се прѣмахне тази частъ отъ чл. 4, която разпорежда, щото общинскитѣ служещи да бѣдатъ приравнени съ държавнитѣ чиновници по отношение получаването на пенсия. Азъ мисля, че ако оставимъ втората алинея на члена тъй, както е редактирана: „Назначаването и увольняването на казанитѣ техници става отъ съответнитѣ окръжни и общински съвѣти“, ако оставимъ тѣзи чиновници да се ползватъ съ правото на пенсия, ще противорѣчимъ на чл. 166 отъ конституцията. Ние неотдавна, снощи, се спрѣхме тукъ, че демократическото правителство никой пътъ не е дало поводъ да се нарушаватъ нито правилницитѣ, нито законитѣ и най-малко конституцията. Въ чл. 166 отъ конституцията се казва, че длъжностнитѣ лица, които се назначаватъ на служба отъ правителството, иматъ право да получаватъ пенсия. Чиновницитѣ, които се визиратъ въ чл. 4 на настоящия законопроектъ, не се назначаватъ и увольняватъ отъ правителството, а сж чиновници, които се назначаватъ и увольняватъ отъ общинитѣ и отъ окръжнитѣ съвѣти и, слѣдователно, съгласно този членъ отъ конституцията, тѣзи хора нѣматъ право да получаватъ пенсия. Азъ нѣма да отида да се сеюлавамъ на закона за пенситѣ, който гласувахме миналата година. Мисля, че по сжщитѣ съображения министерството не прие, щото чиновницитѣ отъ общинскитѣ и окръжнитѣ съвѣти да влѣзатъ въ числото на ония държавни чиновници, които се ползватъ съ благата на този законъ за пенситѣ. И второ, за да бѣдемъ послѣдователни и да запазимъ пашитѣ закони и разпорежданията на конституцията, азъ мисля, че не ще допуснемъ, щото тѣзи чиновници, които се визиратъ въ чл. 4, да се ползватъ отъ закона за пенситѣ; това да не се допуска, а да се прѣмахне.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Диньо Рашевъ.

**Д. Рашевъ:** Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще изкажа моето съображение, да-ли на чиновницитѣ въ общинскитѣ или окръжнитѣ съвѣти да се дава пенсия или не, защото мисля, че не на мѣсто е вмѣкнатата тази материя въ законопроекта, понеже той има за цѣль благоустройството, а нѣма за цѣль да урежда пенситѣ или друго нѣщо. Г. министърътъ и другитѣ сж направили грѣшка, дѣто сж помѣстили такава материя въ този законъ да ни занимаватъ съ такъвъ въпросъ, когато той е отъ съвсѣмъ другъ характеръ и отъ друго естество. Трѣбва да се внесе особено прѣдложение, или пъкъ когато се разглеждаше бюджетопроектътъ или законътъ за пенситѣ, тогава можемъ да се занимаемъ специално съ него; а сега, който ни слуша отсѣмъ, ще помисли, че ние разглеждаме законъ за пенситѣ, а не законъ

за благоустройството. Ето защо азъ настоявамъ да се прѣмахне тази материя отъ чл. 4, да не се занимаваме съ нея и да си губимъ времето напразно.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Тома Васильовъ.

**Т. Васильовъ:** Г. г. народни прѣдставители! Взехъ думата да кажа нѣщо за лично обяснение. Г. Стоименъ Савовъ е взелъ за прицѣлна точка моята скромна личностъ и не изпуска случай да не хвърли по мой адресъ хули и клевети. И прѣди нѣколко дни, ми казаха, говорили това, което сега повтори; даже добавили, че Народното събрание вмѣсто да тегли подъ съждъ бившиятъ министри, по-добъръ щѣло да направи да тегли подъ съждъ Тома Васильовъ.

**С. Савовъ:** Това поддържамъ и сега. Трѣбва да се теглятъ подъ съждъ всички началници съ министритъ заедно.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, г. Савовъ.

**Т. Васильовъ:** Азъ не притежавамъ онѣзи срѣдства за борба, които има г. Савовъ; извѣстно ви е, че, когато не помогнатъ мотивитъ, той пуца въ ходъ своя юмрукъ. А понеже въ Народното събрание не се намѣри властъ, която да обуздае този повилнѣлъ господинъ, менъ не остава друго, освѣнъ да изкажа къмъ него своето дълбоко прѣзрѣние.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. докладчикътъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Г. г. народни прѣдставители! Въ законопроекта, който бѣше прѣдставенъ на комисията за проучване, бѣше казано: (Чете) „Всички органи по техническата частъ, безразлично да-ли сѫ тѣ на окръжна, общинска или кооперативна служба, състоятъ и се считатъ като държавни чиновници и иматъ всички права на послѣднитѣ“. Комисията, като обсъжда този въпросъ, намѣри, че е много силно казано и отъ разискванията, които станаха сега тукъ, въ Народното събрание, се изтъкна смѣтото. Тия разисквания, които сега станаха, засегаха въпроса за пенсиятъ, въпроса за кооперативнитѣ служаци, въпроса, кой да назначава и уволнява тѣзи чиновници и най-послѣ въпроса да се считатъ ли тѣ за държавни чиновници или не. Тѣзи сѫ четиритѣ въпроси, които се повдигнаха отъ говорившиятъ вече г. г. народни прѣдставители.

Въпросътъ за пенсиятъ е уясненъ отъ васъ по-добъръ, отколкото азъ мога да го уясня. Но азъ констатирамъ, че нѣма разногласие между народното прѣдставителство, че общинскитѣ служаци трѣбва въ едно кжео време да получатъ своя законъ за пенсия. На туй никой не изказа противно мнѣние.

**А. Стамболийски:** Ние сме противъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Всички казаха, че общинскитѣ чиновници трѣбва да получатъ пенсия, и най-много се критикуваше, защо само една частъ отъ тия общински служаци получаватъ пенсия. Като е така, комисията, когато обсъжда този въпросъ, се сведе на заключението, че въ тая посока трѣбва да се печели стѣпка по стѣпка и тази стѣпка е направена вече въ едно направление, а сега чрѣзъ закона за благоустройството се прави и за техническитѣ служби. Не ще съмнѣние, че отъ такова гледище и самата комисия каза, че общинскитѣ служаци: инженери, архитекти, землемѣри и кондуктори трѣбва да получатъ право на пенсия, когато законопроектътъ, който бѣше раздаденъ на разискване, казваше, че тия служаци ще се ползватъ съ всички

права на държавни чиновници. Понеже правата на тия послѣднитѣ сѫ опрѣдѣлени въ закона за чиновницитѣ, то само по себе си слѣдваше, че тази пенсия нѣмаше вече да има това значение, както е направено отъ комисията, а много по-силно, и заради това комисията въведе измѣнението, като каза, че тѣ придобиватъ право на пенсия само отъ деня на влизането на настоящия законъ въ сила. Това е едно ограничение, което казва, че заанапрѣдъ, когато ще дойде да се уредятъ законитѣ, тѣ може да изпрѣдварятъ и да уредятъ правото на тия чиновници да получаватъ пенсия, ще се урегулира материята за пенсиятъ и нѣма да пострада фондътъ за пенсиятъ, както се опасяватъ нѣкои отъ народнитѣ прѣдставители. Сега ние нѣма, освѣнъ да пожелаемъ, мотъ туй, което комисията прѣдвижда въ закона за благоустройството, да се разшири въ оная форма, както мнозина г. г. народни прѣдставители желаятъ, и за другитѣ служби въ общинскитѣ управления и въ окръжнитѣ управления.

Бѣлѣжката на г. Мирски, относително кооперативнитѣ служби, е твърдѣ умѣстна, тѣй като сѫ послѣдующитѣ членове се урегулира тази материя, че тия кооперативни служаци сѫ служаци на окръжнитѣ съвѣти и само по себе си слѣдва, че заличаването имъ може да се направи.

Бѣлѣжката на г. Рожева, да се постави „специални закони“ прѣди „настоящия законъ“, е твърдѣ умѣстна, тѣй като то е печатна погрѣшка, която дѣйствително може да се поправи.

Сега, има едно сериозно различие върху искането, да-ли тѣзи инженери, архитекти, кондуктори и землемѣри да сѫ съ права на държавни чиновници, безъ ограничение, т. е. да-ли да бѣде това, което прѣдлага г. Маричковъ, назначаването и уволняването имъ да става отъ министра на общественитѣ сгради, или това, което е турено тукъ, въ законопроекта. Комисията обсъди този въпросъ и като не искаше да стѣснява автономността на управлението на окръжията и общинитѣ и като се ржководѣше отъ туй начало, че единъ денъ окръжнитѣ съвѣти и общинитѣ дѣйствително ще получатъ пълна автономия да се управляватъ въ всѣко отношение, не искаше сега съ такива разпорѣждания отъ законодателенъ характеръ да каже, че правителството назначава чиновницитѣ въ тия учрѣждения, защото това отваря вратата на по-нататѣшни дѣйствия — утрѣ други може да намѣрятъ, че кметътъ трѣбва да бѣде назначаващъ отъ държавата, и заради туй комисията смекчи израженията, които бѣха употребени въ законопроекта, и опрѣдѣли ясно какви права иматъ тѣзи общински и окръжни чиновници. Ще ги назначава общинскитѣ съвѣти, ще ги уволнява общинскитѣ съвѣти, но затова назначение и уволнение се иска одобрението на респективната властъ, на министра на общественитѣ сгради. Това го има и въ законопроекта, който е приготвенъ отъ Министерството на вътрѣшнитѣ работи и това е прокарано въ закона за Софийската община, който прочете г. Маричковъ.

**К. Маричковъ:** Да се разширятъ послѣднитѣ редове на чл. 27 алинея втора отъ законопроекта за Софийската община. Това, което е за техническия директоръ, да бѣде сѫщото и за техническитѣ служаци. Ето законопроектътъ, прочетете го.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Азъ разбрахъ много добъръ това, което иска г. Маричковъ; но туй, което иска той, е именно това, което не може да приеме Народното събрание. Не може общинскитѣ съвѣти да функциониратъ съ единъ технически съвѣтникъ, вътрѣ, който не може да държи смѣтка за самоуправлението въ общината. Общината е пълненъ властникъ въ управлението на своитѣ работи вътрѣ въ града си, или въ селото си. Не можете да нало-

жите на общината единъ чиновникъ, който да не зачита ни кметъ, ни общински съвѣтникъ, нито цѣлия съвѣтъ, а който може да има господарь надъ себе си министра на общественитѣ сгради. Това комисията не искаше да възприеме. Тя искаше, обаче, да възприеме едно: че когато общинскиятъ съвѣтъ иска да се освободи отъ единъ свой служащъ, билъ той инженеръ или кондукторъ-землемѣръ, да даде известни мотиви, които да обусловятъ това уволнение, а не както е сега да не се дава отчетъ никому.

**Н. Маричковъ:** И сега се дава, споредъ закона за градскитѣ общини.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Да вземемъ обратното сега. Какво положение ще се докара? . . .

**Н. Маричковъ:** (Възгласява нѣщо)

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Азъ мълчахъ, когато Вие говорихте. — Сега да приемемъ обратното, че държавата ще назначава директора на техническата служба въ София — ето го законътъ съществува — породи се разногласие между общината и директора на техническата служба — какъ може да стане разрѣшението на този споръ? Общинскиятъ съвѣтъ ли ще си даде оставката, за да остане директорътъ, или директорътъ ще трѣбва да се уволни отъ министра? Значи, ако приемемъ принципа, че той е държавенъ чиновникъ, трѣбва да се очаква конфликтъ въ такава форма, щото общинскиятъ съвѣтъ да не може да функционира при наличността на този директоръ. Ние не можемъ да допуснемъ такава законодателство и затуй комисията прие, че кметътъ да може да уволни единъ инженеръ, както поиска, по свой капризъ, а трѣбва да даде мотиви за това уволнение на по-горната инстанция, която само е длъжна да бди за интереситѣ на техническата служба въ общината. И ако министърътъ на общественитѣ сгради отиде дотамъ, щото при сериозни мотиви на общинския съвѣтъ не пожелае да освободи този инженеръ отъ службата, общинското управление има всичкото право по законитѣ да принуди министра при подобенъ случай да го освободи отъ такъвъ чиновникъ, когато въ обратната форма това не може да стане. И заради туй комисията обсъди надълго този членъ отъ законопроекта и, както виждате, е въвела сериозни измѣнения въ него.

Азъ мисля, че гласуването на този членъ тѣй, както е редактиранъ отъ комисията, съ тия поправки, които казахъ, относително кооперативната служба и относително „специалнитѣ закони“, е отъ голѣмъ интересъ и отъ голѣма важностъ за самитѣ общински управления. И ако говорите съ самитѣ кметове, съ самитѣ съвѣтници, които добросъвестно искатъ да си послужатъ съ този технически персоналъ въ общинитѣ и окръжията, всички ще ви кажатъ, че сж доволни отъ такова разрѣшение на въпроса. И менѣ ми се струва, че народното прѣдставителство въ този случай, като не нарушава никой законъ въ страната, по отношение на пенситѣ, отваря възможността да се постигне тя въ разширителна форма за всички други служащи.

**Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски:** По тоя членъ има направени двѣ прѣдложения. Едното отъ г. Тома Васильовъ, което има слѣдующето съдържание: (Чете) „Алинея втора на чл. 4, споредъ редакцията на комисията, която алинея се захваща съ думитѣ: „Всички горѣизброени техници“ и се свършва съ думитѣ: „иматъ всички права на послѣднитѣ“ се изхвърля, а къмъ първата алинея на сѣщия членъ, при думитѣ: „законъ за чиновницитѣ“ се прибавя: „законъ за окръжнитѣ съвѣти, законъ за градскитѣ общини . . .“

Другото прѣдложение, направено отъ г. Маричкова, е съ слѣдующето съдържание: (Чете) „Чл. 4 алинея първа: „положението и пр.“ остава сжщата. Алинея втора да добие слѣдующето съдържание: „Всички горѣизброени техници, безразлично дали сж тѣ на окръжна или общинска служба, се ползватъ съ правата и задълженията на държавни чиновници, съгласно общия законъ за чиновницитѣ. Назначението и уволнението на казанитѣ техници става отъ съответнитѣ окръжни и общински съвѣти, съгласно законитѣ на тия съвѣти, и съ одобрението на министра на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията“. Само това да има този чл. 4.

Ще дамъ на гласуване най-напрѣдъ чл. 4 тѣй, както го е приела комисията, понеже прѣдложението на г. Тома Васильовъ, както и прѣдложението на г. Маричкова сж се за свършеното измѣнение на този чл. 4, като му даватъ нова редакция. Ако редакцията на комисията падне, тогава ще гласувамъ по-нататъкъ другитѣ прѣдложения.

**С. Рожевъ:** Съ поправкитѣ, които прие г. докладчикътъ.

**Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски:** Разбира се, ще гласувамъ члена съ ония поправки, които г. докладчикътъ възприе, като поправки, които сж необходимими да станатъ.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 4 тѣй, както го е приела комисията, съ поправкитѣ, които г. докладчикътъ прѣди малко направи, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Слѣдователно, нѣма да дамъ на гласуване другитѣ двѣ прѣдложения.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 5. Въ срѣдата на чл. 5 се прави слѣдната поправка „... това важи и за села, които сж разположени край или близо до желѣзнопжтни станции, до минерални бани и до курортни мѣста изобщо...“

**Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Стефанъ Рожевъ, по чл. 5.

**С. Рожевъ:** Г. докладчикътъ да обясни, дали може да се тълкува този членъ, че оставатъ слѣдъ това думитѣ въ стария законъ: (Чете) „въ останалитѣ села, до снабдяването имъ съ проекти, регулирането и строенето ще става подъ надзора на надлежнитѣ общински власти, като се внимава строгостето да става въ границитѣ на имота“. Още единъ пжтъ питамъ: оставатъ ли, слѣдъ показанитѣ думи въ проекта, и тѣзи отъ стария членъ?

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Разбира се, оставатъ, г. Рожевъ.

**Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски:** То трѣбваше да се каже, намѣсто „поправка“, „прибавка“.

**К. Мирски:** То е прибавка.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** То е ясно, г. г. народни прѣдставители. Казано е, че въ срѣдата на тази алинея се прибавятъ тия думи; останалото слѣдва.

**Прѣдседателствуещъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Стоименъ Савовъ.

**С. Савовъ:** Двѣ думи ще кажа, които азъ мисля, че ще бждатъ намѣсто. Понеже се оставя старото положение на чл. 5 и понеже планоснемането на населенитѣ мѣста върви много бавно, би било добръ тамъ, където има нужда отъ прокарване на нѣкой пжтъ въ дадено село, да се разрѣшава това прокар-

ване да става без да е окончателно планирано селото, защото според сега действующия закон и новата му поправка, това право не се дава. Напр., въ едно село отъ турско време пѣтищата сѣ останали такива, каквито си ги знаемъ всички; стрѣмно е мѣстото, не позволява да се слиза и да се изкачва съ товарни кола, а нови улици общинскитѣ съвѣти не могатъ да прокаратъ дотогава, докогато не се планира селото окончателно. Моля г. министра и г. докладчика да се съгласятъ да се каже, че се разрешава на такива села да прокаратъ прѣди планирането една или двѣ нови улици — една улица е достатъчна — защото, съгласете се, г-да, че планирането върви много бавно. Напр., Шуменскитѣ окрѣжѣ има 360 села, въ годината ще се планиратъ най-много три или четири, на останалитѣ ще дойде редъ подиръ 20 години. Ето защо, азъ ще моля г. министра да се съгласи да се позволява прокарането на нови твърди належачи улици въ населенитѣ мѣста, съ разрешението на техническитѣ власти, и прѣди да е планирано селото. Пакъ техническитѣ власти ще опрѣдѣлятъ, коя улица да се прокара, по сега общинскитѣ съвѣти не могатъ да прокаратъ улици, защото прѣди това селото трѣбва да се планира. Имало е много такива случаи, много такива желаниа, но тѣ сѣ оставали неудовлетворени.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Тази материя е уредена, г. Савовъ.

**Министъръ М. Такевъ:** Има го казано въ закона.

**С. Савовъ:** Трѣбва да се изтълкува отъ докладчика, защото техническитѣ власти не позволяватъ прокарането на нови улици.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ рѣшението на комисията по чл. 5, да се прибави въ срѣдата слѣдното: (Чете) "... това важи и за села, които сѣ разположени край или близо до желѣзопѣтни станции, до минерални бани и до курортни мѣста изобщо..." да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

"Чл. 6. Първата алинея на чл. 6 се поправя тѣй: "... на 1912 и сѣ подробни планове до края на 1918 г., а за столицата и за градоветѣ: Русе, Варна, Бургасъ и Пловдивъ до 1914 г."

"Послѣдната алинея на сѣщия чл. 6 се поправя и допълва тѣй:

"Планирането и нивелирането на селата и на малкитѣ градове съ население до 6.000 души се извършва и прилага отъ кооперативенъ персоналъ по окрѣжия, за смѣтка на самитѣ общини и съ окрѣжни и държавни помощи.

"Всѣка община усилива ежегодно окрѣжния кооперативенъ фондъ, най-много съ 5% отъ редовнитѣ приходи на бюджета си. — Слѣдъ като се планиратъ, нивелиратъ и трасиратъ улицитѣ въ всички села на общината, процентътъ се намалява, но той не може да бѣде по-малкъ отъ необходимата сума за извършване текущата техническа служба на общината. Бюрата за планоснимането сѣ подъ вѣдомството на окрѣжнитѣ постоянни комисии, които назначаватъ и уволняватъ персонала имъ съ одобрението на министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията.

"Общинскитѣ кооперативни вноски се събиратъ отъ държавнитѣ бирници заедно съ другитѣ данъци и се внасятъ отъ тѣхъ въ окрѣжния клонъ на Българската земледѣлска банка за разходване отъ техническата власть, съгласно съ бюджета на съответната кооперация. — Тоя бюджетъ се съставя отъ

съответния окрѣженъ съвѣтъ и утвърждава отъ министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията."

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Александъръ Стамболийски.

**А. Стамболийски:** Г. г. народни прѣдставители! Вчерта азъ въ шеговата форма подхвърлихъ, че вие, демократитѣ, често пѣти нарушавате конституцията и законитѣ въ страната. Г. министърътъ на общественитѣ сгради взема поводъ отъ това, за да похвали още единъ пѣтъ демократическата партия.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, г. Стамболийски, това сто пѣти досега го казахте, тѣй щото говорете по прѣдмета.

**А. Стамболийски:** По прѣдмета говоря.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Не е по прѣдмета.

**А. Стамболийски:** Още не сте чули какво ще кажа. Тѣкмо сега, г. г. народни прѣдставители, вие нарушихте чл. 166 отъ конституцията.

**Нѣкой отъ мнозинството:** И това ли е шеговито казано?

**А. Стамболийски:** Сериозно ви го говоря. Чл. 166 отъ конституцията казва: (Чете) "Длъжностнитѣ лица, които сѣ назначени на служба отъ правителството, иматъ право да добиватъ пенсия, основата и количеството на която ще бѣде опрѣдѣлена по особень законъ".

**С. Савовъ:** Това мина вече.

**А. Стамболийски:** Ако и да е минало. Азъ ви обръщамъ вниманието. Вие нарушихте конституцията. Възъ основа на този членъ миналата година вие се противопоставихте противъ нашето гледище. Какви държавни чиновници ще смѣтате вие общинскитѣ служалци, кой ги назначава тѣхъ? Вие приехте, общинскитѣ съвѣти и окрѣжниятъ съвѣтъ да назначаватъ тия чиновници. Тѣ не сѣ държавни чиновници и, като ги смѣтате за такива, вие нарушавате чл. 166 отъ конституцията. Азъ моля, г-да, да не нарушавате тази светиня и бързамъ да ви напомня да изправите грѣшката си.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Призовавамъ г. Стамболийски да говори по чл. 6 отъ законопроекта.

**Н. Мирски:** Не е нарушена конституцията. Това, което говори г. Стамболийски, не е по въпроса.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Именно затова приканвамъ г. Стамболийски да говори по прѣдмета.

**А. Стамболийски:** Сега ще кажа моитѣ бѣлѣжки по чл. 6.

Азъ питамъ г. докладчика да ми каже, какво значение има тукъ опрѣдѣлението на датитѣ, до които трѣбва всѣко едно населено мѣсто или градоветѣ въобще да се снабдятъ съ планове. Вие виждате, че почти всички градове не сѣ изпълнили туй задължение на стария законъ, който е прѣдвиждалъ до края на 1908 г. да се снабдятъ съ подробни планове, а за столицата до края на 1909 г.; сега това се поправя на 1918 г., 1914 и т. н. Съ какво може да заставите вие тѣзи общини да изпълнятъ това, което вие прѣдвиждате? Никадѣ нѣма прѣвидѣна

подобна санкция, за да накарате общините обязателно въ този срок да си представят плановете. Струва ми се, че нѣщо, което не може да се изпълни насилу, нѣма защо да се прѣдвижда. Да създавате страхе у общините и да поскъпяват и безъ туй скъпия инженерски трудъ, кой знае, иска ми се да подозирамъ, че туй е инженерска работа — да заставляват населениѣ мѣста часъ по-скоро да си направятъ тѣзи планове, да се даде по-голямъ работа на инженеритѣ, които и безъ това иматъ такава, и да се поддържа голѣмата цѣна на този трудъ. Добръ ще бѣде, всѣко едно населено мѣсто по-скоро да има този планъ. Но вие, като прѣдвигдате сроковете, не прѣдвигдате и наказания, а като не прѣдвигдате наказания, нѣма значение да прѣдвигдате срокове.

Друго. Вижда ми се, че тѣзи врѣхнини 5% отъ редовнитѣ приходи на бюджета сѣ много, особено за селскитѣ общини тѣ ще бѣдатъ тежестъ, па и за градскитѣ даже. Добръ ще бѣде да ги намалимъ на 3% . . .

**Д. Митовъ:** На 2%.

**А. Стамболийски:** . . . или 2%, както казва моятъ другаръ г. Добри Митовъ.

Друга една бѣлѣжка ще направя. По-нататѣкъ въ скъпия членъ се казва така: (Чете) „ . . . които назначаватъ и уволняватъ персонала имъ съ одобрението на министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията“. Значи, тукъ общинитѣ, когато назначаватъ нѣкакъвъ технически персоналъ, ще искатъ пакъ одобрение отъ министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията. Г. г. народни прѣдставители! И по-рано съмъ казвалъ, че ако демократическата партия иска да направи или има желание да направи нѣщо добро, което да даде отпечатѣкъ на нейния партисенъ индивидуалитетъ, така да се каже, да остави слѣди, то може да го направи само въ тая областъ — да спомогне да се създадатъ условия за демократично развитие на България, да спомогне да се гарантира общинската автономия. Вие би трѣбвало да сторите нѣщо въ туй отношение, защото никаква цѣна нѣма да иматъ вапитѣ закони и закончета, вапитѣ закрѣпки за меритѣ, за осигуряване на добитѣка и пр. и пр., ако не направите туй, което диктува, ако не друго, то поне името на вашата партия — „демократическа партия“. Дайте закони, за да закрѣпимъ, за да затвърдимъ този демократизмъ, за да осигуримъ самоуправлението на общинитѣ и окръжията. Азъ съмъ се надѣвалъ, че сѣ ще внесете нѣщо въ туй отношение. Наистина, вие дадохте едно законче за допитване до народа, но не знаехъ, да-ли го прилагате.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, г. Стамболийски, говорете по чл. 6.

**А. Стамболийски:** Азъ говоря тъкмо по тоя членъ. — Поизмѣнихте избирателния законъ, но туй не е достатѣчно. Гарантирайте общинското самоуправление, дайте на общинитѣ да се самоуправляватъ поне така, както султанлъкътъ бѣше далъ. Вие знаете какво бѣше общинското самоуправление въ турско врѣме; днесъ ние нѣмаме общинско самоуправление; централната власть е силата, която регулира всичкитѣ работи на общината. И тукъ, когато на една община не позволяватъ да си назначава своитѣ служалци, за какво общинско самоуправление вие приказвате? Азъ съмъ се надѣвалъ, да внесете часъ по-скоро законопроектъ, който да осигурява нашето окръжно и общинско самоуправление. А щомъ това е така, щомъ като и вие вѣрвате, че това ще стане, недѣйте съ такива законоположения въ отдѣлни специални закони дава възможность на централната

власть да нахърнява онова, което можемъ и трѣбва да създадемъ съ единъ общъ законъ. Недѣйте кара парламента, слѣдъ като приеме единъ законопроектъ, който, както каза и онзи денъ г. министърътъ на общественитѣ сгради, ще бѣде внесенъ, слѣдъ като го приеме, казвамъ, да се поврѣща и да измѣнява тѣзи законоположения. По-добръ ще бѣде да оставимъ тази централна власть да си гледа другитѣ работи и да дадемъ на общината право да назначава сама своитѣ служалци. Прочее, азъ желая г. докладчикътъ, който ми се вижда доста демократъ, да се съгласи да изхвърлимъ това потвърждение на назначенията и уволненията отъ страна на министра на общественитѣ сгради.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. д-ръ Ненко Чоковъ.

**Д-ръ Н. Наковъ:** Азъ искахъ да чуя обясненията на г. докладчика.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Не казахте, че подъ такова условие искате думата.

**Д-ръ Н. Наковъ:** Добръ, добръ, азъ щѣхъ да свърша досега. (Смѣхъ)

Въпросътъ е само за този срокъ, който се дава тукъ. По стария законъ е до 1908 г., а сега го правимъ до 1912 г. Доколкото азъ видѣхъ мотивитѣ за даване тѣзи срокове, то е по желанието да може общата регулация, регулацията на околийскитѣ центрове, градовете, да се извърши по-скоро. Това е едно пожелание, което се прокарва въ чл. 6. Но то си остава само пожелание, още повече, когато нѣма никаква санкция. Все таки то е едно прѣдупрѣждение за общинскитѣ управления да свършатъ по-скоро тая работа. Но азъ мисля, че г. министърътъ ще се съгласи на това, вмѣсто срокътъ да бѣде до 1912 г., да го увеличимъ още съ 1—2 години. Защо? Защото законодателятъ, прѣди всичко, трѣбва да носи съ себе си една възможность. Сега всичкитѣ градове, като вземете Плѣвентъ и пр., па и София, нѣматъ планъ за нивелация, а единъ планъ за нивелация е еднакво свърѣженъ съ тѣзи трудности, както е при общия планъ за регулация. Сега ние сме въ 1911 г., а подиръ една година да се извърши единъ планъ въ Русе, Варна или Плѣвентъ, то значи общинскитѣ съвѣти да ви кажатъ: „Камарата е правила законъ, давала е срокове, безъ да разбира какво върши“. Ето защо — понеже това не е отъ голѣмо значение — нека, вмѣсто 1911, се тури 1914 или 1915 г., въобще да се тури по-голямъ срокъ, защото общинскитѣ управления и да иматъ сега срѣдства да направятъ всичко, да извършатъ регулацията, то нѣматъ физическа възможность, а като не се дава тая възможность на общинскитѣ управления, ще станемъ смѣшни прѣдъ самитѣ тѣхъ. Нека се увеличи срокътъ и моля г. докладчика да се съгласи съ това; нѣма основание да отказва. Да се тури 1914 г.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията.

**Министъръ М. Такевъ:** Г. г. прѣдставители! Нѣмамъ нищо противъ да се увеличи срокътъ. Това е, ако щете, само едно благопожелание. Регуляционенъ планъ за столицата съществува, и ако тукъ е писано 1912 г., тѣзи, които сѣ го писали въ дирекцията, знаятъ, защо сѣ го писали; оставатъ нѣкои крайни квартали, за които срокътъ 1912 г. е достатѣченъ. Това е за общата регулация, а за подробнитѣ парцели — то е работа на години.

**Д-ръ Н. Наковъ:** Ама има и нивелация.

**Министър М. Такев:** Така щото, нѣмамъ нищо противъ да се увеличатъ съ по двѣ години всичкитѣ срокове. То е само благопожелание, защото нѣма санкция. Каква санкция ще турите? Законодателятъ напомня часъ по-скоро да се урегулиратъ градоветѣ и селата. То не е важно и на него азъ не държа.

По-нататкъ. Г. Стамболийски казва: „Виждатъ ми се голѣми врѣхнинитѣ 5%, които трѣбва да се прѣдвидятъ за кооперативното планиране“. Ами че ние сме присли най-демократичната формула: най-много съ 5%. Вие, г. Стамболийски, на Вашето село, ако щете, турете 1%; ние сме прѣдвидили най-много до 5%.

**А. Стамболийски:** Окржнитѣ съвѣти нѣма ли да наложатъ?

**Министър М. Такев:** Имайте търпѣние. Тѣ сж хора, които дѣйствуватъ на самото мѣсто, които знаятъ срѣдствата на общинитѣ, които знаятъ срѣдствата на окржга; тѣ ще опрѣдѣлятъ, единъ ли, два ли, три ли процента. Ние, напротивъ, имаме демократически принципъ; казваме: при все това, повече отъ 5% не можете да турите. Както виждате, ние сме повече-демократи, отколкото мисли г. Стамболийски.

По-нататкъ г. Стамболийски възстава противъ друго едно начало, че ние сме казали: (Чете) „Бюрата за планоснемането сж подъ вѣдомството на окржнитѣ постоянни комисии, които назначаватъ и уволняватъ персонала имъ съ одобрението на министъра на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията“. Г. Стамболийски казва: „Оставете тѣзи хора да ги зачисляватъ и отчисляватъ, както зачисляватъ и отчисляватъ пждаритѣ“. А, на това, вижъ, никой отъ васъ нѣма да се съгласи. Защо? Защото техническиятъ персоналъ, както и лѣкарскиятъ — вие го знаете добръ — не може да се остави на произвола на единъ мѣстенъ тамъ голѣмецъ, защото не удовлетворява прищѣвкитѣ на тогозъ или оногозъ, да го изхвърли на улицата; сѣ трѣбва да има една повишена властъ, която да се ржководи само отъ общитѣ обществени интереси, а не отъ локалитѣ. И затуй е казано: окржнитѣ постоянни комисии ще поставятъ да се уволни единъ инженеръ, но министърътъ на общественитѣ сгради ще пита: „Защо, дайте ми мотивитѣ“, и ако види, че мотивитѣ сж, че той е некадѣренъ, че е злоупотрѣбилъ съ доврѣнето на общинаритѣ, че е злоупотрѣбилъ просто съ доврѣнето, което сж му давали тѣзи хора, разбира се, министърътъ ще одобри такова рѣшение и ще го уволни; по само затуй, че не е отъ нашата партия, а е отъ вашата, нѣма да го уволни: азъ вѣрвамъ, че министритѣ въ България стоятъ сѣ повисоко, отколкото сж мѣстнитѣ партийни ежби, и тѣ ще погледнатъ по-строга, отъ чисто държавно гледище, отколкото е гледището на локалния патриотизъмъ и локалния партизъмъ.

**Недѣлчо Георгиевъ:** Какво става сега съ секретарь-бирницитѣ?

**Министър М. Такев:** Имайте търпѣние. Така щото, по-добръ ще е, ако дадемъ това право на който и да е министъръ въ България — а вѣчно ще има министъръ въ България — да провѣржава, доколко сж основателни мотивитѣ на постоянната комисия, когато иска уволнението на единъ чиновникъ.

А колкото се касае за назначението, ако би зависѣло само отъ мене и ако не бихъ получилъ онѣзи упреци, които веднага се нахвърлиха върху мене, азъ бихъ приелъ опази формула, която ви даваше г. Маричковъ: назначението да става отъ Дирекцията на пжтищата. Защо? Защото азъ ви посочихъ отивѣ примѣри: човѣкъ, на врата на когото виси присѣда

за осемъ мѣсеца строго тъмнителъ затворъ въ окови, който не може да бѣде на държавна служба разсilenъ, бѣ градски инженеръ съ 6.000 л. заплата. Това моралъ ли е въ тая държава? Азъ, министъръ на вжтрѣшнитѣ работи, не можахъ да го уволня, защото нѣмаше кой да ми изпълни заповѣдта, а нѣмаше затуй, защото моята заповѣдъ нѣмаше санкция. Сега ние казваме, че тѣзи аномалии трѣбва да прѣстанатъ; така не можемъ ние да се управляваме; сѣ трѣбва да има единъ общъ моралъ въ тая управа.

Ето защо това, което искамъ азъ, като министъръ на общественитѣ сгради, да има извѣстенъ контролъ върху инженерния персоналъ, е нѣщо съвършено логично, съвършено необходимо.

Но, г. г. прѣдставители, азъ искамъ сега да вмѣня на държавния инженерски институтъ едно друго задължение. Тѣй както ние го отчуждихме отъ държавата, може-би окржнитѣ инженери да каже: мене не ме интересува вече вашата община какво работи; вие си имате инженеръ, носете си отговорността; каквито щатъ да сж вашитѣ планове, както ще да работи вашиятъ инженеръ, мене не ме интересува. Мене сега ме е страхъ да не би да дадемъ възможностъ на държавнитѣ окржжни инженери да се дезинтересиратъ отъ общата техническа служба въ ресективнитѣ имъ окржжия. Ето защо ще ви моля да приемете слѣдующата добавка, която животътъ е наложилъ. А именно, тамъ, дѣто се казва, че персональтъ на бюрата за планоснемането се назначава и уволнява съ одобрението на министъра на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията, да се добави: „но тоя персоналъ дѣйствува подъ прѣкия надзоръ и ржководство на съотвѣтнитѣ държавни окржжни инженери“. Азъ искамъ да вмѣня на окржжния инженеръ извѣстни задължения да надниква, какво се работи въ това отдѣление и по този начинъ, министърътъ на общественитѣ сгради да държи отговоренъ за правилното приложението на законитѣ и плановетѣ още и окржжния инженеръ. Затуй ви моля, най-посѣтъ, тамъ, дѣто се казва, че „Бюрата за планоснемането сж подъ вѣдомството на окржнитѣ постоянни комисии, които назначаватъ и уволняватъ персонала имъ съ одобрението на министъра на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията“, да се тури точка и запетая и да се добави: „но тоя персоналъ дѣйствува подъ прѣкия надзоръ и ржководство на съотвѣтнитѣ държавни окржжни инженери“. По този начинъ ще стабилизираме службата и ще постановимъ и окржжнитѣ инженери да носятъ извѣстна отговорностъ за дѣйствиата на тѣзи технически власти, които се назначаватъ отъ други власти въ страната.

**Е. Начевъ:** Това е добро.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Стоименъ Савовъ.

**С. Савовъ:** Двѣ-три думи ще кажа. Последната алинея на чл. 6 се поправа и допълня тѣй: (Чете) „Планирането и нивелирането на селата и на малкитѣ градове, съ население до 6.000 души жители, се извършва и прилага отъ кооперативния персоналъ по окржжия, за смѣтка на самитѣ общини и съ окржжни и държавни помощи“. Това е много широко и голѣмо право и може да се тълкува различно. Ето защо. Напр., въ Шуменския окржгъ, съ изключение на градоветѣ Шуменъ и Ески-Джумалъ, останалитѣ околийски центрове сж по-малки, съ население по-малко отъ 6.000 жители, каквито сж Прѣславъ, Нови-Пазаръ, Попово и Османъ-Пазаръ, а с. с. Смѣдово, Садина, Опака иматъ повече жители отъ цитиранитѣ градове, и сега, съ прокарването на тази нова паредба, страхъ ме е, че сумитѣ ще се прибиратъ отъ цѣлия окржгъ, защото прѣдвиждаме по-надолу да се прѣдвждатъ тия суми, противъ което възстана

г. Стамболийски, но за което азъ не възставамъ и казвамъ даже, че сж малко, защото ако искаме да направимъ нѣщо, тая работа съ пари става. Единственъ страхъ у мене е този, че всекога въ окръжния съвѣтъ ще има прѣдставители отъ тѣзи центрове въ болшинство; напр., ние сега въ окръжния съвѣтъ имаме четирма окръжни съвѣтници отъ Османъ-Пазаръ, трима отъ Нови-Пазаръ, трима отъ Прѣславъ, трима отъ Попово и тѣ съставляватъ почти половината отъ съвѣта...

**А. Стамболийски:** И сж отъ градъ.

**С. Савовъ:** Да, и сж отъ градъ; сега особено пропорционалната система ги докарва. Та, каквото щете да кажете, ние сме българи — ще гледаме да уредимъ по-напрѣдъ нашето, че тогава вашето.

**Г. Гроздановъ:** Така ли правите вие въ вашата махала?

**С. Савовъ:** Не правимъ ние така, но има хора, които го правятъ. Законътъ трѣбва да прѣдвиди всичко, за да ограничи лошото. Ако стане добро, казватъ: „отъ Бога е“, а ако стане лошо, казватъ: „отъ правителството е“, или „отъ закона е“. Много села отъ нашата околия, която нѣма да плаща никакви дългове, която посрѣща своитѣ редовни нужди, иматъ желание да бждатъ планирани, но по кооперативенъ начинъ не може да имъ дойде скоро редътъ, а чакането на този редъ е опасно, отъ друга страна, защото, колкото по-скоро се планира едно населено мѣсто, толкова по-добрѣ е за населението: имотитѣ, които ще се отчуждаватъ сега, ако струватъ петъ, слѣдъ десетъ години ще струватъ десетъ. На всекиго е извѣстна тая работа. Особено интелигентни хора, които разбиратъ значението на планирането на дадено мѣсто, хора, които сж видѣли облагитѣ отъ едно благоустройство, желаятъ да направятъ туй, но законътъ имъ забранява. Азъ бихъ молилъ г. министра и г. докладчика да се съгласятъ. За примѣръ, ние имаме Зараевската община, Поповска околия, която има излишъкъ повече отъ 60.000 л., която е готова днесъ да си намѣри техници съ специално образование, както една градска община, да имъ плати за планиране и за всички работи, но законътъ не ѝ позволява. Дайте възможностъ, г. г. народни прѣдставители, на такива общини, които искатъ да се видятъ по-добрѣ благоустроени, дайте имъ една пжтека да сторятъ туй и затова азъ моля да се съгласите съ една много кратка бѣлѣжка: „Общинитѣ, прѣдвидѣни въ чл. 6 по тоя законъ, могатъ да планиратъ своитѣ населени мѣста и вънъ отъ кооперативитѣ, стига да иматъ срѣдства за това.“ Значи, планирането пакъ ще стане подъ надзора на техническата властъ, пакъ ще стане съ знанието на Министерството на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията, но защо да чакатъ тѣзи хора, които иматъ срѣдства, да си благоустроятъ селото? Тѣ съ това ще дадатъ примѣръ и на съседнитѣ села. Ето защо азъ ще моля и г. министра и г. докладчика да се съгласятъ за тая работа.

**А. Стамболийски:** Това не е забранено.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Кръстьо Мирски.

**Н. Мирски:** Г. г. народни прѣдставители! Като имамъ претенцията да бжда тукъ стражъ за пазене конституцията, възставамъ противъ тълкуването, което даде г. Стамболийски на това, което направихме съ чл. 4. Конституцията не запрѣтвя да се опрѣдѣля пенсия на общински длѣжностни лица. Всички нѣща, които не сж запрѣтени, могатъ да се

направятъ отъ обикновеното Народно събрание. Конституцията само заповѣдва непрѣмѣнно да се дава пенсия на длѣжностни лица, назначавани отъ правителството; за другитѣ лица ние сме свободни да даваме или не пенсия.

Казва се по тоя членъ, който разискваме, че се нарушавало самоуправлението, че тукъ се въвеждалъ султанлъкъ. Азъ очаквахъ нѣщо повече отъ г. Стамболийски: да поиска, щото думата „най-много“ да се замѣни съ думата „най-малко“ и да намали процента, защото тукъ ние ограничаваме общинитѣ, като имъ казваме: за да си нивелирате и планирате по-скоро селото или града, не бива на годината да вземате повече отъ еди-колко; ако искате вземете по-малко. Затуй азъ съмъ на мнѣние да се съгласи г. министърътъ да се каже „най-малко съ 2%“, намѣсто „най-много съ 5%“.

Послѣ, казва се, че въ чл. 6, имало благопожелание. Тукъ има прѣдписане, заповѣдане, а не благопожелание. Въ законитѣ благопожелания не се турятъ — туй не е катихизисъ.

Каза се още, че санкция, наказание не се прѣдвиджда никждѣ. Нема за всеко нѣщо трѣбва да се прѣдвиди и наказание? При най-голѣмо самоуправление, навсѣкждѣ има контролъ на дѣйствиата на общинскитѣ и на окръжнитѣ власти. Когато се прѣдстави бюджетътъ на една община и се намѣри, че не е вписанъ у него извѣстенъ разходъ, задѣлжителенъ по нѣкой законъ, той се връща, за да се впише този разходъ; не го ли впише общинскитѣ съвѣтъ, правителството само го вписва. Това е самоуправление. Най-голѣмото самоуправление иска най-строгъ контролъ. Самоуправлението не се нарушава и съ това, дѣто се иска одобрение, защото какво се прави съ одобрението? Контролира се, прѣглежда се, да-ли назначението или уволнението е законосъобразно.

Прѣдъ думитѣ „градове съ население“ думата „малкитѣ“ да се изтрие защото, като се каже „градове съ население до 6.000 души“, нѣма нужда да се каже, че сж малки. Слѣдъ думитѣ „до 6.000 души“ да се каже „включително“, за да не става споръ, да-ли 6.000 или 5.999 души жители.

Тия малки бѣлѣжки имяхъ да направя и моля г. Стамболийски другъ пътъ да бжде по-внимателенъ, когато обвивава, че се нарушавала конституцията отъ насъ.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Стефанъ Рожевъ.

**С. Рожевъ:** Г. г. народни прѣдставители! Като членъ на комисията, нека ми бжде позволена тази хвалба, да кажа, че всеки пътъ, като разгледахме този законопроектъ, дѣто се посѣгаше върху общинската автономностъ или върху автономността на общинскитѣ съвѣти, азъ възставахъ. За да бжда послѣдователенъ и сега, азъ ще възстана срѣщу нѣкон разпорѣждания на този членъ, въ които съглеждамъ, че се посѣга върху общинската автономностъ и върху автономността на общинскитѣ съвѣти. Като приехме чл. 4 отъ този законъ, ние се съгласихме, щото чиновницитѣ-техници, които сж на общинска служба, да бждатъ назначавани и уволнявани отъ общинскитѣ съвѣти, безъ, обаче, да даваме право ние на министра на общественитѣ сгради, пжтищата и съобщенията да се произнася, да одобрява туй назначение или уволнение. Когато дойде дума за планоснимането, ние виждаме съвършено други разпорѣждания на закона; ние виждаме, че назначаването и уволняването на чиновницитѣ, които съставятъ тия бюра, става отъ окръжнитѣ и общинскитѣ съвѣти, но съ одобрението на респективния министъръ. Ако респективниятъ министъръ не желае да се подчини, да одобри туй назначение или уволнение на общинския

или окръжния съвѣтъ, пита се, какво става съ автономията на общинитѣ и на общинскитѣ съвѣти? Тя става една илюзия; безспорно е, че ние нарушаваме този светъ демократически принципъ, принципътъ за автономността на общинскитѣ и окръжнитѣ съвѣти. Г. министърътъ, за да оправдае туй постановление въ законопроекта, казва, че сега нѣкой общински съвѣтъ билъ назначилъ нѣкой инженеръ, който билъ осъденъ на наказание и, въ името на пѣкакъвъ моралъ, отъ туй г. министърътъ вади за себе си основание да иска да посегне по такъвъ начинъ върху самоуправлението, както казахъ, на общинскитѣ и окръжнитѣ съвѣти. Ако, г. министре, Вие съгледате, че нѣкой общински съвѣтъ е извършилъ престѣпление, Вие имате всичкото право и възможност да дадете този съвѣтъ подъ съдъ, да му бъде наложено слѣдующото му се наказание затуй, дѣто е престѣпилъ законитѣ, че и доказани престѣпления назначаватъ на общинска служба. Но, въ слѣдствие на такова едно изключение, на такова едно престѣпление, извършено, може-би, отъ единъ общински съвѣтъ, да се постѣга върху автономията на общинскитѣ и окръжнитѣ съвѣти, азъ не намирамъ за това никакво оправдание.

Ето защо, г-да, азъ прѣлагамъ въ тази частъ на този членъ, дѣто е казано: (Чете) „Бюрата за планоснимането сѫ подъ вѣдомството на окръжнитѣ постоянни комисии, които назначаватъ и уволняватъ персонала имъ“, дотамъ да се свърши тази алинея, а останалитѣ думи: „съ одобрение на министра на общественитѣ сгради, пѣтицата и съобщенията“ да се зачеркнатъ, по изказанитѣ отъ мене съображения. Азъ казахъ, че нѣма никакво оправдание да се посѣга по такъвъ начинъ на автономията на общинитѣ — единъ добросъвестенъ министъръ пѣма да посегне тъй вулгарно на правата на общинскитѣ или окръжнитѣ съвѣти, по ще се намѣри, може-би, министъръ да посегне. Азъ имахъ случай днесъ да покажа, какъ се посѣга върху автономията на горнеорѣховския общински съвѣтъ. Моля ви се, петъ души общински съвѣтници управляватъ. Никога заседанията не могатъ да се състоятъ, всѣки пѣтъ събиранията ставатъ прѣвъ второ заседание, а въ същото врѣме въ бюрата на окръжния управител или околийския началникъ стоятъ заявленията, съ които общинскитѣ съвѣтници подаватъ оставка, или пъкъ има общински съвѣтници, които съ мѣсеци не сѫ дошли въ общинския съвѣтъ. Ето ви, г-да, случай. Какъ ние можемъ да дадемъ властъ и правствена сила на чиновника, било министъръ, било окръженъ управител, било околийски началникъ, да злоупотрѣбятъ по такъвъ начинъ съ тѣзи власти? Ето защо, азъ още единъ пѣтъ прѣдлагамъ, послѣднитѣ думи въ тази алинея на този чл. 6 да се зачеркнатъ. Съ туй още единъ пѣтъ ще се подчертаемъ, както казахъ, автономията на общинскитѣ и окръжнитѣ съвѣти, както що я подчертахме при приемането на чл. 4 отъ законопроекта.

**Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. докладчикътъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Г. г. народни прѣдставители! Поправкитѣ, които искахъ да се направятъ въ чл. 6, се състоятъ въ слѣдующето: първо, въ първата му алинея, крайнитѣ срокове, които се прѣдвѣждатъ за изработване плановѣтъ на градоветѣ, тѣхната ниволяция, да се прѣдвѣдятъ или по-голъми, или, ако нѣматъ нѣкакво значение, да се не поставятъ. Г. Стамболийски поиска да знае, каква е била причината и какво е било ръководното начало на комисията, било на съставителя на законопроекта, да прѣдвѣждатъ тия срокове. Въ закона за благоустройството има единъ членъ, който казва: запрѣщава се да се строятъ здания или каквото и да бъде въ

непланиранитѣ градове. Това е едно запрѣщение, но то не произтича отъ желанието да се намѣри работа на инженеритѣ или архитектитѣ, или на който и да бъде, а напротивъ то е отъ голѣма полза за цѣлата страна, признато отъ всичкитѣ държавни и политически мѣже въ страната и, ако щете, отъ самитѣ граждани. Неоспоримъ фактъ е, че трѣбва по-рано да се планиратъ градоветѣ, за да може отпослѣ да се гради за смѣтка на благоустройството на тия градове, а помъ е тъй, трѣбва непрѣмънно да стане тѣхното планиране, безъ което не може да се работи. Сега само по себе си слѣдва, че трѣбва да се опрѣдѣли единъ срокъ. Този срокъ е опрѣдѣленъ; колкото пѣти законътъ е подлаганъ на измѣнение и срокътъ е видоизмѣняванъ. Това показва, че туй опрѣдѣляне на сроковетѣ не е отъ сестство да на каже чувствително онѣзи общински съвѣти или онази община, която не си е направила плановѣтъ. Но отъ друга страна, то е и едно желание да се накаратъ управителитѣ на общинитѣ да се погрижатъ, колкото се може, по-скоро да дадатъ възможност на гражданитѣ, на населението въ тия общини, да може да строй и прѣустроява съобразно съ законитѣ въ страната. Ако нѣкоя община не е извършила уреждането на своя палнъ за града или селото — планоснимането — това още не значи, че тази община подлежи на наказание, но, когато срѣдствата на управителитѣ на общинитѣ сѫ позволявали да се направи това планиране на града и тѣ не сѫ го направили, тия управители заслужаватъ едно порицание отъ страна на съгражданитѣ си и, заради това, всѣки ще може, като се обоснове на закона, който задължава общинитѣ да уредятъ градоветѣ съ планове най-късно до 1914 г., но не една немарливостъ това планиране не е изцѣлено, да покани общината да си влѣзе въ реда. Ето защо срокътъ въ този законъ, както и по-първитѣ, кога да се свършатъ плановѣтъ, е билъ наложителенъ и необходимъ.

**И. Хаджиевъ:** Позволете, г. докладчикъ. За селата нѣмате никакви срокове.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Азъ говоря за стария законъ за благоустройството, а настоящиятъ законъ изважда селата въ особенъ начинъ на планиране, като се смѣта, че съ този начинъ на планиране селата ще влѣзатъ въ единъ много по-добъръ пѣтъ, стоклото е било досега. Значи, за градоветѣ — този срокъ трѣбва да фигурира. Г. Наковъ прави прѣдложение да стане срокътъ до 1914 г. То е много умѣстно прѣдложение и нѣма, освѣнъ да го приемемъ, защото ние гласуваме закона прѣвъ 1911 г., ще бъде промулиранъ и, навѣрно, влѣзълъ въ сила, съгласно постановлението на закона, къмъ мѣсець мартъ; оставатъ още шестъ мѣсеца да се свършатъ плановѣтъ, а такъвъ срокъ не бива да туримъ; вѣрно е и, слѣдователно, можемъ да поправимъ това, което прѣдлага г. Наковъ — до 1914 г. Това относително срока.

Сега, относително бѣлѣжката за връхнинитѣ. Въ бѣлѣжката за връхнинитѣ е казано: най-много съ 5% отъ редовния си бюджетъ. Само по себе си слѣдва, че тукъ, въ селата, иматъ по-голъмо право или по-голъмъ маржъ да опрѣдѣлятъ своята вноса отъ пула, дѣто се казва, изразено математически, до 5%, слѣдователно, максималното е 5% — дотамъ може да се стигне. Сега, ако се касае да се пледира за по-малки връхнини, тогава тази алинея има друго значение. Въпросътъ е двойкъ — или общото желание е за по-скорошното, по кооперативенъ начинъ, планоснимане и уреждане на селата съ собственитѣ имъ срѣдства, или, обратното, съ по-малко срѣдства и по-далечно извършване на тая операция. Значи, законопроектътъ е визиралъ второто — за по-бързо врѣме да се извършатъ тия работи, но азъ, като докладчикъ, нѣмамъ нищо противъ да възприема отъ

страна на комисията и предложението на г. Мирски, да се опрѣдѣли най-малкото, което трѣбва да се вземе; оттамъ нататъкъ общинитѣ могатъ да влизатъ съ по-голѣми вноски и съ това да се уреждатъ работитѣ за планоснимането.

Третата бѣлѣжка бѣше относително автономията въ дѣйствиата на окръжнитѣ съвѣти по планирането на тия села. Досега кооперациитѣ бѣха поставени не само подъ надзора на респективнитѣ държавни власти, ами се управляваха отъ тѣхъ и самитѣ окръжни съвѣти, които искаха да видятъ извършени по-скоро извѣстни разпорѣждания по отношение планирането на селата, самитѣ тѣ искаха да получатъ една по-голѣма самостоятелностъ, да дѣйствуватъ свободно. Нека си признаемъ, има наистина извѣстни работи у насъ, които трѣбва да бѣдатъ съвършено автономни и прѣдадени на общинскитѣ и окръжнитѣ съвѣти, но по силата на нѣщата извѣстни работи ще трѣбва още дълго врѣме да се урегулиратъ между двѣтъ страни, държавата и общината. Единъ отъ тия въпроси е планоснимането. Ако единъ дѣлъ всичкитѣ окръжни съвѣти притежаватъ такива технически бюра, каквито въ всѣко отношение съотвѣтствуватъ на благоустройството на окръжията, то тия лица, съотвѣтни специалисти, нѣматъ нужда тогава да бѣдатъ подъ ръководството на държавата, но трѣбва да бѣдатъ само подъ нейния контролъ; тогава всичкитѣ общински съвѣти, било и окръжнитѣ, ще могатъ да управляватъ своя технически персоналъ тѣй, както тѣ искатъ, за да могатъ дѣйствително по-близо, на самото мѣсто, да прѣкрятъ всички грѣшки и нередовности, които ставатъ. Въ какво положение се намиратъ днесъ окръжията? Тѣ не сж снабдени съ технически власти не, но нѣматъ и техници. 13 души инженери днесъ заднесъ управляватъ строенето на общинскитѣ пжтища въ цѣла България. Съ тия 13 души инженери не може да се контролира едно бюро за планоснимането, което извършва планоснимане на селата, отъ самата окръжна комисия. Когато разглеждахме въ комисията този членъ отъ закона, не оставихме старото положение, щото ръководители на планоснимането на селата или по-добрь управители, да бѣдатъ държавнитѣ чиновници, а оставихме, както виждате, една автономностъ — тѣзи бюра да бѣдатъ подъ вѣдомството на окръжнитѣ съвѣти. Сега, г. министърътъ, съ прибавката, която прави, допълва, че ще се прави единъ надзоръ, но не едно управление, въ тия работи, единъ държавенъ контролъ, и той е много намѣсто. Държавенъ контролъ не се прави само надъ служителитѣ техници, общински или окръжни; по другитѣ държави има държавенъ контролъ отъ техници върху собственитѣ постройки на гражданитѣ: когато единъ гражданинъ или нѣкое дружество, строи здание, вие ще видите единъ държавенъ контролъ върху начина на строенето на зданието. Този контролъ често пжти у насъ се смѣсва съ правото на управление. Ние не искаме въ този членъ право на управление, ние оставяме на окръжния съвѣтъ едно пълно свободно управление по отношение на кооперативнитѣ съвѣти, само искаме да има единъ надзоръ, и този надзоръ е само въ полза, но не и въ вѣрѣда на окръжния съвѣтъ. Тѣй щото, и това предложение на г. Стамболийски, ние го възприемаме въ неговата цѣлостъ, като го съпоставяме съ днешнитѣ обстоятелства на царството, и то само за интереситѣ на окръжнитѣ съвѣти.

Едно предложение, което направи г. Стоименъ Савовъ, е и това, да се изключатъ отъ кооперативнитѣ дѣйствия по снемане плановѣтъ на селата ония общини, които иматъ вече свои срѣдства, за да извършатъ снемането на своитѣ планове. Виждате сега, въ този случай какво има. Или има принципъ на кооперативно дѣйствие въ едно окръжие, или нѣма.

Ако го има като принципъ, проведенъ тѣй, както е проведенъ въ законопроекта, значи, който има срѣдства, ще помогне на този, който нѣма такива, за да се сдобне и той съ онова, което е необходимо да притежава по извѣстни съображения въ страната. Понеже изключването на заможнитѣ села отъ участието на кооперациитѣ ще внесе едно разстройство на тия кооперативни организации и уредби, то не би било добрь да го възприемемъ. Но г. Савовъ ще бѣде съгласенъ съ мене, че въ неговото желание има нѣщо истинно, което може да бѣде изказано не токозъ въ парламента, колкото въ окръжнитѣ съвѣти. Когато въ окръжния съвѣтъ се урежда начинътъ на планирането на селата и редътъ на планирането на тия села, окръжниятъ съвѣтъ е свободенъ да възприеме този редъ, който е най-належащъ и който най-лесно може да се изпълни; той е свободенъ да поиска отъ тия села внасянето на цѣлитѣ суми, които трѣбватъ за общото съдѣйствие и да нареди започването изпърво на тѣхнитѣ планове, но то с, както ви казвамъ, една вътрѣшна работа на окръжния съвѣтъ, и, когато се пледира за самостоятелното дѣйствие на окръжнитѣ съвѣти, именно въ тия работи трѣбва да бѣде то проявено, защото, ако ние отъ тукъ редимъ, какво трѣбва да прави окръжниятъ съвѣтъ въ този случай, ще поемемъ отговорностъ, която не можемъ да носимъ. Отговорността трѣбва да бѣде здраво разпрѣдѣлена между всичкитѣ управления въ страната. Редътъ и пореджътъ за планирането трѣбва да се оставятъ на мѣстнитѣ хора, на мѣстата, кждѣто сж окръжнитѣ съвѣти, и което село окръжниятъ съвѣтъ намѣри, че трѣбва най-напърѣдъ да се планира, нека него да планира — никой не може да му попрѣчи. Ако, обаче, окръжниятъ съвѣтъ рѣши криво да направи, отъ което може да се оплаква г. Савовъ, тогава ще знаемъ кога да търсимъ, кой е отговоренъ за тая работа, когато, ако ние разпрѣдѣляме тѣзи нѣща отъ тукъ, всѣки ще може да върши работи, за които не носи никаква отговорностъ. Затуй г. Савовъ може да получи удовлетворение на своята бѣлѣжка, въ смисълъ на туй пояснение, което правя азъ тукъ, ако той пледира за уреждането на този въпросъ въ респективния окръженъ съвѣтъ и тамъ ще бѣде много по-намѣсто, отколкото тукъ.

**С. Савовъ:** Значи, законътъ не му запрѣщава, щомъ едно село внесе пари.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, г. докладчикъ, съ числата какво става?

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Поправкитѣ въ чл. 6 сж направени така: 1912 г. става 1914 г. Тукъ е казано: „съ подробни планове“. Едно пояснение дѣлка, отъ характеръ, който, може-би, всички да не схващате. Ще ви отнема двѣ минути, за да се разбере, какво трѣбва да правятъ техническитѣ власти въ страната, когато се касае до проектиране или урегулиране на градоветѣ. Заведено е начало да се снематъ плановѣтъ въ хоризонтално положение на градоветѣ, изключително безъ всѣкакво топографическо прѣдставление на мѣстата — да употребя туй изражение — т. е. да се снематъ кжпитѣ, да се снематъ улицитѣ, оградитѣ, мѣстата, въобще границитѣ, безъ, обаче, едновременно съ туй да се притежаватъ и котитѣ, тѣй наречени въ техниката, които прѣдставляватъ височината и дълбочината на мѣстата въ градоветѣ, т. е. нивелацията на населенитѣ мѣста: да се урегулира единъ градъ или едно село по отношение улицитѣ и по посокитѣ на улицитѣ, безъ да се притежаватъ котитѣ, които установяватъ височината и дълбочината, тѣй да се каже, на мѣстата, то е едно непълно и съ грѣшки урегулиране. Подъ думата „подробни планове“ да се разбере, както отъ насъ, така сжщо и отъ техниче-

скитъ власти, че, когато се урежда един градъ и когато му се провеждатъ улицитъ, никакво провеждане на улицитъ и посокитъ да не става върху планъ, който нѣма нивелация на мѣстото, защото има направени голѣми грѣшки; голѣми нещастия сж сторени отъ това: има хора, на които цоклитъ на зданията днесъ сж на два метра по-високи, отколкото е нивелитетъ на улицата; има много случаи, дѣто хората трѣбва да правятъ стълби, за да влѣзатъ въ къщата си, защото, когато е проектирана улицата, не е държано смѣтка за височината на улицата. Та по думата „подробни планове“ и планове за уреждане на градоветъ, правя тѣзи пояснения, за да разбере народното прѣдставителство, че този планъ трѣбва да отбѣлѣзва, както положението на сградитъ, така и височинитъ и дълбочинитъ на мѣстата, кѣдѣто се проектира.

Другитъ години оставатъ 1918 и 1914. Тѣ сж до- статъчни срокове.

Въ третата алинея, вмѣсто думитъ „малкитъ градове“, остава само „градове съ население до 6,000“, като се прибави думата „включително“. Въ послѣдната алинея комисията остави думитъ „най-много съ 5%“. Сега има прѣдложение отъ г. Мирски тия думи да се замѣнятъ съ думитъ „най-малко 2%“.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Вие отъ името на комисията приемате ли го?

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Азъ, като докладчикъ, приемамъ това изражение.

**Министъръ М. Такевъ:** „Най-малко 2%“.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Значи, тогава думата „най-много“, се замѣнява съ „най-малко“ и „5%“ се замѣнява съ „2%“.

**Министъръ М. Такевъ:** А може и повече.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Послѣ, съгласно прѣдложението на г. министра, къмъ сжщата алинея се прибавя: „но тоя персоналъ ще работи подъ прѣкия надзоръ и ръководство...“

**Министъръ М. Такевъ:** „... на респективнитъ окръжни държавни инженери.“

**Нѣкой отъ прѣдставителитъ:** Да се гласува.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Въ послѣдната алинея каква поправка внася комисията?

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Никаква.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля отѣзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 6 тѣй, както го е приела комисията, съ поправкитъ, които сега се внесоха, присти отъ г. докладчика, за смѣтка на комисията, както и отъ г. министра на общественитъ сгради, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранieto приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 7. Въ срѣдата на чл. 7 думитъ „въ градоветъ“ се поставятъ прѣд думитъ „околийскитъ центрове“ тѣй: „... въ градоветъ и въ околийскитъ центрове...“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля отѣзи г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 7, както е приетъ отъ комисията, съ тѣзи поправки, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранieto приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 8. Въ чл. 8 се правятъ слѣднитъ измѣнения: „1. Въ алинея 6 думата „окръжни“ се замѣнява съ думата „общински“.

„2. Прибавя се втора алинея е съ текетъ:

„3. Алинея е става алинея ж и се изхвърлятъ изъ нея думитъ „а за столицата 250 кв. м.“;

„4. Алинея ж става алинея з и се редактира тѣй: „дворищата само за дюкяни въ чаршийски квартали и улици може да бждатъ по съ 48 кв. м. повърхностъ и съ лице не по-малко отъ 6 м. по дължината на улицата. — Дюкянски дворища въ нѣкогапни чисто чаршийски квартали се търпятъ и съ 24 кв. м. повърхностъ и 4 м. лице, но трѣбва да се застрояватъ едновременно или поотдѣлно, съ еднообразни фасади и покриви и съ общи зидове.“

„Постановленията на тая алинея з не се отнасятъ за селата и не сж задължителни за главнитъ чаршийски улици и други важни чаршийски центрове въ градоветъ, дѣто мѣстнитъ условия налагатъ да се строятъ задължително по-голѣми и по-сидни здания, въ по-голѣми дворища. — Правилници, съставени отъ градскитъ общини и утвърдени съгласно съ чл. 69 отъ тоя законъ, опрѣдѣлятъ и въпроснитъ изключителни минимума за разнитъ категории дюкянски парцели и фасадни длѣжини на послѣднитъ;

„5. Прибавя се слѣдната нова алинея и:

„и) улицитъ съ разни широчини трѣбва да иматъ слѣднитъ напрѣчни профили:

„за 6 м. улици 4-00 м. пѣтъ и по 1-00 м. тротоаръ;  
„за 7 м. улици 4-50 м. пѣтъ и по 1-25 м. тротоаръ;  
„за 8 м. улици 5-00 м. пѣтъ и по 1-50 м. тротоаръ;  
„за 9 м. улици 5-50 м. пѣтъ и по 1-75 м. тротоаръ;  
„за 10 м. улици 7-00 м. пѣтъ и по 2-00 м. тротоаръ;  
„за 12 м. улици 7-50 м. пѣтъ и по 2-25 м. тротоаръ;  
„за 14 м. улици 8-00 м. пѣтъ и по 3-00 м. тротоаръ;  
„за 16 м. улици 9-50 м. пѣтъ и по 3-25 м. тротоаръ;  
„за 18 м. улици 11-00 м. пѣтъ и по 3-50 м. тротоаръ;  
„за 20 м. улици два пѣтя по 5-50 м., една срѣдна алея 4 м. и по 2-50 м. тротоаръ;  
„за 24 м. улици два пѣтя по 6-50 м., една алея срѣдна 5 м. и по 3 м. тротоаръ;  
„за 30 м. улици три пѣтя по 5-50 м., двѣ срѣдни алеи по 4 м. и по 2-75 м. тротоаръ;  
„за 36 м. улици три пѣтя по 6-50 м., 2 алеи по 5 м. и по 3-25 м. тротоаръ.

„Дървета покрай тротоаритъ може да има само въ по-широки отъ 12 м. улици включително“.

„6. Алинея з става алинея ж.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата членътъ отъ комисията, народниятъ прѣдставителъ, г. Стефанъ Рожевъ.

**А. Стамболийски:** Заедно съ титлата! (Смѣхъ)

**С. Рожевъ:** Г. г. народни прѣдставители! Въ буква е на стария законъ, която става сега ж, се казва: (Чете) „Дворищата за жилища или за здания съ дюкяни и жилища не бива да иматъ по-малко отъ 200 кв. м., а за столицата 250 кв. м.“ По новото измѣнение на тая алинея е, която става ж, думитъ „250 кв. м.“, които се отнасятъ до столицата, се зачертаватъ, и по такъвъ начинъ, както за столицата, така сжщо и за провинцията, остава дворищата да иматъ само 200 кв. м. Менъ ми се струва, че тъкмо противното трѣбваше да стане — да се каже: дворищата за жилищата или за здания съ дюкяни и за провинцията да иматъ 250 кв. м., а и за столицата да останатъ пакъ съ 250 кв. м. Постановленията, които се взематъ въ новия законъ, като допускатъ, што дворищата, вмѣсто 250 кв. м., както е било досега, да

бждатъ 200 кв. м., ще дадатъ възможностъ на редъ гешефтери да раздѣлятъ своитѣ мѣста тукъ, въ София, на нѣколко още парцела, вмѣсто по 250 кв. м., по 200 кв. м., и по такъвъ начинъ, да могатъ да извлѣкатъ по-голѣми суми отъ хората, които иматъ нужда отъ дворища. Азъ съглеждамъ, че отъ измѣненіето на тая алинея ще иматъ полза само тия гешефтери. А за провинцията, г-да, както казахъ, нѣма основание да се намаляватъ дворищата отъ 250 кв. м. надолу — ако е думата за цѣната, извѣстно е, че дворищата въ провинцията сж по-евтини, отколкото въ самата столица — ако за столицата оставимъ 250 кв. м., както е било до днесъ, и както настоявамъ да остане за въ бждѣще, защото никакви други оправдателни причини нѣма за измѣненіето на тая алинея, на тая буква отъ закона, и азъ бихъ желалъ да чуя отъ г. докладчика или г. министра сериозни резони, които палататъ да измѣните размеритѣ на дворищата отъ 250 на 200 кв. м. Не се надѣвамъ да чуя сериозни резони, а, като е тъй, азъ поддържамъ старото положение да останатъ дворищата по 250 кв. м. — за трети пътъ да кажа — да не дадемъ възможностъ на редъ гешефтери да експлоатираатъ.

Г-да! Азъ имамъ да направя още едно предложение по четвъртата алинея ж, която става алинея з и се редактира тъй: (Чете)

„4. Алинея ж става алинея з и се редактира тъй: „Дворищата само за дюкяни въ чаршийски квартали и улици може да бждатъ по 48 кв. м. повърхностъ и съ лице не по-малко отъ 6 м. по дължината на улицата. — Дюкянски дворища въ нѣкогашни чисто чаршийски квартали се търпятъ и съ 24 кв. м. повърхностъ и 4 м. лица, но трѣбва да се застрояватъ, едновременно или поотдѣлно, съ еднообразни фасади и покриви и съ общи зидове“. Азъ пакъ не мога да намѣря сериозни резони, сериозни мотиви, да се отстъпи отъ общото положение, отъ първото разпореждане на тази алинея и да се допуца постройка на нѣкакъвъ дюкянъ на едно такъво нищожно мѣсто, дѣто е било нѣкаква стара чаршия. Ако бжде само този мотивъ, че е било нѣкога старо чаршийско мѣсто, та да се позволи тамъ постройката на дюкяни, макаръ мѣстата да иматъ по 24 кв. м., азъ бихъ казалъ, че мотивътъ е съвършено неоснователенъ и като такъвъ, трѣбва да го отхвърлимъ и да залчимъ всичката она частъ отъ този членъ, която се отнася до намаление пространството за постройката на дюкяни.

Най-сетнѣ, има да направя и слѣдната бѣлѣжка. Въ измѣненіята на чл. 8 се казва, че дървета покрай тротоаритѣ може да има само въ по-широки отъ 12 м. улици включително. Азъ не мога да намѣря сериозни резони, точни причини, че се затруднявало движението, ако има дървета въ улицитѣ, които иматъ по-малко отъ 12 м. ширина. Така щото, азъ мисля, че г. докладчикътъ ще вземе подъ внимание всичкитѣ тѣзи бѣлѣжки, които азъ направихъ, и ще се съгласи да станатъ измѣненія на закона по такъвъ начинъ, както азъ се изказахъ.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Христо Дограмаджиевъ.

**Х. Дограмаджиевъ:** Въ алинея и, пети редъ, мисля, че е вмѣзната една грѣшка, защото улицата се състои отъ 10 м., пѣтитъ е 7, а тротоарътъ 2. Четири метра и седемъ правятъ 11 м., значи, трѣбва да бжде 6 м., вмѣсто 7.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Станала е печатна погрѣшка.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата народниятъ прѣдсавителъ г. Георги Шиваровъ.

**Г. Шиваровъ:** Въ третата алинея, която става ж, се опрѣдѣля минимумътъ на мѣстата за столицата, но, менѣ ми се чини, че тукъ е мѣстото да се опрѣдѣли минимумътъ не само за столицата, но и за прѣдградията къмъ нея, защото, г. г. народни прѣдставители, голѣма частъ отъ софийскитѣ граждани, съ опрѣдѣлянето на този минимумъ, ще бждатъ принудени по доброволентъ начинъ или не, да отстъпятъ своитѣ мѣста, да ги дадатъ на съседитѣ и, като напуснатъ центра на столицата, трѣбва да отидатъ въ прѣдградията. Добрѣ е, като се опрѣдѣли този минимумъ за София, да се опрѣдѣли и за прѣдградията. Прѣдградията на столицата се намиратъ между с. Княжево и самата столица. Въ недалечно бждѣще Княжево ще бжде съединено съ самата столица. Азъ не зная, да-ли този въпросъ е обекжданъ въ комисията, но добрѣ е г. докладчикътъ да даде нужнитѣ обяснения по този въпросъ и ще го моля да се съгласи, да се опрѣдѣли единъ минимумъ и за прѣдградията на столицата, а съ туй ще се даде възможностъ на бѣднитѣ софийски жители, като напускатъ центра, да знаятъ колко трѣбва да купятъ, за да не би единъ день да бждатъ пакъ сюрпризирани съ поставяне въ закона на единъ минимумъ, и, като иматъ по-малко пространство мѣсто, да бждатъ изтласкани и отъ тамъ.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. докладчикътъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Г. г. народни прѣдставители! Върху члена, който се разисква, се направиха слѣдующитѣ бѣлѣжки. Отъ страна на г. Рожева и г. Шиварова, по отношение на минимума, който е допуснатъ, споредъ закона, за застрояване въ градоветѣ, отъ 200 и 250 кв. м. Старииятъ законъ бѣше направилъ една разлика между другитѣ градове на България и столицата, въ това, че бѣше запазилъ минимумъ за единъ парцелъ въ градоветѣ, въ провинцията 200 кв. м., а въ столицата — 250 кв. м. Новиятъ законъ казва да се залчи 250 кв. м. за София, а да остане и за София тъй, както е за провинцията. Комисията се съгласи съ това затуй, защото самото различие, което прави стариятъ законъ, не почива на единъ резонъ, не почива на едно оправдание. Ако се допуска минимумъ за застрояване 200 кв. м. въ провинцията, където мѣстата сж по-евтини, където собствено застрояването и експлоатирането на тия мѣста е много по-благоприятно, отколкото е въ София, защо въ София е турнато 250? Трѣбваше да има смисълъ, обратното да се направи: да се опрѣдѣли като минимумъ 250 кв. м. въ провинцията, а въ София да се направи 200.

Сега, какво значи туй 200 и 250 кв. м., да-ли съ това се постига отъ страна на гешефтеритѣ нѣкаква цѣль, както искаше да каже г. Рожевъ, вие сами разбирате: дѣто е 200, тамъ е и 250; едното струва толкова, колкото и другото, едното е толкова нехигиенично и противно на всѣко здраве, колкото и другото. Но трѣбва ли да съществува единъ минимумъ? По принципъ, трѣбва. Защо? То не трѣбва да се генерализира, както е направено въ много мѣста, та всички парцели да се съставятъ отъ минимума — отъ 200 и 250 кв. м. То е прѣдвидѣно въ закона като изключителенъ случай за тамъ, дѣто единъ имотъ не може да се регулира друго-яче, освѣнъ да получи една квадратура отъ 200 кв. м. Въ едно чаршийско мѣсто единъ нѣкогашенъ чаршийски дюкянъ има едва всичко на всичко 200 кв. м., другъ има 250 кв. м., другъ има 300 кв. м.; трѣбва да изгоните всички тия хора отъ тамъ и да отидатъ въ прѣдградията, въ крайнитѣ черти на града. А тия хора отъ 20—30 години стоятъ въ едно положение съ своето мѣсто отъ 200 кв. м. и сж живѣли безъ да врѣдятъ на своитѣ съседни, защото то не зависи отъ квадратурата. Сега, когато искате да регулирате това мѣсто и ако

искате всички квартали да се строят на квадратури отъ по 400 до 500 кв. м., половината отъ гражданитѣ ще изгоните по краищата; а това не бива. Щомъ не бива, трѣбва да съществува единъ минимумъ, и този минимумъ като е направенъ 200 кв. м., не бива да се прави разлика между София и провинцията, и затуй нека остане единъ. Но нека се знае, че въ комисията станаха дълги разисквания по тия въпроси и се установихме на слѣдующето заключение: минимумътъ отъ 200 кв. м., който се допуска въ страната, не е правило за регулиране на градоветѣ, а общинскитѣ съвѣти трѣбва да го прилагатъ въ най-изключителнитѣ случаи, дѣто друго-яче не може да бѣде. Нови парцели, нови ливади, нови прѣдградия, както каза г. Шиваровъ, които се намиратъ вънъ и не сѣ застроени, да се регулиратъ еднакво съ по 200 кв. м. не е въ интереса на населението, нито законътъ за благоустройството го допуска, и общинскитѣ съвѣти иматъ право да употребяватъ този минимумъ само тамъ, дѣто не може да се избѣгне, а тамъ, където мѣстата сѣ широки, ще бѣде прѣстѣпно отъ страна на тази община, ако допусне парцели отъ 200 кв. м., защото по този начинъ нѣма да застроятъ хубаво своитѣ градове. И затова въ послѣднитѣ членове за извѣстни мѣста, като курорти, богомолни заведения и др., този минимумъ е направенъ 500 кв. м. Значи, то служи като рѣководно начало, че въ такива мѣста минимумътъ не може да се прилага.

Що се касае до 48 и 24-метровитѣ дюкянски мѣста, за които говори г. Рожевъ, той не прочете стария законъ, който казва, че се допускатъ дюкянски мѣста отъ 24 и 48 кв. м. Това го казва стариятъ законъ, и сега не можемъ да направимъ нищо.

Що се касае за саденето на дървета по улицитѣ, вие виждате едно пожелание да не го регулираме, защото на една улица широка 12 м., като се построятъ здания 12 м. високи и се садятъ дървета, затваря се свободниятъ профилъ на тия здания. Затуй е оставено.

Поправката, която направи г. Дограмаджиевъ е вѣрна: една улица широка 10 м. трѣбва да има 6 м. пѣть, намѣсто 7 м., както е отпечатано, и отъ двѣтъ страни да има по 2 м. тротоари.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 8, както е приетъ отъ комисията и сѣ оная поправка, която сега се направи отъ г. докладчика, като печатна погрѣшка, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 9 се измѣня тѣй:

„Чл. 9. Изработенитѣ отъ техническата властъ проекти за улици, площади и пр. и за отдѣлни дворища се разгледватъ отъ мѣстна комисия, въ съставъ: общинскитѣ съвѣтъ, окръжниятъ управителъ или неговъ делегатъ — въ окръжнитѣ градове секретарѣтъ му, а въ околийскитѣ центрове околийскитѣ началникъ — единъ държавенъ прѣдставител на техническата властъ и единъ държавенъ прѣдставител на санитарната властъ, вмѣсто какъвто може да участва и издържанъ отъ окръжния съвѣтъ, мѣстенъ лѣкаръ и общинскитѣ инженеръ или архитектъ и общинскитѣ лѣкаръ, дѣто има такива.

„Въ столицата тая комисия се състои отъ: общинскитѣ съвѣтъ, по единъ прѣдставител на Министерството на вътрѣшнитѣ работи, на Дирекцията за опазване общественото здраве и на софийския окръженъ инженеръ, и по единъ прѣдставител на общинската санитарна и техническа служба.

„Комисията съставя обстоенъ протоколъ, носящъ подписитѣ на присѣдствующитѣ членове отъ комисията, за станалитѣ въ засѣданието разисквания и поправки въ плана.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, които приематъ чл. 9 тѣй, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 10 се раздѣля на три члена — чл. 10, чл. 11 и чл. 12 — и се измѣня тѣй:

„Чл. 10. Така разгледанитѣ проекти се обявяватъ отъ общинското управление на жителитѣ срѣщу разписка, или подписъ въ общъ разписенъ листъ, на прѣко заинтересованитѣ стопани, като се излагатъ тия проекти най-малко единъ мѣсець врѣме, за да може всѣки заинтересованъ да ги узнае и направи, ако желае, забѣлѣжки и възражения по тѣхъ.

„Заявленията се освобождаватъ отъ гербовъ налогъ и се подаватъ въ съответното общинско управление: усгнитѣ заявления се записватъ отъ общинския секретаръ въ особена за това книга и се подписватъ отъ заявителитѣ.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, които приематъ чл. 10 тѣй, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 11 (новъ). Слѣдъ изтичането на срока, същата комисия разглежда изново проекта, заедно съ направенитѣ възражения отъ страна на заинтересованитѣ, и слѣдъ като внесе въ плана намѣренитѣ за умѣстни поправки и го скрѣпи съ подписитѣ на присѣдствующитѣ членове на комисията, изпраща ги по въ четири екземпляра, заедно съ взетото по тѣхъ рѣшение и съ всичкия по тѣхъ мнѣния и заявления, въ Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията, което ги изучава и поправя, ако намѣри за нужно, и повръща проектитѣ на надлежното общинско управление, за да ги обяви по реда, означенъ въ чл. 10, за окончателно изучаване отъ заинтересованитѣ въ течение на единъ мѣсець.

„При това изучаване проектитѣ за дворищни регулации се обжалватъ и утвърждаватъ съгласно съ чл. чл. 18, 19, 20, 21 и 22 отъ тоя законъ, а регулационнитѣ проекти за улици, площади, пазарища, градини, паркове, гробища, квартали за бѣдни жители, и такива за индустриални заведения и за разни дѣтски и спортни игрища, за чисто общинскитѣ пѣтища изъ самитѣ землища на села и градове, сир. полскитѣ пѣтища до мѣстни кариери и лозя, нива, водопой и пр., както и всички нивелационни проекти, се обжалватъ и утвърждаватъ съгласно съ чл. чл. 12, 13, 14 и 15 отъ сѣщия законъ.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, които приематъ чл. 11 новъ, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 12 (новъ). Окончателнитѣ обжалвания на регулационни проекти за улици, площади и пр. (чл. 11) се правятъ прѣдъ установената съ чл. 13 висша съдебно-административна комисия, чрѣзъ съответното общинско управление. Тия жалби биватъ писмени, обгербоватъ се съ по 1 л., а прѣписитѣ имъ — по съ 50 ст., и се придружаватъ съ такса 20 л. въ полза на комисията и съ по толкова прѣписи, колкото съсѣди докосва желаемото съ тѣжбата регулационно измѣнение, за да се прѣдизвѣстятъ тия съсѣди, на които кметството връчва веднага срѣщу разписка по единъ прѣписъ отъ тѣжбата. Такива съсѣди се ползватъ съ право на писмени възражения противъ тѣжбата и се подаватъ — обгербовани само съ 50 ст. — въ общинското управление не по-късно отъ двѣ

седмици, смѣтано отъ врѣчане прѣписъ. Слѣдъ изтичането на тоя срокъ, общинското управление изпраща такситѣ до счетоводителя при Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията, а тѣжитѣ съ всички разписки, свидѣтелства за бѣдностъ и възражения, ако има такива — до главния директоръ на пѣтищата, благоустройството и сградитѣ.

„Освобождаватъ се отъ такса въ случая: частнитѣ лица, които прѣдставятъ свидѣтелство за бѣдностъ, и тѣжителитѣ: държавни учрѣждения, окръжни постоянни комисии, общински управления, богомолни мѣста и признати отъ държавата благотворителни и образователни заведения и читалища.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Вѣлчо Георгиевъ.

**В. Георгиевъ:** Г. г. народни прѣдставители! Формалноститѣ, които има да се извършватъ тукъ, въ чл. 12, сж много, и този, който има да извърши тѣзи формалности, може да бѣде бѣденъ или богатъ. За единъ богатъ е доста, тѣй да се каже, лесно да отиде да си направи заявлението или той самъ, или нѣкой адвокатъ, да вземе да го обгербова съ 1 л. или съ 50 ст. за всѣки единъ прѣписъ, защото единъ дворъ може да има четири комшии, та трѣбватъ четири прѣписа; трѣбватъ още и четири проекта отъ плана, които трѣбва да го придружаватъ. Та тѣзи прѣписи отъ заявлението, проектитѣ и пр., сж снабдени съ много разписки. Ние знаемъ, че въ нашитѣ градове населението е занаятчийско и много бѣдно, и ако го оставимъ да се прѣтоварва съ тѣзи обгербования, то поне трѣбва да го освободимъ отъ таксата 20 л., която се прѣдвижда въ този членъ. Виспата съдебно-административна комисия, която се прѣдвижда въ чл. 13, се състои отъ единъ съдия на Върховния касационенъ съдъ и други още съдебни лица, хора държавни чиновници, на които се плаща; тѣ ще иматъ засѣдания три пѣти въ мѣсеца, тѣй щото, нѣма да се отнематъ много отъ работата си, а пъкъ тѣ нѣма да работятъ въ едно и сѣщо врѣме онака работа, която се отнася до тѣзи планове, и дѣлата, които иматъ да разглеждатъ, а естествено за тази работа ще иматъ опрѣдѣлени дни, въ които ще я разглеждатъ; затуй азъ мисля, че не е справедливо на тѣзи държавни чиновници, на които се плаща такава голѣма заплата, да отидемъ да имъ даваме още една заплата, като членове въ комисията, която заплата ще излѣзе отъ бѣдното население въ градоветѣ и въ селата. Азъ мисля, че комисията, която ще бѣде натоварена съ тази работа, нѣма да изгуби въ материално отношение, и г. докладчикътъ, както и г. министърътъ ще се съгласятъ, щото тѣзи 20 л., които се прѣдвиждатъ за комисията, да се прѣмахнатъ.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Кръстьо Мирски.

**К. Мирски:** Г. г. народни прѣдставители! Въ сега дѣйствующия законъ таксата е 30 л., а за столицата 35 л.; въ комисията тя се намали на 20 л. Не може да се изхвърли съвсѣмъ тая такса, защото тази комисия ще работи извънъ служебнитѣ часове, за да не страда държавната служба и отъ друга страна, да не страдатъ пъкъ и заинтересованитѣ частни лица.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Ще поставя на гласуване чл. 12 тѣй, както е приетъ отъ комисията. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 12, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 14 става чл. 13 и се измѣня тѣй:

„Чл. 13. Виспата съдебно-административна комисия (чл. 12) се състои отъ по единъ съдия на Върховния касационенъ съдъ — за прѣдседател на комисията — и на Софийския апелативенъ съдъ, избирани отъ общитѣ събрания на тия съдилища за срокъ отъ една година, отъ секретаря на Главната дирекция за пѣтищата и благоустройството и отъ началницитѣ на отдѣлението за мостове и шосета и на архитектурното.

„Въ тая комисия участвува съ свѣщателенъ гласъ и ръководителътъ на службата по снимкитѣ и регулациитѣ на населенитѣ мѣста въ царството, безъ право на участие въ такситѣ, и се грижи за протоколитѣ и дѣловодството на комисията.

„За столични регулации въ комисията участвува съ свѣщателенъ гласъ и прѣдставителъ на техническата служба при столичното кметство.

„Комисията засѣдава винаги въ пълненъ съставъ и когато отсъствуватъ прѣдседателятъ ѝ и членътъ на Софийския апелативенъ съдъ, тѣ се замѣстватъ отъ избранитѣ едновременно съ тѣхъ и по сѣщия редъ тѣхни замѣстници, а всички други членове — отъ тѣхнитѣ служебни замѣстници.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония, които приематъ чл. 13 тѣй, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 14. Чл. 15 става чл. 14 и се измѣня тѣй:

„Чл. 14. Виспата съдебно-административна комисия засѣдава въ Главната дирекция на пѣтищата, благоустройството и сградитѣ винаги, когато има работа и най-малко три пѣти въ мѣсеца.

„Тѣжитѣ се разглеждатъ най-късно въ едномѣсеченъ срокъ по реда на постѣпването имъ и се рѣшаватъ безъ всѣко участие на заинтересованитѣ страни, възъ основа на изложеното въ тия тѣжби и даденитѣ по тѣхъ въ законния срокъ (чл. 12) възражения.

„Рѣшенията на комисията сж окончателни и се утвърждаватъ съ указъ, който влиза въ сила, слѣдъ като се публикува въ „Държавенъ вѣстникъ“.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Тома Васильовъ.

**Т. Васильовъ:** Азъ поискахъ думата по по-първия членъ, но, види се, г. прѣдседателятъ не е забѣлжалъ. Мисля, че не е късно и сега да се обясни, кой секретаръ ще участвува.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Секретарътъ на Дирекцията на пѣтищата и благоустройството.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията.

**Министъръ М. Такевъ:** Г. г. прѣдставители! Вие знаете онази реформа, която ние внесохме, заедно съ васъ, разбира се, въ бюджета на Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията. Въ четиритѣ дирекции — на желѣзницитѣ и пристанищата, на почитѣ и телеграфитѣ, на постройкитѣ, на благоустройството — прѣдвидѣхме по единъ секретаръ-юристъ, който ще взема участие въ висшия технически свѣтъ съ своитѣ юридически познания. Досега за секретари се вземаха на общо основание хора съ обикновено образование; но, понеже се оказа, че това сж дирекции, където сж ангажирани голѣми суми и дѣто често пѣти трѣбва да се има и мнѣпнието

на вѣщи юристи, азъ зачертахъ тамъ секретаря съ обикновено образование и писахъ секретарь-юристъ, освѣтъ, както ви казахъ, за Дирекцията за построяването на пѣтищата, бюджетътъ на която дирекция ще внесе утрѣ, и тамъ е прѣдвидѣнъ пакъ секретарь-юристъ. Сега въ тази административна комисиия, казвамъ, вмѣсто да вземе участие директорътъ, да вземе участие секретарь-юристъ — той е човѣкъ съ юридически познания — и има единъ членъ отъ Върховния касационенъ съдъ, единъ членъ отъ апелативния съдъ; ставатъ трима юристи. Взематъ участие и техническиятъ началникъ на архитектурното отдѣление и на отдѣлението на пѣтищата, плюсъ — съ свѣщателенъ гласъ — началникътъ на бюрото за регулациитѣ. И по този начинъ ми се струва, че внесохме едно подобрене, защото, отъ друга страна, и г. директорътъ на тази дирекция, която азъ отъ три мѣсеца управлявамъ, е твърдѣ много занятъ; виждамъ азъ, въ много комисиии сѣ директорътъ прѣдседателъ, сѣ директорътъ тамъ и не мога да го намѣря на работа. Направихъ това по чисто мои практически съображения, че, ако този директоръ има извѣстно назначение въ тази дирекция да англобира и олицетворява въ себе си третѣ отдѣления въ тази дирекция, тогава оставете го на разположение на министра; той въ комисиията за спестовна каса, той въ разнитѣ свѣти, той въ всевъзможни комисиии, а когато министърътъ го потърси, не може да го намѣри. Ето защо азъ казахъ: трѣбва да освободимъ директора отъ толкова много работа, за да може да управлява дирекцията. Защото непосредствениятъ управителъ на тази дирекция не е министърътъ; той е политическо лице, той е днесъ, утрѣ го нѣма; а фактическиятъ управителъ на дирекцията е директорътъ, който ще промѣни, може-би, много министри; той ще остане тамъ да води строителната политика на държавата; тѣ сж обикновено хора, които не се смѣняватъ заедно съ министра си, а оставатъ да служатъ дълго време, както и въ дирекцията виждате, че е така. Ето защо азъ мисля, че когато имаме тамъ началника на отдѣлението за пѣтища и мостове, началника на архитектурното отдѣление и началника на благоустройството, директорътъ е вече излишенъ и може да се освободи отъ да участвува въ тая комисиия. Не говоря за другото съображение: че да присъствува тамъ директорътъ, когато присъствуватъ вече неговитѣ подвѣдомствени — каквито сж началникитѣ на отдѣление — това е малко аномалия, защото директорътъ ще даде едно мнѣние, а неговитѣ подвѣдомствени началници ще дадатъ противоположно, и вие виждате вече единъ дисонансъ, който се случва въ едно и сѣщо управление, кѣдѣто директорътъ трѣбва да бѣде човѣкъ съ авторитетъ въ всѣко време и въ всѣки случай.

Тѣзи бѣха моитѣ съображения.

**Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 14 така, както е приетъ отъ комисиията и както се докладва отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 15. Чл. 11 става чл. 15 и запазва текста си.

„Чл. 16. Чл. 16 се измѣнява тъй:

„Утвърдени съ указъ регулации и нивелации могатъ да се измѣняватъ:

„а) когато пожаръ или други стихийни явления измѣнятъ обстоятелствата, при които е билъ изработенъ утвърдениятъ проектъ;

„б) когато измѣнението се налага отъ безспоренъ общественъ интересъ, и

„в) когато се установи, че е билъ погрѣшенъ или непълненъ планътъ, възъ основа на който е утвърденъ измѣняемиятъ регулационенъ проектъ.

„Тия регулационни измѣнения се изучаватъ и утвърждаватъ по реда, който е изложенъ въ чл. чл. 9, 10, 11, 12, 13 и 14 отъ тоя законъ и то винаги слѣдъ като висшата съдебно-административна комисиия се произнесе прѣдварително по принципъ, че съществува нѣкои отъ горѣизложенитѣ условия за измѣняване на утвърденъ регулационенъ проектъ.“

**Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 16 тъй, както го е приела комисиията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 17. Чл. 12 става чл. 17 и се измѣня и допълва съ нови чл. чл. 18, 19, 20, 21, 22, 23, тъй:

„Чл. 17. Дворищнитѣ регулационни проекти се изучаватъ и изработватъ възъ основа на чл. 8 отъ тоя законъ, като се иматъ прѣдъ видъ и слѣднитѣ условия:

„а) да се оправятъ старитѣ неправилни граници между отдѣлнитѣ пълномѣрни дворища чрѣзъ взаимно замѣняване на колкото се може еднакви части отъ тия дворища, или да има колкото се може, пълна компенсация, като се счита, че мѣстото отъ кѣмъ улицата е въ всички случаи по-сѣжно отъ вътрѣшното мѣсто;

„б) новитѣ граници на дворищата да прѣдставляватъ по възможностъ правилна фигура съ не по-остри отъ 60° ъгли, да сж по възможностъ успоредни съ запазени въ дворището още напълно здрави здания и не по-близо отъ 1-50 м. до послѣднитѣ, когато не могатъ да се прокаратъ до самитѣ стѣни на сжщитѣ здания;

„в) жилищни и дюкянски мѣста, които сж маломѣрни, или станали такива слѣдъ прокарване на улица, се упълномѣриватъ съ разполагаеми части отъ съседни дворища, ако иматъ  $\frac{3}{4}$  отъ допустимитѣ минимални размѣри (чл. 8, пунктове ж, з, и); а за селата — ако иматъ  $\frac{3}{4}$  отъ тия размѣри, опрѣдѣлени отъ съответнитѣ селско-общински свѣти, съгласно мѣстнитѣ селско-стопански и топографически условия: иначе, такива маломѣрни мѣста се разпрѣдѣлятъ кѣмъ съседнитѣ дворища;

„г) не могатъ да се образуватъ наново малки дюкянски мѣста съ 24 кв. м. повърхностъ и съ 4 м. лице; такива мѣста се търпятъ само когато сж останали съ не по-малки отъ тия размѣри отъ дюкяни въ нѣкогашни — чисто чаршийски квартали;

„д) пълномѣрни мѣста въ жилищни квартали, които мѣста нѣматъ 4 м. лице покрай нѣкоя нова улица, се считатъ за задѣнени и се разпрѣдѣлятъ кѣмъ съседнитѣ дворища, ако нѣма благоприятни условия, или да се отдѣнатъ чрѣзъ новопроектирана улица или пъкъ да се урегулиратъ съ поносими отъ съседнитѣ компенсационни замѣнявания;

„е) когато единъ пълномѣренъ дворъ е задѣненъ отъ неупълномѣримъ маломѣренъ дворъ съ пълномѣрно лице, то или се образуватъ отъ двата двора двѣ пълномѣрни дворища — по едно за двамата съседни — независимо отъ изискванията на горния пунктъ в; или пъкъ, ако отъ двѣтѣ мѣста не може да се образуватъ двѣ дворища, а само едно, общинското управление подлага послѣдното на наддаване само между отчуждаемитѣ съседни стопани. За първоначална цѣна на наддаванетоъ служи съответната обща оцѣнка на мѣстата. Ако нѣкой отъ двамата съседни не поеме върху си по горния редъ образуваното дворище, общинското управление отчуждава, съгласно тоя законъ, и двѣтѣ мѣста и разполага съ сжщото дворище;

„ж) когато двѣ или повече неупълномѣрими маломѣрни мѣста сж едно до друго и може да се образуватъ отъ тѣхъ едно или повече пълномѣрни дворища, съ послѣднитѣ се пострѣва съгласно съ горния пунктъ е;

„з) считатъ се гъстонаселени ония градски квартали, въ които около  $\frac{3}{4}$  отъ дворищата сж маломѣрни, или станали такива слѣдъ прокарване на улици. Въ такива случаи се допускатъ дворища и до 150 кв. м. съ лице 8 м., но при условие да се застрояватъ задължително, съгласно особенъ правилникъ за построяване на здравословни жилища.

„Сжщото важи и за случаи при специално уреждане на икономически и здравословни жилища за бѣдни сѣмейства, както и на квартали за населване отъ цигани;

„и) дворищата за фабрики, индустриални заведения и работилници сж изобщо по-голѣми отъ ония за жилища и дюкяни и се отреждатъ при съображение, щото застроеното пространство на всѣко такъва дворище да не надминава  $\frac{6}{10}$  отъ цѣлата повърхностъ на послѣдното;

„к) мѣстата за училища, общински домове и за читалищно-театрални салони, както и богомолнитѣ мѣста, се отреждатъ по възможностъ въ отдѣлни заобиколени съ улици квартали.

„Голѣмината на училищнитѣ мѣста се отрежда при съображение, щото застроеното пространство да не надминава  $\frac{1}{10}$  отъ цѣлата повърхностъ на училищния кварталъ; а голѣмината на богомолнитѣ мѣста, курортитѣ и на мѣстата за другитѣ обществени заведения се отрежда въ зависимостъ отъ мѣстнитѣ икономически, топографически и естетически условия, но не по-малко отъ 500 кв. м.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

**В. Георгиевъ:** Г. г. народни прѣдставители! Азъ при първото четене искахъ комисията да вземе подъ внимание буква в и да нареди, щото жилищата или двороветъ, които сж маломѣрни и които иматъ 150 кв. м. и не се засѣгатъ отъ плана, да не се съединяватъ съ други маломѣрни дворове, съедини на тѣхъ. Ние имаме много градове въ България, които сж гъсто населени, и, ако вземемъ да прилагаме разпореджанията на точка в отъ чл. 17, азъ ви увѣрявамъ, че въ тѣзи наши градове, които и тѣй сж съсинани икономически, ще оставимъ безъ дворно мѣсто една четвъртъ отъ гражданитѣ. Когато единъ гражданинъ, но една проста случайностъ, се ползува отъ туй право, че неговиятъ дворъ не се закача отъ регулационния планъ, защо най-послѣ да отиваме въ ущърбъ на него и въ полза на другъ неговъ съседъ, който е съ по-тѣста кесия, да обявяваме двора му за маломѣренъ и да го продаваме на неговия съседъ? Нека неговата къща и неговиятъ дворъ, които не се засѣгатъ отъ плана, да си останатъ и човѣкътъ да може да си живѣе спокойно. Той може да има къща, частъ отъ която да може да даза подъ наемъ и да се прѣхранва. Ако ние оставимъ разпореджанията на точка в, азъ ви увѣрявамъ, че ще оставимъ много хора на улицата и трѣбва да имъ даваме мѣсто вънъ отъ града. А въ нашия градъ, Силистра, даже и да искаме, не можемъ да дадемъ, защото нѣмаме такива мѣста: отъ една страна е Дунавътъ, отъ друга страна — ромънската граница, отъ трета страна — турскитѣ гробища, отъ четвърта страна — лозята, до самия градъ, и отъ юго-изтокъ е направена казарма; военнитѣ сж взели малкото празно мѣсто, което можехме да дадемъ за къщи. Тѣй щото, градътъ остава заобиколенъ отъ всички страни, а сега, като вземемъ да прокараме желѣзницата, тя ще мине отъ една страна и ще отчужди една махала, която ще трѣбва да се вдигне отъ тамъ, и ще трѣбва да ѝ се даде друго мѣсто. Та казвамъ, че този градъ се намира въ много лошо положение; неговиятъ планъ е прокаранъ, и ако вземе да се осъществятъ този планъ, ще трѣбва да натримъ много хора да отидатъ да живѣятъ по селата, слѣдъ като сж живѣли вече 50 години въ града, и да станатъ

слуги тамъ, па и слуги не могатъ да станатъ, защото не разбиратъ занятията на самитѣ селяни.

Г. министърътъ и г. докладчикътъ трѣбва да се съгласятъ съ туй мое мнѣние, защото съ туй ще направимъ едно голѣмо благодѣяние на хиляди и стотини хиляди сѣмейства, не само въ Силистра, но и въ цѣла България. Та нека този пунктъ в да се измѣни или да се тури другъ новъ пунктъ, въ който да се казва, че дворища, които иматъ до 150 кв. м. и които не се засѣгатъ отъ общия регулационенъ планъ, не подлежатъ на отчуждаване. Въ такава една форма да се постави нова точка, слѣдъ точка в, и тя ще бжде отъ голѣмо значение за нашето градско население.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Георги Георговъ.

**Г. Георговъ:** Г. г. народни прѣдставители! Тукъ е казано, че училищното дворно мѣсто трѣбва да има голѣмина  $\frac{9}{10}$  отъ цѣлата повърхностъ на построяката. Това нѣщо е много ограничено и много малко. Ако има едно пространство отъ 1.000 кв. м. дворъ, само върху 100 кв. м. може да се строи, а 900 кв. м. трѣбва да останатъ за дворъ. Това нѣщо не може да се прокара навѣждъ, още повече тукъ, въ столица София, където, ако приспособимъ всички тѣзи училища, които имаме, и ги направимъ съгласно тоя членъ, то ще трѣбватъ най-малко 50 милиона лева да се отчуждятъ околни къщи, дворове и имоти, съедини съ училището. Затуй азъ прѣдлагамъ да се увеличи: намѣсто  $\frac{1}{10}$ , да бжде  $\frac{2}{10}$  поне. Напр., въ Търново, Габрово, дѣ може да се намѣри такава мѣсто между тѣзи училища, за да имъ се отворятъ такива дворове? Затуй да приемемъ поне  $\frac{2}{10}$ , и то тамъ, дѣто е възможно, а не задължително.

Азъ моля г. министра да се съгласи съ това мое прѣдложение и да се гласува.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Киро Маричковъ.

**К. Маричковъ:** Г. г. народни прѣдставители! Мисля, че това, що искаше г. Вълчо Георгиевъ, е напълно постигнато съ алинея з отъ сжщия членъ. Тамъ е казано тоже: ако дѣйствително единъ кварталъ е толкова гъсто населенъ, че има повече дребни парцели и не могатъ да се постигнатъ по-голѣми парцели, тогава ще останатъ съ размѣръ 150 м. Та това се постига.

Но азъ намирамъ за почти излишенъ пунктъ з, или поне недопълненъ — ако трѣбва да остане — защото въ чл. 8, алинея четвърта, е казано: (Чете) „Дюкянски дворища въ нѣкогашни чисто чаршийски квартали се търпятъ и съ 24 кв. м. повърхностъ и 4 м. лице, но трѣбва да се застрояватъ, еднорѣменно или поотдѣлно, съ еднообразни фасади и докриви и съ общи зидове.“ А пъкъ тукъ е казано общо: (Чете) „Не могатъ да се образуватъ наново малки дюкянски мѣста съ 24 кв. м. повърхностъ и съ 4 м. лице; такива мѣста се търпятъ само когато сж останали съ по-малки отъ тия размѣри отъ дюкяни въ нѣкогашни чисто чаршийски квартали.“ Значи, тази работа се приповтаря.

Колкото за пунктъ и, тамъ е казано  $\frac{6}{10}$ ; то е сѣ сжщото да се каже  $\frac{3}{5}$ , и нѣма защо да бжде  $\frac{6}{10}$ .

Дохождамъ сега на втората частъ отъ пунктъ к, за която направи бѣлѣжка и г. Георговъ. Истина е, че както е прѣдвидѣно тукъ: отъ единъ парцелъ, прѣдвидѣнъ за училище въ който и да е градъ, да се застрои само  $\frac{1}{10}$  частъ, е много малко застроено. Вѣрно е, че трѣбва да има повече мѣсто да играятъ дѣцата, като излѣзатъ отъ училище, и да прѣкаратъ повече врѣме вънъ, отколкото ватрѣ въ класовѣтъ. Всичко това е вѣрно, но трѣбва да се вземе въ съображение и обстоятелството, че има градове, където

това е абсолютно невъзможно, а има градове, дѣто е станало невъзможно въ слѣдствие поскупване имотитѣ въ тѣзи градове. Въ едно Търново, въ едно Габрово и други планински градове вие не можете да достигнете тая цифра, да имате, напр., една постройка отъ 300 кв. м. за едно основно училище, а да имате 3.000 кв. м. празно пространство за дворъ. Въ София, това е също абсолютно невъзможно, защото не може да се изплати такова пространство за училища, защото общинскиятъ бюджетъ нѣма да достигне. Даже сега имаме такива случаи. Тукъ се строятъ нѣколко училища — 5 или 6, не зная; бѣха планирани да се построятъ около 7 училища — и трѣбваше само за едно-два да се отчуждатъ нѣколко квартали, за да се постигне приблизително това, което се иска отъ стария законъ; трѣбваше за едно училище до Перловецъ, където мѣстата сж доста скъпи, да се плати около 30—40 л. за квадратенъ метъръ, и, за да се отчужди този кварталъ, трѣбваше да се платятъ 300—400 хиляди лева, а за друго едно училище също така се отчуждава едно мѣсто и трѣбва да се плати една колосална сума отъ Софийската община. А именно досега трѣбваше да се наредятъ това, докато мѣстата не бѣха станали още тъй скъпи и докато имаме свободни градски мѣста.

**А. Стамболийски:** По-скъпи нѣма да ставатъ.

**К. Маричковъ:** И азъ не допуцамъ, че ще има по-голямъ скъпотия отъ тази, но запазвѣ, слѣдъ като почти въ никой градъ нѣма останало общинско мѣсто, прѣдвидѣно специално за общински, за училищни постройки и други здания, общинскиятъ бюджетъ ще бждатъ непосилни да се набави отъ тѣхъ такова мѣсто съ такива размѣри, както прѣдписва тази алинея на този членъ. Затуй и азъ ще се присѣдиня къмъ прѣдложението на г. Георгова, да се остави, вмѣсто  $\frac{1}{10}$ , —  $\frac{2}{10}$  или  $\frac{1}{5}$ ; значи, максимално  $\frac{1}{5}$  частъ отъ пространството да бжде застроена, а другата да остане за дворъ.

По-нататкъ, въ сжия пунктъ е вмѣкнато нѣщо, което, ми се струва, трѣбва да бжде погрѣшка, защото не мога да намѣря смисъла. Казано е така: (Чете) „...а голѣмината на богомолнитѣ мѣста, курортитѣ и на мѣстата за други обществени заведения...“ „Курортитѣ“ какво?

**А. Стамболийски:** Лѣчебнитѣ мѣста.

**К. Маричковъ:** Разбирамъ, ама какво? Нѣма смисълъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Има печатна погрѣшка. думата „курортитѣ“ трѣбва да влѣзе въ другия редъ.

**К. Маричковъ:** То се говорѣше, ама се пропусна. Ето какъ бѣше прѣдложена по-рано алинеята отъ г. министра: (Чете) „Голѣмината“ и пр., „а голѣмината на богомолнитѣ мѣста и на мѣстата за другитѣ обществени заведения се отнежда въ зависимостъ отъ мѣстнитѣ икономически, топографически и естетически условия“, — безъ думата „курортитѣ“, а тукъ е вмѣкната и тази дума „курортитѣ“. Та тази грѣшка ще трѣбва да се поправи.

**Докладчикъ С. Сарафовъ.** Добрѣ.

**К. Маричковъ:** Та казвамъ, че тукъ се разбира, какво голѣмината на училищнитѣ мѣста, на богомолнитѣ мѣста, на частнитѣ мѣста въ курортитѣ — така би трѣбвало да се разбира — и на други обществени заведения се отнежда въ зависимостъ и пр. Значи, трѣбва да се каже: общественитѣ ли или частнитѣ мѣста въ курортитѣ се разбиратъ. Това трѣбва да се обясни.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. докладчикътъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Г. г. народни прѣдставители! Първото прѣдложение отъ страна на г. Маричкова е за излишността на алинея 2. Тази алинея е твърдѣ на мѣстото си, и нѣма защо да се изважда.

Втората му поправка е: въ алинея и, намѣсто  $\frac{6}{10}$ , да се каже  $\frac{3}{5}$ , което е равно на  $\frac{6}{10}$ . Изражението  $\frac{6}{10}$  е турено за по-ясно опрѣдѣление и не е различно отъ  $\frac{3}{5}$ ; слѣдователно, може да си остане.

Най-важната бѣлѣжка е тази, която направиха г. Вълчо Георгиевъ и други, по отношение буква к. Вѣрно е, че искането на г. Вълча Георгиевъ се отнежда съ алинея 3. Той може въ нея да получи напълно удовлетворение на това, което иска. Сега, бѣлѣжката, относително алинея к, е върху процента на застроеното мѣсто въ единъ училищенъ дворъ. Единствениятъ мотивъ, който може да бжде изтъкнатъ тукъ, сж икономическитѣ съображения за общинския съветъ. Ние правимъ законъ за благоустройството на населенитѣ мѣста въ България. Когато се касае за имоти на частни граждани, правимъ парцели, каквито намираме за умѣстно, за да ги благоустроимъ. А когато дойде да се засегнатъ интереситѣ на общината, и то за благоустройството на сжщата тая община, тогава отиваме до ограничения, които, споредъ мене, не бива да приемемъ. Искането на г. Вълча Георгиевъ не може да бжде удовлетворено.

Алинея к опрѣдѣля много ясно, че когато се застрои едно училище на 1.000 кв. м. мѣсто, трѣбва да има непременно единъ училищенъ дворъ отъ 300—400 кв. м., за да играятъ дѣцата, които се намиратъ въ училището; за 100 дѣца трѣбватъ поне по 3—4 кв. м. свободно мѣсто, за да играятъ. Единъ законъ не може да прѣдвиди да се застрои половината мѣсто и половината да остане; значи, върху 200 кв. м. да се направи училище, въ което ще се събиратъ 400 дѣца, и на тѣзи 200 кв. м. да се остави единъ дворъ пакъ отъ 200 кв. м., значи, на всѣко дѣте, когато излѣзне вънъ да има по 1 кв. м. на разположение. Това не е хигиенично застрояване, единъ законъ не може да регулира това.

**Х. Дограмаджиевъ:** 200 кв. м. постройка на 800 кв. м. дворъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Ние сме турили  $\frac{1}{10}$ , а сега се иска  $\frac{2}{10}$ . Ще дадете на 400 дѣца по 2 кв. м., и прѣдставете си какво е положението имъ, когато излѣзатъ вънъ на двора, за часъ-два.

**Х. Дограмаджиевъ:** (Възразява нѣщо)

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Ама, ако е двуетажно училището, тогава на 100 кв. м. може да бжде построена и цѣла гимназия.

**Г. Георговъ:** Та на 100 кв. м. 100 дѣца.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Г. Георговъ! Принципътъ, който е прокаранъ въ законопроекта, е тоя, че за училището, дѣто дѣцата ще ходятъ да се учатъ, трѣбва да има дворъ за игра, и чистъ въздухъ. Ако искате да пледирате за софийскитѣ училища, вие веднага ще видите, че въ тѣхъ нашитѣ дѣца сж натѣпкани по 60 въ стая отъ 20 кв. м. и тѣзи дѣца, като излѣзатъ вънъ, нѣма къдѣ да се разходятъ, и затуй дѣцата постоянно страдатъ; нѣма абсолютно никаква хигиенична обстановка. Затуй прѣдвиждаме, щото застроеното пространство да не надминава  $\frac{1}{10}$  отъ цѣлата повърхностъ на училищния кварталъ. И мислимъ, че когато се касае за благоустройството на общинитѣ, където тѣ трѣбва да участвуватъ съ жертви, тамъ трѣбва да бждемъ по-строги, отколкото

за частнитѣ граждани. Ето защо азъ поддържамъ да си остане  $\frac{1}{10}$ .

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Вълчо Георгиевъ, за пояснение.

**В. Георгиевъ:** Г. г. народни прѣдставители! Не мога да се съглася нито съ г. Маричкова, нито съ обясненията на г. докладчика. Въ точка 3 се говори за съвършено друго нѣщо. Тамъ се казва, че мало мѣрни дворища сж онѣзи, дѣто  $\frac{3}{4}$  отъ дворищата въ единъ кварталъ иматъ по-малко отъ 200 кв. м.; и въ дворищата на такива парцели, като сж маломѣрни, може да се допусне да се строятъ сгради, ако иматъ 150 кв. м. Но прѣдставете си, че ние въ нашия градъ имаме 300 парцели, и тия 300 парцели, ако включите по два двора, защото има мѣста, кждѣто повече отъ два двора ще се включатъ, даватъ 600 двора. Има една махала, която ще се изключи цѣла и въ която не се позволява вече да се гради. Азъ мисля, че ще останатъ 600 фамилии, които ще се изхвърлятъ на улицата. Повечето отъ градоветъ у насъ сж гжсто населени, и ние съ тѣзи разпорѣждания ще направимъ да останатъ хората безъ мѣста. Ако въ София на врѣмето Петковъ съ единъ замахъ на ржката направи широки улици и дворища, ние не можемъ въ нашитѣ градове, които сж останали въ първобитно положение, да отидемъ сега съ такива разпорѣждания, каквито се нареждатъ тукъ, въ този законъ, да оставимъ хората на улицата. Трѣбва да се прѣнесемъ малко къмъ провинцията, а не да имаме прѣдъ видъ само столицата, която е съ широки улици. Не е голѣма работа да се приеме тая точка, която азъ прѣдлагамъ, съ съдържанието, което г. прѣдседателятъ ще прочете, съ което искамъ, щото дворищата, които не се засѣгатъ отъ регулацията, да не се обявяватъ за маломѣрни.

**Министъръ М. Такевъ:** Ами кждѣ остава хигиената, която писаме въ чл. 1? Не се засѣга отъ пжтищата, има всичко 25 кв. м. и ще му дадемъ да прави кжца!

**В. Георгиевъ:** Азъ казвамъ, ако има 150 кв. м.

**Министъръ М. Такевъ:** Ама това го има тукъ.

**В. Георгиевъ:** То е съвършено друго нѣщо. Въ единъ кварталъ, ако  $\frac{3}{4}$  отъ дворищата иматъ по 150 кв. м., тогазъ се оставятъ.

**Министъръ М. Такевъ:** Точка 3 гласи: (Чете) „Считатъ се гжстонаселени ония градски квартали, въ които около  $\frac{3}{4}$  отъ дворищата сж маломѣрни, или станали такива, слѣдъ прокарване на улицата. Въ такива случаи се допускатъ дворища и до 150 кв. м. съ лице 8 м. . . .“ Какво искате повече?

**В. Георгиевъ:** Добрѣ, но въ 300 парцели нѣма да намѣрите  $\frac{3}{4}$  маломѣрни дворища.

**Г. Тишевъ:** Въпросътъ се разрѣшава отъ чл. 12 алинея пета отъ стария законъ.

**Министъръ М. Такевъ:** Именно. Мисля, че Вашето желание е прѣдвидѣно тукъ, въ законопроекта. Но да допуснемъ дворища по-малки отъ 150 кв. м. въ такива гжсто населени квартали, то значи да създадемъ условия за всевъзможни болести, а цѣлѣта на закона е да благоустроимъ този градъ.

**В. Георгиевъ:** Азъ не искамъ, г. министре, по-малко отъ 150 кв. м., но не искамъ да се спазва количеството  $\frac{3}{4}$  отъ дворищата въ единъ кварталъ, . . .

**Министъръ М. Такевъ:** Казали сме „около“.

**В. Георгиевъ:** . . . а колкото парцели се намѣрятъ въ единъ кварталъ отъ 150 кв. м., щомъ не ги засѣга планътъ, да си останатъ.

**Министъръ М. Такевъ:** Не съмъ съгласенъ.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Кръстьо Мирски.

**К. Мирски:** Прѣдложението на народния прѣдставител г. Вълчо Георгиевъ е неприемливо. Носка той си припомни първия нашъ законъ за благоустройството — правилата за строене на частни здания въ градоветъ, утвърденъ съ указъ отъ 14 августъ 1881 г. (Чете) „§ 12. При турянето въ изпълнение новия планъ непрѣмѣнно ще станатъ измѣнения въ очертаванията на напрѣжнитѣ участъци на частнитѣ стопани. Затова градскиятъ съвѣтъ ще изправи тия участъци, при което ще се съблюдава слѣдующитѣ условия: а) участъцитѣ ще бѣдатъ по възможностъ правоъгълни и боковитѣ имъ граници перпендикулярни къмъ направлението на улицата, и б) величината на участъцитѣ не ще бѣде по-малка отъ 15 м. по дължината на улицата, и 30 м. навѣтрѣ, т. е. площадѣта му не ще бѣде по-малка отъ 450 кв. м. § 15. Участъцитѣ трѣбва да се застрояватъ тѣй, щото на всѣки отъ тѣхъ да остава незастроена частъ отъ двора не по-малко отъ 100 кв. м. пространство“.

**В. Георгиевъ:** Като сж видѣли, че не е приложимъ на практика, намалили ги на 200.

**К. Мирски:** Както виждате, за хигиеничността на едно здание най-важно е каква частъ остава незастроена, ако е прѣдначено за жилище. Но трѣбва да се има прѣдъ видъ пжкъ и частѣта, която трѣбва да се застрои, за да бѣде жилището удобно, а не да спятъ въ една стая всички членове на сѣмейството.

**В. Георгиевъ:** Ами ако нѣматъ хората пари?

**К. Мирски:** Тукъ не правимъ кжщички, а кжщи. Азъ взехъ думата повече за друго — да поддържа ония г. г. членове на Народното събрание, които искатъ, щото да е свободно нѣкой път да бѣде застроено и  $\frac{2}{10}$  отъ училищния дворъ, и ето по коя проста причина настоявамъ на това. Защото тукъ е въпросъ за училищни здания, главно въ гжсто населенитѣ квартали, дѣто се има необходимостъ да се построи едно училищно здание отъ четири отдѣления за най-малкитѣ дѣца, за да не отидатъ много далечъ отъ дома си. Пита се: ако бѣде прѣскжпо мѣстото, ако се намѣри възможностъ да се купятъ само 500 кв. м., защо да не може да се застроятъ 100-тѣ, като останатъ още 400 незастроени? Или пжкъ, ако се намѣри възможностъ да се купятъ 1.000 кв. м., както, струва ми се, пише днешниятъ правилникъ за строене на училища, защо да не могатъ да се застроятъ 200 кв. м., когато оставатъ още 800 кв. м. незастроени? Туй нѣма да бѣде противъ хигиената. Затуй азъ настоявамъ, както настоявахъ и въ комисията, вмѣсто  $\frac{1}{10}$ , да се каже  $\frac{2}{10}$ .

**Г. Георговъ:** Моето прѣдложение е за  $\frac{2}{10}$ .

**К. Мирски:** Защо отъ 1.000 кв. м. да имате право да застроите само 100, а да не можете да застроите 200, като оставатъ още 800 кв. м.? Прѣдставете си едно училищно здание отъ четири стаи, една стая за учителя и една стая за слугата. Нѣкой път може да се направи зданието на два етажъ — азъ го слагамъ на единъ етажъ — то пакъ ще бѣде едно здание много хигиенично при дворъ  $\frac{2}{10}$ , или постройката  $\frac{2}{10}$ . Относително думата „курортъ“, тя ще се е приела въ парламентарната комисия, която е прѣгледала

законопоректа. Тая дума може да се затрие, а докладчикът да каже, че под думите: „мѣста за други обществени заведения“ се разбират и помѣщението, които ще се правят за локали на курорта. Под думата „курортъ“ се разбира мѣсто за лѣкуване.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Азъ го поправихъ, г. Мирски. То е така: „и на мѣстата въ курортитѣ и за другитѣ обществени заведения.“

**К. Мирски:** Споредъ голѣмината на курорта.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Значи, и за частнитѣ, и за общественитѣ курорти, жилища съ по-малко отъ 500 кв. м. дворъ, азъ не разбирамъ.

**К. Мирски:** Та моля г. докладчика да се съгласи на моето предложение, понеже виждамъ, че всички народни прѣдставители желаятъ това, щото застроеното мѣсто въ училищния дворъ да бѣде  $\frac{2}{10}$ .

**Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Христо Дограмаджиевъ.

**Х. Дограмаджиевъ:** Г. г. народни прѣдставители! Г. докладчикътъ не се съгласява съ предложението на г. Маричкова, щото въ втората алинея на буква к,  $\frac{1}{10}$  да се измѣни на  $\frac{2}{10}$ , като казва, че това училище, дѣто нѣма  $\frac{9}{10}$  дворъ, а само  $\frac{1}{10}$  застроено мѣсто, не ще може да спазва хигиената, и намира, че предложението на г. Маричкова почива на чисто парични, меркантилни съображения. Но ще се съгласите съ мене, че ако една община иска да си застрои гимназия или прогимназия . . .

**Министъръ М. Такевъ:** Приемамъ да бѣдатъ  $\frac{2}{10}$ .

**Х. Дограмаджиевъ:** Значи, нѣма нужда да говоря повече.

**Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията.

**Министъръ М. Такевъ:** Понеже виждамъ, че всички г. г. народни прѣдставители желаятъ това число да бѣде  $\frac{2}{10}$ , съгласенъ съмъ; пишете го.

**К. Мирски:** Въ крайна нужда.

**Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски:** Моля, г. Вълчо Георгиевъ, слѣдъ поясненията, които се дадоха отъ г. докладчика и отъ г. министра, не оттегляте ли Вашето предложение, защото буква з на този членъ е много ясна?

**В. Георгиевъ:** Не е едно и сѣщо.

**Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски:** Сѣщото е. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 17 тѣй, както е приетъ отъ комисията и както сега се внесоха въ него поправки отъ г. министра на общественитѣ сгради, поправки приети и отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Има предложение отъ г. Вълча Георгиевъ, щото слѣдъ буква б въ този членъ да се постави нова точка в: (Чете) „Жилища, които иматъ 150 кв. м. и не ги засѣга регулационниятъ планъ, да не се обявяватъ за непълномѣрни“. Моля, които приематъ това предложение, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 18 (новъ). Първоначалното изучаване на дворищни регулационни проекти става отдѣлно или

едновременно съ регулационнитѣ проекти за улици, площади и пр., по реда, изложенъ въ чл. чл. 9, 10 и 11 отъ тоя законъ и то винаги едновременно за всички дворища, най-малко въ единъ цѣлъ кварталъ.

„Окончателното изучаване на проектитѣ за дворищни регулации става съгласно слѣдния чл. 19 и то слѣдъ като се изучатъ отъ Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията и утвърдятъ съ заповѣдъ отъ министра; а това послѣдното се прави винаги слѣдъ надлежното утвърждение на регулационнитѣ проекти за улици, площади, пазарища и пр.“

**Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски:** Моля, които приематъ чл. 18, новъ, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 19 (новъ) Утвърденитѣ проекти за дворищни регулации се повръщатъ на съответното общинско управление, за да ги съобщи и изложи на заинтересованитѣ въ течение на единъ мѣсецъ по реда, изложенъ въ чл. 9 отъ тоя законъ. Когато кметството не знае мѣстожителството на нѣкой притежател на дворища, то на такъвъ стопанинъ проектътъ се съобщава чрезъ „Държавенъ Вѣстникъ“ и чрезъ управителя на имота, ако има такъвъ, съгласенъ чл. чл. 230 и 231 отъ закона за гражданското сѣдопроизводство.

„Всѣки недоволенъ отъ утвърдения проектъ за регулацията на дворището му може да подаде противъ него, обгербована съ 1 л., писмена тѣжба до съответния окръженъ сѣдъ чрезъ общинското управление.

„Въ всѣка такава тѣжба трѣбва да се излага: а) кои именно регулационни линии се обтѣжватъ; б) кои наредби отъ тоя законъ не сѣ спазени за тия линии; в) какви именно регулационни поправки се желаятъ и възъ основание на кои наредби отъ закона се искатъ.

„Всѣка тѣжба се подава въ толкова екземпляра, колкото сѣсѣди засѣгатъ желаемиотъ отъ тѣжителя регулационни поправки, за да се прѣдизвѣстятъ сѣситѣ сѣсѣди, на които кметството връчва веднага срѣщу разписка по единъ прѣписъ отъ тѣжбата. — Всѣки тѣй прѣдизвѣстенъ сѣсѣдъ се ползува съ право да даде, ако желае, присмени възражения на тѣжбата въ двуседмиченъ срокъ отъ връчване прѣписа.

„Слѣдъ изтичането на тия срокове общинското управление изпраща до съответния окръженъ сѣдъ тѣжитѣ, заедно съ възраженията по тѣхъ — ако има такива възражения, съ единъ екземпляръ отъ обжалвания регулационенъ проектъ, вноситѣ отъ тѣжителитѣ (чл. 21), разпискитѣ за връчване на тѣжитѣ и прѣписъ отъ обявлението за излагането на регулационния проектъ. Слѣдътъ разглежда тия тѣжби съгласно по-долу изложенитѣ наредби.

„З а б ъ л ѣ ж к а. Необжалвани проекти за дворищни регулации влизатъ въ сила веднага слѣдъ изтичането на опредѣления едномѣсеченъ срокъ за окончателното имъ изучаване и обжалване; а обжалванитѣ — слѣдъ като вземе по тѣхъ рѣшенне окръжниятъ сѣдъ.“

**Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

**В. Георгиевъ:** Г. г. народни прѣдставители! Разпорежданията на чл. 19 искатъ, щото да се прѣдаватъ въ мѣстожителството срѣщу разписка прѣписи отъ плановѣтъ на всѣки единъ човѣкъ, който притежава една къща въ градъ или село. Много грѣшки се правятъ съ прѣдаването на тѣзи частични планове. Миналата година, когато се уреждаше планътъ на нашия градъ, се направиха съ стотина такива грѣшки. На лицата, заминали случайно по своя тър-

говска работа, или просто не живѣятъ въ самия градъ, живѣятъ въ село, проектътъ се испращатъ въ самото село на неговъ адресъ; човѣка го нѣма тамъ, оставилъ просто единъ чиракъ врѣменно и този чиракъ не разбира отъ никакви регулации, отъ никакви планища и пр., и общината му го прѣдава: или, ако се испраща съ иликъ, вжтрѣ не се знае какво има, и писмото стои, докато дойде самиятъ стопанинъ на къщата. Докато се възвърне, срокътъ е изтекълъ и той не може нищо да направи, за да може да се поправи грѣшката, която е направила общината. Затуй азъ мисля, че общината въ единъ градъ, когато има да испраща такива прѣписи, да ги връчва чрѣзъ други общини, дѣто живѣятъ стопанитъ на къщите, трѣбва, въ случай че отсъствуватъ, да изисква адреситъ и да изпрати на право на самитъ стопанин. Иначе, ако остане тая процедура да се извършва съгласно туй разпореждане, ще станатъ много грѣшки и ще стане причина да ставатъ много онеправдания. Не искамъ да навещавамъ примѣри сега, но ще кажа, че туй се случи миналата година и съ мене, случвало се е и съ много още други хора. Та би било желателно общината да се постарее да изучи чрѣзъ управителя или чрѣзъ човѣка, който се намира и живѣе въ къщата на стопанина, адреса на тоя стопанинъ и самата община да му прати тия прѣписи на право.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 19, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 20 (новъ). Сждътъ разглежда тжжитѣ въ сѣдебно засѣданіе съ призоваване на странитѣ и издава рѣшение по всѣка тжжба най-късно единъ мѣсецъ слѣдъ нейното постѣпване въ сѣдилището. — Всѣко такова рѣшение се взема при писмено мотивирано заключение на експертиза, най-много отъ трима инженери или архитекти; експертитѣ се произнасятъ безъ да правятъ огледъ на самото мѣсто, освѣтъ въ изключителни случаи, когато по изрична молба на една отъ странитѣ сждътъ може да назначи единъ инженеръ или архитектъ да иде съ единъ сѣдебенъ членъ на самото мѣсто за по-нагледно изучаване на обжалвания проектъ, но и въ тоя случай пакъ рѣшението трѣбва да се издаде въ означения по-горѣдномѣсеченъ срокъ.“

„Издаденитѣ въ случая рѣшения подлежатъ на обжалване само прѣдъ Върховния касационенъ сждъ въ петнадесетъ дневенъ срокъ отъ деня на съобщението. Върховниятъ касационенъ сждъ разглежда тия дѣла най-късно до два мѣсеца отъ постѣпването имъ въ сѣда.“

„Отъ влѣзлитѣ въ законна сила рѣшения, сждътъ испраща прѣписъ за изпълнение, заедно съ всички книжа и проекти по дѣлото, въ Министерството на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията — Главна дирекция на пѣтищата, благоустройството и сградитѣ“.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Георги Георговъ, като членъ отъ комисията. (Смѣхъ)

**Г. Георговъ:** Именно, като членъ отъ комисията.

Въ тоя чл. 20 азъ прѣдлагамъ да се прибави една нова алинея. Слѣдъ думитѣ: „най-късно единъ мѣсецъ слѣдъ нейното постѣпване въ сѣдилището“, да се прибави: „Неизпълнителитѣ на това разпореждане се наказватъ по дисциплинаренъ редъ“. Сжщото да се прибави и при алинея трета на края: „Неизпълнителитѣ на това разпореждане се наказватъ по дисциплинаренъ редъ“. Азъ прѣдлагамъ това затуй, защото тия срокове, въ първия случай

едномѣсеченъ, а въ втория двумѣсеченъ, никога по се спазватъ отъ сѣдилищата. Затова именно, за да можемъ да туримъ край и да може единъ пътъ за винаги тия сѣшпни работи, които интересуватъ гражданитѣ, да се рѣшаватъ бързо, и за да се изпълнява отъ сждитѣ този членъ отъ закона, необходимо е, щомъ той е нарушенъ, да има нѣкой да изтегли наказанието. Затуй азъ прѣдлагамъ да се прибави едно наказание за тия, които не изпълняватъ това разпореждане на закона.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 20 както е приетъ отъ комисията и както го доклада г. докладчикътъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Г. Георговъ:** Азъ правя прѣдложение.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ направеното прѣдложение отъ г. Георгова, по което той говори прѣди малко, да си вдигнатъ ржката (Малцинство) Събранието не приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 21 (новъ). Мѣстнитѣ комисии, отредени въ чл. 9 на тоя законъ, работятъ за смѣтка на съответнитѣ общини, а назначаванитѣ отъ сѣда, съгласно чл. 20, въщи лица — за смѣтка на тжжителитѣ, всѣки отъ които внася за тая цѣль въ кметството съ тжжбата си 15 л. — Сждътъ опрѣдѣля на всѣко лице слѣдующото възнаграждение и повръща остатъка, ако има такъвъ, на вносителитѣ чрѣзъ съответното кметство.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 21, новъ, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 22 (новъ). Влѣзли въ сила проекти за дворищни регулации могатъ да се измѣняватъ по реда, изложенъ въ чл. 9, 10, 11, 18, 19 и 20 отъ тоя законъ, и то само при наличностъ на нѣкои отъ прѣдвидѣнитѣ въ чл. 16 отъ сѣщия законъ условия.“

„Прави се изключение отъ горната наредба и се утвърждава веднага съ заповѣдь отъ министра на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията, по рапортъ на съответния кметъ, всѣко измѣняване въ утвърдени проекти за дворищни регулации, когато измѣнението не противорѣчи на тоя законъ и се поиска доброволно отъ заинтересованитѣ съ завѣрено отъ нотариуса заявление.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 22, новъ, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 23 (новъ). Не се допуска да се разчѣпватъ пълномѣрни дворища съ утвърдени регулации на маломѣрни части. — Такива дворища съставляватъ едно цѣло, отъ което може да се продаватъ и прѣхвърлятъ изобщо само идеални части.“

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, които приематъ чл. 23, новъ, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 24. Чл. 17 става чл. 24 съ сѣщия текстъ, като чл. чл. 23—28 се замѣняватъ съ: „чл. чл. 30—34,

чл. чл. 8 и 12 съ: „чл. чл. 8, 17, 18, 19“, а чл. чл. 20 и 21 — съ „чл. чл. 27, 28 и 29“.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля, ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 24, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** (Чете)

„Чл. 25. Чл. 18 става чл. 25, като слѣдъ първата му алинея се прибавя нова втора алинея, третата му алинея става четвърта, съ същия текстъ: а втората алинея става трета и се измѣнява тъй:

„Алинея втора (нова): „Същитѣ проекти за селата и за градоветѣ до 6.000 жители се прилагатъ отъ кооперитивния технически персоналъ, „стоящъ при окръжната постоянна комисия и който дѣйствува подъ надзора на съответнитѣ държавни технически власти въ окръжията и околнитѣ“.

„Алинея четвърта (нова): „Утвърденитѣ регулационни линии на улици и площади биватъ свободни, или задължителни, строителни линии. Свободни строителни линии сѫ ония регулационни линии, при които фасадитѣ на зданията могатъ да се разполагатъ свободно: или покрай самата улица, или навжтрѣ въ дворището; а задължителни сѫ ония, които сѫ отредени и утвърдени въ самия регулационенъ проектъ да се разполагатъ задължително по тѣхъ фасадитѣ на зданията“.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Кръстьо Мирски.

**Н. Мирски:** Четвъртата алинея, нова, е поправено издание на втората алинея на чл. 18 отъ сега дѣйствующия законъ, която гласи само така: (Чете) „Утвърденитѣ регулационни линии сѫ свободни, ако тѣ не сѫ прѣдвидѣни и утвърдени за задължителни“. Комисията, която изработи законопроекта, намѣри за цѣлестобразно, за гаранция на правата на всѣки български гражданинъ, да даде по-точно опрѣдѣление на тая материя. Но изпусна се изъ прѣдъ видъ, както отъ комисията, която изработи законопроекта, тъй и отъ парламентарната комисия, която прѣгледа тоя законопроектъ, една наредба, която по опущение, е пропусната въ 1907 г., когато е направенъ законътъ за благоустройството, каквато наредба имаше въ по-прѣди дѣйствующия у насъ законъ за благоустройството, именно това, което имаше въ § 8 отъ правилника за строене частни здания въ градоветѣ, който параграфъ гласи така: (Чете) „Всички тѣ жгълни къщи трѣбва да се строятъ съ фасада (лицето) къмъ улицата, въ линията на самата улица, тъй щото жгълътъ да бѣде застроенъ“. Плановѣтѣ обикновено не се утвърждаватъ, ако не е запазено туи правило, защото то се налага отъ техниката и естетиката; но за да бѣде законътъ пълненъ налага се тукъ, въ алинея четвърта, да туримъ още една точка. Тая точка може да гласи пакъсо тъй, както я възприе г. докладчикътъ и членътъ на Събраието г. Маричковъ, и вѣрвамъ, че ще я приеме и г. министърътъ. Къмъ алинея четвърта да се добави: „При застрояване дворищата, които сѫ на жгълъ, затроява се задължително частъта, която лежи на жгълъ.“ Това е наложително и трѣбва да се приеме.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Киро Маричковъ.

**Н. Маричковъ:** Г. г. народни прѣдставители! Както по-рано поправихме единъ отъ прѣдидущитѣ членове, би трѣбвало аналогично и тукъ, въ алинея втора, да се поправи: „Същитѣ проекти за селата и за градоветѣ до 6.000 жители, включително“, както бѣше по-рано.

**Министъръ М. Такевъ:** Съгласенъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Азъ го поправихъ.

**Н. Маричковъ:** И да остане на края на тази алинея същата редакция, както си е, защото е по-добра отъ оная, която по-рано г. министърътъ вмѣкна въ чл. 6, послѣдната алинея. Азъ намирамъ, че бѣлжката, която се вмѣкна по-рано въ чл. 6, прѣд-послѣдна алинея, е по-неприемлива, но вече прѣмина и ще трѣбва да се поправи на трето четене, защото въ втората алинея на този членъ това е по-добрѣ казано.

По-нататъкъ въ алинея четвърта се казва: „а задължителни сѫ ония, които сѫ отредени и утвърдени въ самия регулационенъ проектъ да се разполагатъ задължително по тѣхъ фасадитѣ на зданията“. Както е казано, разбира се за тия квартали, дѣто ще се правятъ на ново регулации, и за градащата, дѣто още нѣма уредена, утвърдена регулация; обаче въ градоветѣ, дѣто вече има такава утвърдена, и не е опрѣдѣлено, кждѣ ще бждатъ напълно застроени, би трѣбвало да се прави нова и на фасадитѣ, и на постройките. Смѣтамъ, че е нужно тогава да се добави: „опрѣдѣлени отъ общинския съвѣтъ и утвърдени съ надлеженъ указъ.“

И по-нататъкъ приемамъ напълно бѣлжката на г. Кръстьо Мирски.

Сжщо би трѣбвало да се има прѣдъ видъ при третото четене, дѣто забравихме да опоменемъ, какво жгловитѣ парцели не могатъ да бждатъ съ минималенъ размѣръ 24 кв. м. На всѣки случай, може да формулирате моето прѣдложение. За поправката на втората алинея, вѣрвамъ, ще се съгласи и г. докладчикътъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Азъ я поправихъ.

**Н. Маричковъ:** Въ алинея четвърта: „а задължителни сѫ ония, които сѫ отредени и утвърдени въ самия регулационенъ проектъ да се разполагатъ задължително по тѣхъ фасадитѣ на зданията“, то се разбира, които ще станатъ засега; но за София, напр., която е цѣла урегулирана и нѣма опрѣдѣлено на кои улици фасадитѣ на зданията да бждатъ на самата граница, би трѣбвало да се допълни тукъ: „Утвърденитѣ вече регулационни линии се установяватъ отъ общинския съвѣтъ, и потвъряватъ съ надлеженъ указъ.“

**И. Хаджиевъ:** Г. прѣдседателю! Имайте прѣдъ видъ, че нѣма прѣдставители.

**Н. Маричковъ:** И послѣ, приемамъ напълно прѣдложенето на г. Мирски, жгловитѣ парцели да бждатъ застроени по линиитѣ.

**Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. Никола Чолаковъ.

**Н. Чолаковъ:** Г. г. народни прѣдставители! Това искане, което направи г. Маричковъ, е съвсѣмъ не-правилно, защото трѣбва да се има прѣдъ видъ, че едно лице може да има едно мѣсто, което има 15—20 м. дълбочина и това лице нѣма срѣдства и не може да се задължи непрѣмѣнно да построи на самата линия по плана, какъвто ще опрѣдѣли техническата властъ въ този именно градъ. Ако това лице има мѣсто съ 16 или 20 м. дълбочина, то може да направи въ тая именно дълбочина едно паянтово жилище, което да удовлетворява неговитѣ нужди, споредъ неговитѣ икономически сили. Така щото, това именно искане на г. Маричкова е съвсѣмъ противъ принципа за свободното построяване на жилища вънъ отъ тѣзи линии, които сега г. Маричковъ изложи. Ето защо въ закона да се допусне, че когато лицето иска да построи жилище вжтрѣ въ дворното

мѣсто подѣ свободна линија, непрѣмѣнно да му се даде тази възможностъ. Така щото, моля да не се приема това прѣдложение на г. Маричкова.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. докладчикътъ.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Г. г. народни прѣдставители! Поправката, която се направи относително „6-тъ хиляди жители включително“, азъ вече я направихъ, тъй като туй е едно пояснение.

Относително втората алинея, дѣто е казано „и който дѣйствително подѣ надзора на съответнитѣ държавни технически власти въ окръжията и околнитѣ“, за да бѣде еднообразно съ туй, което гласувахме по-напрѣдъ, трѣбва да се прибави „подѣ прѣкия надзоръ и ръководство на съответнитѣ държавни технически власти въ окръжията и околнитѣ“.

Сега, относително бѣлѣжката, която прави г. Мирски, да се застроятъ жглитѣ при улицитѣ, е една права бѣлѣжка, и тя произхожда отъ самия характеръ, отъ естетически и строителни съображения, за да може да се застрои жгълътъ, и понеже отъ единъ незастроенъ жгълъ може да се развали всичкитѣ изгледъ на една улица, каквато и да бѣде тя, малка или голѣма, въ този законопроектъ е казано изрично: „утвърденитѣ регулационни линии, по които ще се строятъ“. Има, значи, линија на улица и линија на строежъ. Това се прави отъ слѣдующитѣ съображения: въ едни улици линијата на строежъ и границата на улицата може да съвпаднатъ и въ такъвъ случай, значи, зданията се строятъ до тротоара. Може даже, по нѣкои съображения и отъ твърдѣ голѣмъ интересъ да се приеме тия строителни линии да отстоятъ отъ границата на улицата, собствено отъ границата на тротоара; значи, да има една ограда и на нѣколко метра навътрѣ — 2, 3, 4 — да се прѣдвиджа паралелно по цѣлата улица една строителна линија и тогава всичкитѣ стонани, които сж на тая улица, сж задължени да строятъ здания на втората линија, която се нарича строителна линија, и по такъвъ начинъ ще имате една цѣла улица, която има отпрѣдѣ си градини и по-навътрѣ здания. Сега, това е наредено съ законопроекта, но е пропуснато да се направи едно задължение, че жгловото мѣсто трѣбва да бѣде непрѣмѣнно застроено, било то вътрѣ, било на самата линија на тротоара. То е право и трѣбва да се възприеме, за да стане задължително строенето на жглитѣ. Но трѣбва да се даде едно малко обяснение. Често пакти жглитѣ може да се случатъ на парцели, които сж двойно по-голѣми отъ минималнитѣ, които се допускатъ, и въ такъвъ случай стопанинътъ може да построи на първо врѣме, по първа нужда по-далечното отъ жгъла здание, за да може съ по-слѣпши срѣдства и при по-улеснено положение да дострои жгъла. Сега туй трѣбва да се изтъкува ясно, защото може да се случи на единъ гражданинъ, който има 1.000 кв. м. на жгълъ и иска да застрои едно здание, както каза г. Чолаковъ било навътрѣ, било на единия край, който не му прѣчи, властѣта може да му каже: съгласно бѣлѣжката, турена въ закона, трѣбва непрѣмѣнно да сторишъ зданието на жгъла. То може да стане само тогава въ тая парцела, когато на строителнитѣ линии, които опрѣдѣлятъ тоя жгълъ, друго здание не може да се построи. Значи, размѣрътъ на този парцелъ изискава непрѣмѣнно да се застрои жгълътъ, понеже на друго мѣсто не може. Значи, бѣлѣжката, която се прави за застрояване на жгъла, се възприема, че жглитѣ сж задължително да сж застроени, когато жгловата парцела, квадратурата на жгъла е равна на минимума отъ допустимитѣ парцели въ града.

**Н. Коларовъ:** Моля, да се разбере по-ясно въпросътъ. Жгловата парцела на една частъ отъ улицата

има 35 м. дължина, на другата улица има 20 м. На 35 м. дължина, не на жгъла, има застроена една къща. Сега, какъ ще се построи втората?

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Вие можете да си постройте къщата до Вашия съседъ.

**Н. Коларовъ:** Вие си застроявате една парцела.

**Докладчикъ С. Сарафовъ:** Ако влѣземъ въ подробности, ние ще се отдалечимъ отъ въпроса, а азъ искамъ да изтъкна главно мисълта, че ако парцелата е, напр., 200 кв. м. — понеже сега се допускатъ такива парцели — тя не може да бѣде застроена никадѣ другадѣ, освѣтъ на жгъла, защото върху 200 кв. м. не можете да постройте потъ здания, а едно. Когато парцелата е 500 кв. м., вие можете да строите върху тия 500 кв. м. по цѣлата дължина както на едната линија, така и на другата. Обаче при първото строене вие не желаете да постройте и двѣтъ лица, а искате да строите една къща съ 7—8 м. лице; ако желаете, ще я постройте на жгъла, но ако не желаете, ще я постройте въ дѣното на вашия съседъ. Тѣй щото, вамъ не е отнета възможността да застроите вашия жгълъ. Обаче, стонапийтъ се улеснява, тъй като единъ жгълъ може да бѣде отъ единъ характеръ, а другъ жгълъ — отъ другъ характеръ. Затуй казваме, че застрояването на жглитѣ сж задължително, а тамъ, дѣто може по-послѣ да се застрои, безъ да се попрѣчи на постройката, може да се допусне въ тая форма.

**Н. Мирски:** Вашитѣ обяснения сж пълни.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Има думата г. министрътъ на общественитѣ сгради, пактищата и съобщенията.

**Министръ М. Такевъ:** Г. г. прѣдставители! Отъ размѣненитѣ обяснения стана ясно, че не може всѣкогда да задължаваме непрѣмѣнно да си застрои жгъла. Аелъ и това имаше прѣдъ видъ комисията, когато редактираше този текстъ. Той прѣдвижда два вида линии, които ги пѣма въ правилата: важни, задължителни линии за застрояване, и факултативни. И факултативнитѣ, свободнитѣ линии, и задължителнитѣ линии се обозначаватъ още въ плана, когато се утвърдяватъ, кои сж задължителни и кои свободни. Какво ще каже това? Че именно онѣзи, които ще пишатъ тоя планъ, ще иматъ прѣдъ видъ венчки тѣзи съображения, които каза г. Коларовъ и г. Сарафовъ и които тукъ ми подсказа и г. Тишевъ; всички тѣзи съображения трѣбва да се иматъ прѣдъ видъ, по всичко това не можемъ да пишемъ въ закона. Затуй моето мнѣние е, това обяснение, което даде г. Сарафовъ, да се внесе въ протокола, че ние разбираме подѣ думата „задължителна линија за строежъ“ прѣди всичко жгъла; жгълътъ трѣбва да се застрои, а при извѣстни условия, напр., когато общината има намѣрение да пострѣнява голѣмитѣ улици или нѣкой не сж могълъ да застрои веднага на жгъла, а може да е построиъ по-навътрѣ, или е застроиъ една частъ, всички тѣзи работи да ги оставимъ на общинския съвѣтъ, на онѣзи технически власти, които ще пишатъ този планъ. Ето защо мисля, че ако остане проектътъ тѣй, както е сега, той удовлетворява всички желанія, а изказанитѣ тукъ мнѣния да служатъ въ протоколитѣ като ръководяще начало на тѣзи, които ще утвърдяватъ плановѣтъ, и тогава, ми се струва, нѣма никакво противорѣчие между туй, което е въ проекта, и онуй, което се изказа като пожелание. Прочее, азъ ви моля да гласувате члена съ онѣзи разбирания, които каза г. докладчикътъ.

**Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски:** Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 25 тѣй, както е приетъ отъ комисията и съ обя-

сненията, които се дадоха отъ г. докладчика, ди си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Г. Мирски! Вие, значи, се отказвате отъ Вашето искане?

Г. Мирски: Да.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Значи, счита се, че обясненията, които се дадоха, се отнасятъ до Вашето искане?

Г. Мирски: Да.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на общественитѣ сгради, пѣтищата и съобщенията.

Министъръ М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Ще трѣбва да вдигнемъ засѣданието, защото азъ ще

отсъствувамъ, и ви моля да имаме засѣдание утрѣ точно въ два часътъ и да продължимъ слѣдующия дневенъ редъ:

Трето четене на законопроекта за признаване права на индустриална концесия на проектираната отъ Д. Бадуровъ фабрика за захаръ въ Пловдивъ и както слѣдва по-нататѣкъ днешниятъ дневенъ редъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ направеното прѣдложение отъ г. министра на общественитѣ сгради за дневния редъ на утрѣшното засѣдание, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 7 ч. 20 м. вечерта)

Прѣседателствующъ подпрѣседателъ: Н. Гимиджийски.

Секретарь: В. Александровъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гължбовъ.